

A NŐK VÉDELMEBEN
ÉS MÁSSZÉK

H. L. Mencken

A NŐK VÉDELMEBEN

és más esszék

A FORDÍTÁS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ MŰVEK

MURRAY N. ROTHBARD

H. L. Mencken:

The Joyous Libertarian

New Individualist Review,
vol. 2, no. 2, 1962 nyár, 15–27. o.

In Defense of Women

The Free Lance Books, vol. VI,
A.A. Knopf, New York, 1922.

Magyar kiadás:

A nők védelmében

Révai Kiadó, Budapest, 1928.

New Deal no. 1.

Baltimore Evening Sun,
1934. december 31.

The Dry Millennium

Prejudices, Second Series,
Jonathan Cape, London, 1921.

The Nature of Liberty

Prejudices, Third Series,
A.A. Knopf, New York, 1922.

A Blind Spot

The Smart Set
1940. április, 43–44. o.

Matters of State

The Smart Set,
1919. december, 71–72. o.

Governmental Theories

The Smart Set,
1922. február, 26. o.

Editorial

The American Mercury,
1925. február, 158–160. o.

Advice to Young Men

Prejudices, Third Series,
A.A. Knopf, New York, 1922.

Editorial

The American Mercury,
1927. augusztus, 411–413. o.

What I Believe In

Forum 84, no. 3,
1930. szeptember, 133–39. o.

Eger, 2021

Fordította:

Táborszki Bálint

Dr. Fekete Oszkár (*A nők védelmében*)

A borítót és a kötetet tervezte: Táborszki Bálint

A kötetben használt betűtípusok:

MONTERRAT & *Sorts Mill Goudy*

Ez az alkotás a Creative Commons

Nevezd meg! 4.0 Nemzetközi licenc alá tartozik.

A licenc megtekintéséhez látogass el a

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> oldalra.

TARTALOMJEGYZÉK

Táborszki Bálint: Mencken védelmében	11
A nők védelmében.....	22
H.L. Mencken előszava a magyar kiadáshoz.....	23
Előszó az első magyar kiadáshoz.....	24
Bevezetés.....	30
I. A női szellem	41
1. Az anyai ösztön.....	41
2. A nők intelligenciája	44
3. A férfiak trükkjei	48
4. Miért buknak el a nők	53
5. Az intuíciónak nevezett dolog.....	57
II. A nemek közötti harc	62
6. Ahogy rendezik a házasságokat	62
7. A női attitűd.....	67
8. A férfi szépsége	70
9. A férfiak mint esztéták	73
10. Az ámitás művelete	77
11. Biológiai elmélkedések	80
12. Becsület	85
13. A nők és az érzelmek.....	88
14. Ál-érezéstelenség.....	91
15. Mitikus antropofágok	94
16. Összeesküvés a hallgatásra	96

III. A házasság.....	98
17. Alapvető vezéreszmék.....	98
18. Az udvarlás folyamata.....	104
19. A tényleges férj.....	109
20. Az elérhetetlen ideál.....	113
21. A hatás a fajra	116
22. Kényszerházasság	121
23. Törvényen kívüli fogások.....	124
24. Intermezzo a monogámiáról.....	127
25. Késői házasságok	130
26. Egyenlőtlen házasságok.....	135
27. A titokzatosság varázsa.....	139
28. A nő mint feleség.....	142
29. A házasság és a törvény	145
30. Az emancipált háziasszony	149
IV. A női választójog.....	152
31. A győzelem koronája	152
32. A női szavazó	159
33. Pillantás a jövőbe	163
34. A szüfrazsett	167
35. Mesebeli veszély.....	169
36. Egy tévedés eredete.....	174
37. A nők, mint mártírok.....	179
38. Patologikus hatások	183
39. A nők mint keresztények.....	187
40. Kegyettség mint társadalmi szokás	193
41. A nők etikája	197

V. Az új kor	202
42. Az értékek átértékelése.....	202
43. Az örömhölgy	207
44. A házasság jövője	214
45. A háború hatásai	220
46. Az örök románc	226
47. Mentetgetőzés a lezárásban	229
Az első new deal.....	231
A józan évezred	239
A szent háború	239
Az idealizmus diadalma	242
A szabadság természete.....	245
Vakfolt.....	253
A társadalmi szerződés.....	257
Államelméletek	261
A hivatásos bűnbandáról	262
Tanács fiatal embereknek	269
Amiben hiszek.....	279

Táborszki Bálint

MENCKEN VÉDELMEBEN

Nagy örömömre szolgál, hogy bemutathatom a magyar olvasóközönség számára az amerikai „Old Right” – a régi jobboldal egyik vezércsillagának, valamint a tengerentúli irodalom legendás alakjának kis kötetét. *A nők védelmében* H.L. Mencken egyetlen könyve, ami valaha megjelent magyar nyelven; 1928-ban vehették a kezükbe a magyar olvasók Dr. Fekete Oszkár fordításában és Dr. Juhász Andor szerkesztésében, most pedig, majd egy évszázad elteltével feltámasztjuk és elhozzuk az új évezred számára a munkájukat és Mencken gondolatait. Ebbe a kötetbe beleválogattunk emellett néhány további cikket Mencken tollából, amelyek bemutatják a politikai nézeteit és a szabadság iránti szenvedélyét.

Mencken ugyanis libertárius volt, radikális és elkötelezett individualista egy olyan korban, ahol szinte teljesen kiveszett a szabadság eszméje az amerikai közgondolkodásból. A történelmi időszak, amelyben élt, először a puritanizmus hatalomra jutását látta, amely tűzzel-vassal harcolt az olyan bűnök ellen, mint az alkoholfogyasztás és állami erőszakkal üldözte azokat, akik élvezni merték az életet, amit aztán Roosevelttel New Dealje, az amerikai gazdasági szabadság elleni leghatalmasabb kollektivisták támadás követte. Mencken volt az, maroknyi kortársával és követőjével, aki az államizmus ezen diadalmas korában ébren tartotta a szabadság lángját az amerikai közéletben.

A *nők védelmében*-hez írott előszavában Dr. Juhász Andor felvázolja az olvasónak Mencken rövid életrajzát, így itt nem kívánjuk megismételni mindazt, ami néhány oldal múlva következik. Helyette hadd hangsúlyozzuk mindazt, ami abból kimaradt. A nagy libertárius gondolkodó, Murray N. Rothbard közreadott egy terjedelmes esszét *H.L. Mencken: The Joyous Libertarian* (H.L. Mencken: A kedélyes libertárius) címmel a *New Individualist Review* 1962-es számában, amiben újrafelfedezte és bemutatta a libertárius olvasók egymást követő nemzedékei számára Mencken jellemét és szenvedélyes szabadságszeretét. A dolgozat néhány bekezdése segítségével szolgálhat számunkra H.L. Mencken gondolatvilágának megértéséhez:

Jellemző az amerikai *Kultur*-ra, hogy képtelen volt megérteni H.L. Menckent. És jellemző H.L. Menckere, hogy ez a legkevésbé sem zavarta; épp ellenkezőleg, csupán megerősítette a honfitársairól alkotott képét. Az amerikaiak nehezen értik meg azt, amikor a szellemes humor összeolvad az elvek melletti elköteleződéssel; valaki vagy humorista, aki gyengéden vagy maróan gúnyt űz korának gyarlóságaiából, vagy egy komoly és megfontolt gondolkodó. Azt, hogy egy élénk humorral megáldott ember bizonyos értelemben annál is inkább elkötelezett lehet a pozitív eszmék és elvek mellett, csupán nagyon kevesen értik meg; az ilyen embert szinte mindig cinikusnak vagy nihilistának ábrázolják. Ez volt, és mind a mai napig ez a sorsa H. L. Menckennek; de ő a legnagyobb vidámsággal semmi többre nem számított.

Különösen olyan korban, mint a 19. század végén és a 20. század elején, amikor az amerikai szabadság leghatalmasabb eltiprásának és az államhatalom legnagyobb terebélyesedésének lehetett szemtanúja, egy individualista szükségszerűen az ellenségének találja a politikát meghatározó demokratikus többséget és az eszméiket. Voltak a történelem során, akik hasonló helyzetben az öngyilkosságot választották. Mások megsokszorozták az erőfeszítéseiket és a szabadság iránti népszerű gyűlöletből nyertek erőt a szabadságharcukhoz. Mencken azonban egészen más utat választott. Ahogy Rothbard írja:

Nehéz dolga van annak, aki individualista és liberárius napjainkban. Egy olyan világban találja magát, amit az ostobaság, a hazugság és a zsarnokság dominál. Ha tünődő ember, három dolgot tehet: (1) visszavonulhat a társadalmi és politikai életből a magán foglalkozásába; ahogyan Mencken egykori partnere, George Jean Nathan tette, visszavonulhat a szintisztán esztétikai tünődések birodalmába; (2) megpróbálhatja jobba tenni a világot, vagy legalábbis megfogalmazni és elterjeszteni a nézeteit ezzel a végső reménnyel a szeme előtt; vagy (3) továbbra is részt vehet a világban és kitűnően szórakozhat az ostobaság látványán.

A harmadik út megkövetel egy különleges személyiséget, a valóságról alkotott különleges ítélettel. Egyrésztől individualistának kell lennie, békés és kiolthatatlan önbizalommal; teljességgel „befelé kell irányulnia” anélkül, hogy volna benne bármi szégyen vagy kétség aziránt, hogy szembeszegül a nyáj ítéletével. Aztán pedig a legnagyobb lelkese déssel élveznie kell az életet és a látványt, amit nyújt; individualistának kell lennie, aki számára mélységesen fontos a szabadság és az egyéni kiválóság, ugyanakkor aki – egyazon igazság és szabadság iránti elköteleződésből fakadóan – képes élvezni és kigúnyolni azt a társadalmat, ami hátat fordított a legjobbnak, amit elérhet. Harmadjára pedig mélységes pesszimizmussal kell tekintenie az elsőpró többség eszméinek és tetteinek bárminemű megvál-

toztatására és reformálására. Hinnie kell, hogy az *ostobusz amerikánusz* arra ítéltetett, hogy mindörökké *ostobusz amerikánusz* maradjon. Ha összeillesztjük ezeket a vonásokat, jó úton haladunk ahhoz, hogy megmagyarázzuk az utat, amit Henry Louis Mencken választott.

Az értetlen amerikai irodalmárok egész nemzedékei hitték és mondták H.L. Mencken-t nihilistának, amiért ezt az attitűdöt választotta. Tévesen úgy látták, hogy az, aki csupán megvetéssel és maró gúnnyal szórakozik a tömegek politikai téveszméin, aki olyan hatalmas műveltséggel bír, mint Mencken, mégsem szenteli életét arra, hogy magasztos értekezésekben próbálja rábírní az embertársait a szabadság iránti odaadásra, és akinek hovatovább Friedrich Nietzsche bölcelete szolgált filozófiai forrásvízként, az nem lehet más, mint *nihilista*, az erkölcsi meggyőződésektől idegenkedő gondolkodó.

Semmi sem állhatna távolabb az igazságtól. Ahogyan arra Rothbard rámutat:

Mencken vezérszenvédélye az egyéni szabadság volt. Jó barátjának, Hamilton Owensnek egyszer ünnepélyesen kijelentette: „Kizárólag egy dologban hiszek, az a dolog pedig az egyéni szabadság. Ha az ember valaha el akar érní olyasvalamit, mint a méltóság, az csakis akkor történhet, ha a felsőbbrendű embereknek abszolút szabadságot biztosítanak arra, hogy azt gondolják, amit gondolni akarnak, és azt

mondják, amit mondani akarnak. Ellene vagyok minden embernek és minden szervezetnek, ami korlátozni vagy megvonni kívánja ezt a szabadságot ... és a felsőbbrendű ember csak akkor lehet biztos a szabadságban, ha azt minden ember élvezheti.” Máskor azt írta, hogy hisz az abszolút egyéni szabadságban „addig a pontig, amíg az kibírhatatlan, és annál is tovább.” Egy „Függelék a célokról” tárgyú magánlevelében Mencken azt írta, hogy „szélsőséges libertárius vagyok és hiszek az abszolút szólás-szabadságban. ... Ellenzem az emberek bebörtönzését a véleményükért, vagy ami azt illeti, bármi másért.” És az egyik életrajzírójának, Ernest Boydnek címzett levelében Mencken azt írta: „Amennyire meg tudom állapítani, egyetlenegy dologban hiszek: a szabadságban. De még a szabadságban sem hiszek annyira, hogy rá akarjam kényszeríteni bárkire. Az az nem vagyok semmiféle reformer, bármennyire is panaszkodjak az egyik vagy a másik nagy átok vagy nyavalya miatt. Abban a panaszkodásban rendszerint több az élvezet, mint a felháborodás.”

Ezek az idézetek, valamint a jelen kötetbe foglalt cikkek az államról világosan mutatják, hogy Mencken közel sem volt nihilista, ahogyan sokan gondolják:

Mint békés és magabiztos individualista, elköteleződve a kompetencia és a kitűnőség mellett, mélységes odaadással a szabadság iránt, ugyanakkor meggyőződve arról, hogy embertársai többsége re-

ménytelen eset, Mencken kialakított magának egy szerepet, ami egyedülálló az amerikai történelemben: kitörő örömmel vonult a csatába, boldogan szabdalta és vágta ízekre az ostobaságot és üres beszédet, ami körbevette őt, kipukkasztotta a nagyképűség lufijait, vidáman tisztogatta a szenteskedő frázisok, képmutatások, abszurdítások és klisék augeiaszi istállóját, „bedobva,” ahogy egyszer fogalmazott „a döglött macskát a templomba,” hogy bemutassa az ostobaságok megzavart hívőinek, hogy nem fog azonnal szörnyethalni. És a feladat során, amit ritkán végeznek el bármelyik korban, amit szintisztán szórakozásból végzett, hatalmas felszabadító erővel hatott egy teljes nemzedék legjobb elméire.

Reménykedünk abban, hogy az első magyar libertárius nemzedékre is hasonló felszabadító erővel hatnak Baltimore bölcsének kötetünkbe válogatott gondolatai.

Ami pedig a politikai tartalomtól többnyire mentes *A nők védelmében*-t illeti, ahogyan Fred Hobson írta *Mencken: A Life* című életrajzi művében: „Az olvasó pozíciójától függően [Mencken] vagy a női jogok nagy védelmezője volt, vagy – ahogy egy kritikus nevezte 1916-ban – ’a legnagyobb nőgyűlölő Schopenhauer óta,’ ’az ország nőgyűlölőinek főpapja.”

1930-ban, *A nők védelmében* magyar megjelenése után két évvel Mencken, aki a házasságkötést egyszer „a remény végének” nevezte és a kötet lapjain megjegyezte,

hogy „nem sok férfi nyer valami tényleges értéket a házasság révén,” mégis házasságra adta a fejét. Mencken nősülése világraszóló szenzáció volt, hiszen közismert volt a házasságról alkotott nézete:

Az elsőrendű férfi házassága, ha egyáltalán valaha, úgy rendszerint csak aránylag későn következik be. Behódolhat a végén, de majd mindig képes a katasztrófát sokkal későbbre halasztani, mint az átlagos, szerencsétlen tökfilkó vagy normális férfi.

Legalábbis így írt róla ebben a kötetben. Tehát mindenkit megdöbbsentett, amikor házasságra adta a fejét; a hír annyira különösnek bizonyult, hogy még a magyar hírlapok is beszámoltak róla. Ahogy a Pesti Napló írta 1930-ban:

H.L. Mencken, a híres amerikai kritikus addig mennydörgött a házasság ellen, míg – megnősült.

Az amerikai irodalmi köröknek nagy szenzációja van, bár a szenzáció nem irodalmi, hanem házassági jellegű. Henry Louis Mencken, az American Mercury szerkesztője, az eredetiségéről, maró gúnyáról és bátorságáról ismert író és kritikus, aki talán minden kortársánál nagyobb hatással volt az amerikai irodalom fejlődésére, szeptember 3-án vezeti oltárhoz Miss Sarah Powell Haardtöt, az American Mercury fiatal munkatársát.

A házasságot az teszi szenzációssá, hogy Mencken, akárcsak régi barátja és tizenhat éven át szerkesztőtársa, George Jean Nathan, szóban és írásban mindenkor a szent házasság intézménye ellen nyilatkozott és megrögzött agglegénynek vallotta magát. Ők ketten, Mencken és Nathan, körülbelül a legmegrögzöttebb irodalmi agglegények voltak Amerikában, ami persze nem nőgyűlölőt jelent. Mencken ízlése gyakran változott, de Nathan és Lillian Gish, a híres movizínésznő barátságát hosszú éveken át semmi sem tudta megváltoztatni. Most is együtt utaztak Párizsba, ahol Mencken házasságának hírére Nathan mosolyogva jelentette ki:

– Én nem csodálkozom. Henry nemsokára ötvenéves lesz és az évek megváltoztatják vagy megérlelik az ember véleményét. Valamikor mindketten hitünk a mikulásban és az Egyesült Államok elnökének csálhatatlanságában, de az évek ezt alaposan megváltoztatták.

Nathan különben is sosem nyilatkozott annyira elítélően a házasságról, mint Mencken, aki 1917-ben *In Defense of Women (A nők védelmében)* címmel alaposan kirohant a gyöngébb nem ellen, lerombolva a körük épített illúziókat és megállapítva, hogy a legideálisabb állapot az agglegénység.

... És Mencken most mégis megnősül. Templomban, oltár előtt. ... A lapok hatalmas cikkekben fog-

lalkoznak a közelgő házassággal és persze nem felejtik el Mencken fejére olvasni saját kijelentéseit. A baltimore-i bölcs pedig, aki eddig sosem zárkózott el a nyilvánosság elől és aki kijelentéseit mindig frappáns és szellemes megjegyzésekkel fűszerezte, a házasság egyszerű bejelentésén kívül mélységes hallgatásba merült. De hát ez már a jövő előrevetett árnyéka.

A Keleti Újság pedig azt fűzte a hírhez:

Az egész világ kacagni fog, hogy Mencken is beleesett ebbe „az intellektuális katasztrófába.” ... Mencken mindenesetre elveszítette legfőbb argumentumát e kérdésben, de jelen esetben inkább az teszi kíváncsivá az embereket, hogy ki hát az a nő, aki deresedő agyában felébresztette azt a bizonyos sokat korholt „szentimentalizmust.”

Kacaghatott a világ, nevetettek azon, hogy mennyire is illő a *mártír* Szent Istvánról elnevezett templomban házasodnia, Mencken azonban boldog volt. Naplójában megjegyezte:

A vele töltött napjaim egy gyönyörű epizódot alkottak az életemben, talán az egyetlen, ami érdemes arra, hogy romantikusnak lehessen nevezni.

Ez a gyönyörű epizód azonban mindössze öt rövid esztendeig tarthatott. Felesége már házasságuk előtt is

gyakran betegeskedett, 1935-ben pedig, 37 éves korában agyhártyagyulladás következtében meghalt. Mencken sosem tudta kiheverni felesége elvesztését. Halálának ötödik évfordulóján a következőket írta naplójába:

Megdöbbenő, milyen mély nyomot hagyott az életemen. Szó szerinti tény, hogy életem minden napjában és a nap szinte minden órájában még mindig rá gondolok ... Nem tudok visszaemlékezni az együtt töltött éveink egyetlen pillanatára sem, amikor a legkisebb kétségeim lettek volna a házasságunkat illetően vagy azt kívántam, hogy soha ne történt volna meg.

... Hamvai édesanyám sírja mellé lettek eltemetve, mellette pedig számomra is van még hely. Amikor rá gondolok, nagyon jól megértem a nagy emberi vágyakozást, ami előhívja a halhatatlanságba vetett hitet, de én nem hiszek benne, ahogyan ő sem hitt. Örökre elváltunk egymástól, bár hamvaim talán hamarosan övéivel elegyednek. ... Boldogok voltunk együtt, de minden gyönyörű dolog véget kell hogy érjen.

A nők védelmében egy remek szatirikus mű, amelyben elmosódik az irónia és az igazság közötti határ. De emlékezzünk, hogy végül maga a szerző is egészen más útra tért és egy percig sem bánta meg. Felesége halála után nem engedte, hogy életében újra kiadják a könyvet.

H.L. Mencken

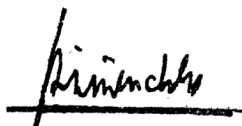
A NŐK VÉDELMEBEN

H.L. MENCKEN előszava a magyar kiadáshoz

Ez a kis könyv 1918-ban jelent meg először Amerikában. Azóta több kiadást ért meg, kiadták újra Angliában és a Tauchnitz sorozatban is, Franz Blei pedig németre fordította le. Őszintén megvallom, az a vita, amelyet könyvem Angliában és Amerikában előidézett, némileg meglepett, mert amikor írtam, azt gondoltam, hogy semmi olyat nem mondok benne, amit minden józanul gondolkodó férfi vagy nő már amúgyis nem tudott volna. Dehát ez már az angolszász szellem sajátossága, hogy a realitások mindig megdöbbennek: tipikus életformája ezen a világon, a pénzszerzés területén kívül természetesen, az illúziók kergetése. Biztos vagyok benne, hogy magyar olvasóim nem fognak megbotránkozni azokon a tiszta és ártatlan igazságokon, amelyeket az örök nemi problémáról mondok. Sőt, remélem, olyat is fognak találni e könyvben, ami még mulattatni is fogja őket.

És meg kell ragadnom az alkalmat, hogy köszönetet mondjak *Juhász* doktornak is azért a kedvességéért, hogy közel hozott engem hozzájuk.

Baltimore, 1928. tavaszán.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'H.L. Menckel', written over a horizontal line.

Előszó az első magyar kiadáshoz¹

Ebben a kötetben a mai Amerika egyik legeredetibb és legérdekesebb szellemével ismerkedik meg az olvasó, *H. L. Mencken*, esszéista és kritikus, kíméletlen és maró szatírával szedi szét alkatrészeire az útjába eső problémákat, amelyeket a modern élet ina minden téren támaszt, kezdve az irodalmiakon és művészetieken egészen a vallási, társadalmi, etikai kérdésekig. Épp annyira irodalomteoretikus és esztétikus, mint szociológus vagy zenész, épp annyira ért a biológiához és anthropológiához, mint a filozófiához és történelemhez. Szabadon portyázik a szellemi élet minden területén, innen is, onnan is fölszedegyet valamit, hogy aztán a végén gazdag zsákmánnyal térjen meg kalandozásából. Egyszóval: *újságíró*. *Újságíró* a szó legnemesebb és legdíszesebb értelmében. Ő az ideális újságíró, akinek különös jelentősége van a mai kor kultúrájában. A ma komplikált, szerzteágazó, specializált korában az egyetlen lehető szintézis,

---

¹ [Dr. Juhász Andor 1928-as előszava az eredeti kiadásban jelenősen terjedelmesebb volt és hosszasan kitért a különbségekre az amerikai és az európai irodalom között az Első világháború után. Jelen kiadásban lerövidítettük az előszót és csak azokat a gondolatokat hagytuk benn az olvasó számára, amelyek közvetlenül Menckennel foglalkoznak.]

aki túl tud emelkedni – és akinek hivatásánál fogva túl kell emelkednie – a részleteken, a látszólag összefüggéstelen apróságokon, akinek meg kell látnia a kapcsolatok és értelmi összefüggéseket, akinek hivatása teljesítése közben napjában százszor is át kell ugornia a mérföldes árkokon, át kell kapaszkodnia a megmászhatatlan drótakadályokon, amelyek a mindennapi életben elválasztják az eseményeket az ideáloktól. Ha valóban testet öltött valahol a világon ez az újságíró-ideál, akkor elsősorban Menckenben inkarnálódott. És nem lehet tudni, minden téren kétségtelenül nagy szaktudását, bő humorát, csípős, gyakran kellemetlen szellemességét, vagy stílusának kiapadhatatlan frissességét csodálja-e jobban az ember.

Mert Mencken elsősorban szatirista. Nemcsak áttekinteni tudja ő a világot, hanem, hogy bemutassa, milyen, azonnal meg is tudja fordítani azt és így, a visszajáról, ebben a feje tetejére állított képben egyszerre százszor, ezerszer jobban szembeötlenek az összes ferdeségek, félszepségek, képmutatások, farizeuskodások. Könnyörtelenül *ad absurdum* vezet, mindent, üt, vág, rombol, néha tajtékzik és vért hány, néha a legfinomabb gúnnyal öl. De az igazi nagy ideálokat nincs okunk féltetni a torzító tükörtől. Ezeknek már az sem árthat, ezek eredeti, tiszta fényükben és szépségükben verődnek vissza onnan. De a szatiristának kötelessége, hogy mindent odaállítson, nem szabad, hogy kivételezzen, hogy

elrejtsem, hogy féltsem tőle valamit. Ha gyökeres tisztogatást, alapos és teljes rendcsinálást akarunk, ha végképp és minden téren le akarunk számolni a meggyökeresedett ostobaságokkal, a hipokrizisekkel, hazugságokkal és előítéletekkel, lehetőleg mindent revízió alá kell vennünk. Itt nem köthetnek bennünket belénk nevelt vagy velünk született tradíciók, szerelmek, gyöngédségek, elvek vagy világnézetek. Nem kétséges, hogy a régi világ eszméi között is nem egy lesz, amely győztesként kerül ki ebből a revízióból, de éppen ezeknek az eszméknek az érdekében van szükség rá, hogy ezek is odakerüljenek egyszer a torzítótükör elé. Így – győzelem, ha elhallgatjuk őket – csak újabb bizalmatlanság forrásaivá válnak.

Henry Louis Mencken Baltimoreban született 1880. szeptember 12-én. A baltimorei Polytechnic Institute növendéke volt, ahol kémiát tanult, de már ekkor is foglalkozott irodalommal és bölcselettel. A filozófusok között elsősorban Nietzschét szerette, akiről később könyvet is írt. Az egyetemen filozófiai doktorátust tett – de az egyetemen ez volt első és utolsó kapcsolata. Az akadémikus tudásnak és a professzori doktrínának ma nincs nála nagyobb és félelmetesebb ellensége. Atyja halála után végleg az újságírásra adta magát. 1899-ben riportere, majd később szerkesztője lett a baltimorei *Morning Herald*nak. 1906-ban kivált a lap kötelékéből és a baltimorei *Sun*-hoz szerződött, ahol két esztendeig

dolgozott. 1908-ban Theodor Dreiser ajánlatára a *Smart Set* irodalmi kritikusként szerződötték, amelynek 1923-ig társszerkesztője volt. 1921-ben a *Nation*-t szerkesztette, végre 1924-ben másodmagával megalapította az *American Mercury*-t, amelynek 1925 óta egyedüli szerkesztője. Az *American Mercury* ma Amerika vezető magazinja. A főszerkesztő és háza körül (a híres *Hollins Street 1524* Baltimoreban) valóságos legendák képződtek. „Volt idő – írja *Isaac Goldberg* Menckenről írott nagy könyvében (New York, 1925) – amikor szülővárosának metodistái engesztelő istentiszteleteket tartottak miatta. Az anyák gyermekeiket nem a mumussal, hanem Menckennel rémítették.” Mi az igazság a Menckenbabonákban? „Mencken az amerikai paradicsom Luciferje – írja tovább *Goldberg* – az angyalok lázadásának vezetője. Veszedelmes vezető, de hát minden igazi vezető veszedelmes.” Csakhogy a jó baltimorei metodisták nem látták meg, hogy a Mencken harca nem a Gonosz küzdelme a Tisztasággal, hanem az igazi Jóságé az Áltisztaság ellen. Nem a bárányokat akarja fölfalni ő, hanem a báránybőrbe bújt farkasokat, akik nem az Úr paradicsomában legelésznek, hanem a hazugságok és számárságok Ígéretföldjén.

Mencken főbb művei időrendben a következők: *G. B. Shaw: His Plays* (G. B. Shaw drámái, 1905), *The Philosophy of Friedrich Nietzsche* (Fr. Nietzsche filozófiája, 1908), *A Book of Burlesques* (Burleszkek könyve, 1916),

Damn, a Book of Calumny (Átok, vagy a rágalmazás könyve, 1917), *A Book of Prefaces* (Előszavak könyve, 1918), *The American Language* (Az amerikai nyelv, 1918), *In Defense of Women* (A nők védelmében, 1918), *Prejudices* (Előítéletek, öt sorozat, 1919–1926), *Americana* (1925). Írt azonkívül egy csomó igen érdekes irodalmi bevezető tanulmányt *Brieux, Swift, Stephen Crane, Cabell, Nietzsche, Ibsen és Wilde* munkái elé.

És még egy szót! A háború alatt Mencken Európában is megfordult és a legelsők között volt, akik hazájában fölismerték Németország jogos önvédelmi küzdelmét, akik keresztülláttak Wilson naiv jóhiszeműségén, és akik egyszerűen ostobaságoknak minősítették a békeszerződéseket. És ez nekünk, magyaroknak igen fontos lehet. Mert a Mencken élete célja az ostobaságok elleni küzdelem. És még ha valóban az az ördög volna is, akinek a baltimorei metodisták festik, ha ezek ellen az ostobaságok ellen is fölveszi a küzdelmet, akkor az ördög maga is barátunk, ha a pokol minden seregével jönne is.

Hát még így, hogy a legjobb szívű, legaranyosabb ember, akit ismerek!

Az amerikai szatírának, amelynek egyik legtipikusabb példája ez a könyv, egyetlen kizárólagos célja: leszámolni az előítéletekkel. Az előítéletekkel, amelyeknek szerzőnk egy külön könyvet is szentel (*Prejudices*), amelyeket az ember örököl és amelyeket belénevelnek, amelyek megkötik a gondolkodását, korlátokat vonnak

látókörének, akadályozzák a haladásban, a fejlődésben, a rohanásban, mert ebben az új életben csak az tudja megállni a helyét, akit semmi sem köt, csak az érhet be győztesként a célba ebben az eszeveszett versenyfutásban, aki a legkevésbé van akadályozva. Minden leküzdött előítélet, minden ledobott tradíció egyegy szilárd pont a forgó-korongon.

Ennek a könyvnek a *Nő* a tárgya. Olyan téma ez, amelyhez a legtöbb megrögzött előítélet tapad. Pedig az új idők gyors és nagyarányú átértékelődési folyamata természetesen – sőt talán elsősorban? – a női eszmény és ideál, a női érték és tekintély átértékelését, hogy úgy mondjuk, valorizálását is követeli. A nőkérdés megoldása, mégpedig az új idők szellemében való megoldása, a legegésőbb társadalmi feladatok közé tartozik. De ehhez elsősorban az szükséges, hogy megszabaduljunk az összes előítéletektől, amelyek ehhez a problémához nőttek. Úgy hisszük, *Mencken* könyve alaposan meg fog szabadítani tőlük,

Budapest, 1928. január 31.

Dr. Juhász Andor.

Bevezetés

Mint az élet és irodalom hivatásos kritikusa, főfoglalkozásom a világban az, hogy a holnap számára közhelyeket gyártsak, vagyis eszméket, melyek egyrészt olyan újszerűek, hogy minden helyesen gondolkodó ember nyomban elveti őket esztelen és túlzott voltuknál fogva, másrészt olyan találóak és igazak, hogy idővel legyőzik az ösztönös ellenállást és befészkelődnek az emberi faj hagyományos bölcsességei közé. Remélem, nem szükséges meggyónnom, hogy raktáram nagy részét a tegnap pókhálós közhelyeiből hámoztam elő, csak hevenyében új címkék kerültek a régi árukra. Ez a felhasználása és újjácsiszolása a raktárban hevert, színehagyott árucikkeknek kivétel nélkül mindenütt és mindenkor megváltozhatatlan szokása az eszmekereskedésnek. Ez nem azt jelenti, hogy minden elképzelhető emberi fogalmat már kigondoltak, kimerítettek; hogy egész őszinte legyek, egyszerűen csak azt akarom jelezni vele, hogy azok az emberek, akik önként jelentkeznek az új gondolatok kitálalására, nagyon ritkán bírják, ha ugyan bírják egyáltalán, akárcsak egy egész napig is szusszal. Legtöbb, amire igazi eredetiségükben képesek, egy briliáns alkalmi kirohanás, és egy féltucat ilyen kirohanás, különösen, ha sűrű egymásutánban jön és egyfajta összefüggő rendszer látszik bennük, elég ahhoz, hogy egy gon-

dolkodót híressé, akár halhatatlanná tegyen. A természet valójában összeesküszik minden valódi eredetiség ellen és nem kétlem, hogy még az Isten is az ő mennyei trónusán ellene van, aminthogy földi papjai és párthívei is ellene vannak. A holt kéz valami intellektuális kalicákba zár mindannyiunkat és mindenkiiben megvan az a különös hajlam, hogy hagyja magát és feladja a küzdelmet. Így hát Arisztotelész szemtelen kollégáját ma kétszeres nyomás gátolja működésében: először a közvélemény, mely vállalkozását fölforgatónak és ízléstelennek tekinti, másodsor valami belső gyengeség, mely határt szab képességének, különösen azon képességének, hogy ledöntse fajának, kultúrájának és korának előítéleteit és babonáit. A sejt – mondta Haeckel – nem képes akcióra, csak reakcióra, és ugyan mi más az az eszköz, amellyel elmélkedünk és gondolkodunk, mint sejtek rendszere?

Abban a pillanatban, amikor a modern metafizikus legmagasztosabban szárnyal, amikor legjobban hevíti a boldog érzés, hogy ő most milyen magasan van a közönséges gondolatvilág felett és a farkánál fogva tart egy teljesen új gondolatot, fogalmat, egyszerre felrázza álmából a felfedezés, hogy amivel szórakozik, egyszerűen valami régi eszmének a kísértete, amit tanítója kényszerített belé 1887-ben, vagy oszladozó holtteste egy olyan doktrínának, amit hivatalossá tettek hazájában az elmúlt háború folyamán, vagy hogy tovább cifrázzam a

dolgot, valami banális eretnecség erjedési terménye, amit nemrég a felesége fejtegetett előtte. Ez a büntetés, amit az intellektuális kíváncsiságban és hiúságban bűnös ember fizet az isteni parancs megszegéséért, hogy elégedjen meg azzal, ami kinyilatkoztatott a Sínai hegyen, és mert szembeszállt az élet azon természetes menetével, ami iparkodik az embereket a hazafi és adófizető polgár tiszteletreméltó szintjén tartani.

Természetesen tudatában voltam ezeknek a nehézségnek, amikor jelen művemet terveztem, és nem vártam, hogy többel leszek képes az építeni, mint legfeljebb néhány, eddig fel nem használt fogalommal. Sőt, még az a tehertöbblet is nehezítette vállalkozásomat, hogy olyan közönséggel állok szemben, melynek rendkívüli módon ellenszenvesek az ilyen eszmék, mert én ezt a könyvet a háború alatt írtam, minden idegen könyvpiactól elzárva és így egyedüli lehetséges vevőim az amerikaiak voltak. Márpedig az ő példátlan gyűlöletükről minden ellen, ami új a szellem birodalmában, a múltban már olyan sokszor beszéltem, hogy erre nem kell ismét kitérnem. Minden, amit tennem kell, az, hogy rámutassak arra a tényre, hogy az Egyesült Államokban – egyedülálló módon a történelem nagy nemzetei közt – minden dologra nézve van a gondolkodásnak egy helyes és egy helytelen menete – nemcsak a teológia vagy politika vagy közgazdaság terén, hanem a mindennapi élet legközönségesebb dolgaiban is. Így azt a polgárt, aki

egy átlagos amerikai városban szemben állva egy szervezett (rendszerint érdekelt felektől irányított) lármával, ami azt követeli, hogy Susan B. Anthony-nak, a női választójog apostolának állítsanak lovasszobrot a főpályaudvarral szemben, vagy hogy vásároljanak egy tucat leopárdot a községi állatkert számára, vagy küldjenek meghívót az Épületlakatos Munkások Szakszervezetének, hogy tartsák a jövő évi gyűlésüket a városi hangversenyteremben – azt a polgárt, aki valami logikus oknál fogva ellenszegül az ilyen indítványnak, mondjuk azon az alapon, hogy miss Anthony egész életében soha nem ült lovon, vagy hogy kevésbé hasznos az a tucat leopárd, mint egy akasztófa volna, amire a városi tanácsot akasztanák fel, vagy hogy az Épületlakatos Munkások tele fogják köpködni a hangversenyterem padlóját és le fogják verni Beethoven, Bach és Brahms szobrait – ezt a polgárt rendszerint anarchistának és a köz ellenségének nyilvánítják. Így gondolkodni tehát nem csak téves, hanem immár erkölcstelen is.

És így tovább, sok más dologban fölfelé és lefelé. Az az amerikai, aki kérdés tárgyává tesz egy olyan ügyet, ami az alapvető hitrendszer részét képezi és amit a többség dédelget, egyenesen társadalmi helyzetét teszi kockára. Az amerikai bíróságok egyszerűen feltámasztották az „elképzelni a király halálát” régi angol felségsértést és férfiak és nők százai sínylődnek börtönben, mert elkövelték ezt a bűnt. Ezt a felfogást olyan irtózatossá teszi

kiterjesztették, hogy olyan eseteket is felölel, mint például az a vélemény, hogy a négereknek a törvény előtt a fehérekkel egyenlőknek kellene lenniük, vagy olyan nemzet nyelvén beszélni, mely ellenség volt az elmúlt háborúban, vagy közölni egy baráttal a szintetikus gin receptjét. A tiltott eszmékkal való minden ilyen játékot a demokrácia elleni merényletnek tekintik – bizonyos szempontból talán valóban azok is. Mert a demokrácia olyan gyermekes tévedéseknek a tömegén alapul, hogy a „tabuk” legszigorúbb rendszerével kell védeni, különben a féleszű is képes lenne érveivel ízekre szedni azt. Tehát annak kell lennie legelső gondjának, hogy megbüntesse a gondolatok szabad játékát. Az Egyesült Államoknak ez nemcsak első, de utolsó gondja is. Semmilyen más vállalkozás, még a közhivatalnoki állásokkal és szerződésekkel való üzérkedés sem foglalkoztatja az ország vezetőit olyan folytonosan, vagy teszi súlyosabban próbára találékonyságukat és hazafias szenvedélyüket.

Mivel tudom, mit kockáztatok, ha ezt a körülményt szem elől tévesztem – és mivel épp most kellett megváltoztatnom az *Előszavak könyve* című művemnek egyes lapjait, ami tisztán irodalmi kritikát tartalmaz, teljességgel minden politikai szándék vagy jelentés nélkül, csak azért, hogy postára adhassam – úgy határoztam, hogy ezt a jelen, a női kérdést tárgyaló füzetet rendkívül *pianissimo* hangnemben fogom tartani és elkerülöm, hogy

ismeretlen s ennél fogva törvénytelen eszmékkel terheljem meg. Ezen elhatározásomnak még egy okát említem meg: az intellektuális sznob elpusztíthatatlan hiúságait, mely igényt tart rá, hogy magát minden ész fölébe helyezze. Ezzel azt akarom mondani, hogy felállítottam magamnak a szabályt, hogy semmiféle olyan gondolatot nem írok bele ebbe a könyvbe, ami nem volt már eddig is annyira nyilvánvaló, hogy magába ne foglalta volna a közmondások filozófiája, vagy valamely civilizált nemzetnek, beleértvén a kínaiakat is, népbölcsessége. Ehhez a szabályhoz én véges-végig hű maradtam. Eredeti formájában, ahogy 1918-ban közzétettem, ez a könyv valóban olyan gyűjteménye volt a közmondásoknak, amelyek közt sok angol volt, ezért még a képviselők, újságszerkesztők és más hasonló írástudatlan emberek is ismerték őket. Nem mindig volt könnyű magamat ehhez a programhoz tartani, újra meg újra kísértésbe jöttem besorozni olyan fogalmakat is, melyek talán európai vagy ázsiai parasztoktól származtak. De végül is, egy bizonyos fokig a mű formájának rovására kompromisszum nélkül keresztülbukdácsoltam, s így nyomdába került. Fölösleges megemlítenem, hogy az én eszmei absztinenciám felismerése és jutalma elmaradt. Igazából egyetlen amerikai könyvszemle sem figyelt fel rá és a legtöbb félrecepta a könyvemet, mint az eretnokségek és csökönyös lázadások tömegét, mint minden, a női kérdés ügyében ismert és becsült igazság elleni megfon-

tolt támadást és meggondolatlan hadjáratot a nemzeti illendőség ellen. Délen, ahol az eszmék elleni gyanakvás rendkívüli mértékeket ölt még az Egyesült Államok mércéjével is, néhány újság egyenesen azzal vádolta a könyvet, hogy német propaganda-mű, melynek célja, hogy megrontsa az amerikai erkölcsöket és felszólították az Igazságügyi Minisztériumot, hogy lépjen fel ellenem azon bűncselekmény miatt, amelyet az amerikai törvény „kriminális anarchia” névvel jelez, azaz „elképzelni a király halálát”. Sohasem tudtam rájönni, miért nem vonták meg a Comstockok² a könyvtől a postázás jogát azon a címen, hogy az züllött és pornográf. Az biztos, hogy sok feljelentés történt. Igazából jómagam is

---

² [Comstock-törvényeknek nevezték azokat a jogszabályokat, amiket az amerikai szövetségi kormány törvénybe iktatott az 1873. évtől kezdődően. A Comstock-törvények megtiltották, hogy az állami postamonopóliumot obszcén vagy szexuális tartalmú küldemények feladására használják. A törvények Anthony Comstockról kapták a nevüket, aki „Isten kertje gyomlálójának” tartotta magát, aktivistaként tevékenykedett az obszcenitás és lényegében bármilyen szexualitásról szóló nyilvános diskurzus állami cenzúrázásért, majd postai ügynökként felügyelte a törvény végrehajtását. Mencken egy olyan korban élt, ahol szélsőséges keresztény mozgalmak használták az állam hatalmát a polgári szabadságjogok elleni radikális támadásra a „bűn” és az „erkölcstelenség” üldözése végett. Ilyen volt a Comstock-törvény, ilyen volt a szesztilalom.]

elküldtem néhány feljelentést abban a reményben, hogy az ebből eredő bohózat szórakoztatni fog azokban az unalmas háborús napokban és talán előmozdítja a könyv eladását. De a Comstockok nagyobb halakra halásztak, így átengedtek engem a helyesen gondolkodó könyvkritikusok, főképpen a suffragettek jogos felháborodásának. Őket azonban nem érdeklik azok a könyvek, amiket megvetettek; inkább olyan könyvek számára tartogatják erkölcsi felháborodásukat, amiket dicsérnek.

Ez a kiadás nagyobb közönségnek készült, civilizáltabb országoknak és így bele mertem venni egy pár gondolatot, amelyek nincsenek benne a népies közmondásokban és amelyeket ki kellett hagynom az eredeti kiadásból. De még így sem akar a könyv egyáltalában forradalmi tanokat hirdetni, vagy pláne olyan elméleteket, amik valami újat tartalmaznak. Mindössze annyit akarok, hogy többé-kevésbé sima alakban írásba foglaljak bizonyos eszméket, amelyeket a gyakorlatban minden civilizált férfi és nő készenlétben tart, de amiket mindeddig amögé a nagy tömeg szentimentalizmus mögé rejtettek, amelyben az egész női kérdést öblögetni szokták. Ez minden emberi lény számára főfontosságú kérdés, ami megérdemli, hogy őszintén és nyíltan megbeszéljék, de annyi társadalmi előítélet, vallásos babona és nyers érzelem keveredik bele, hogy az ezzel foglalkozó óriási irodalom legnagyobb része üres és használha-

tatlan. Mutatok például a női választójog részletkérdésének irodalmára. Egész könyvtárakat tölt meg, de 90%-a tiszta szemét, mert nyilvánvalóan hamis feltevésekből indul ki és olyan következtetésekre jut, amik hadilábon állnak mind a logikával, mind a tényekkel. Így van ez konkrétan a nemi kérdéssel is. Szó szerint százzszámra olvastam ebben a tárgyban könyveket, és megszámlálhatatlan röpiratot, kéziratot és felbujtó plakátot, ami mind megoldatlanul hagyta az elsődleges problémát, vagyis hogy mi a teendő konfliktussal a cölibátus között, melyet a civilizáció milliókra rákényszerít, és az étvágy között, melyet az Isten mindenkibe beleoltott. Nagyobb részt azt tanácsolták, hogy bele kell nyugodni a cölibátusba, ami éppen annyira észszerű, mint azt tanácsolni a kutyának, hogy ne törődjön a bolhákkal. Itt is, mint más téren, nem mondom, hogy talán én fogok valami saját gyógyírt nyújtani. Őszintén szólva sanda gyanúval nézem az élet nagyobb bajai elleni gyógyíreket és azt hiszem, a legtöbb baj gyógyíthatatlan. De legalább megkísérlem, hogy ezt a tárgyat realizztikusan megvitasam, és ha a mondanivalóm nem is éleselméjű, de semmi esetre sem kitérő. Azt remélem, ez is valami. Lehet, hogy egy későbbi kutató nagyobb világosságot fog vetni erre a tárgyra.

A Free-Lance Series szokása, hogy minden kötetben kinyomasson egy-két sort a szerzőről. Baltimoreban születtem 1880. szeptember 12-én és tanult családból szár-

mazom, habár közvetlen elődeim üzletemberek voltak. Ez a hagyományos tanulás engem is elfogott már legifjabb koromtól fogva és csak alig tudtam megmenekülni attól, hogy a filozófia doktora legyek. De atyámnak 1899-ben bekövetkezett halála valahogy az újságíráshoz sodrott, ahol sikeres karriert értem el. 25 éves koromban egy baltimorei napilap főszerkesztője voltam. Ugyanebben az évben jelent meg első kritikai művem. 10 vagy 12 évvel később elfordultam a gyakorlati újságírástól és szintisztán esztétikai kérdésekkel foglalkoztam, főképp irodalommal, zenével, de legújában erősen húzott valami egy másik irányba és jelenleg főképp az érdekel, amit tömegpszichológiának neveznek, vagyis azoknak az eszméknek a természete, amik nagyobb tömegek fölött uralkodnak és azok a folyamatok, amelyeken át eléri ezeket. Ha ezután fogok még valami komolyat írni, azt csak ezen a téren fogom megkísérelni.

Az Egyesült Államokban engem általában gyanús idegennek tartanak és a háború alatt több ízben feljelentettek. Külföldön, különösen Angliában, néha megkínóznak hajthatatlan amerikanizmusom miatt. Ez a két dolog sokkal közelebb áll egymáshoz, mint első percre látszik. Az igazság az, hogy felszínesen – beszédemben, gondolkodásomban – annyira amerikai vagyok, hogy az idegen tévedésbe esik, míg a bennszülött amerikai, aki jobban ismeri a valódi ismertetőjeleket, látja, hogy nálam a felszín alatt gyógyíthatatlan ellenségesség rejlik a

legtöbb eszmével szemben, amit az amerikaiak helyesnek találnak. Így két szék között a pad alatt vagyok – de kényelmesebb lent a földön biztosan, mint ingadozni fent. Tökéletesen hiányzik belőlem az, amit közszellemnek vagy erkölcsi célnak hívnak. Ez sokak számára felfoghatatlan és úgy akarják pótolni ezt a hiányt, hogy a saját céljaikat ruházzák rám. Az egyetlen dolog, amit becsülök, az intellektuális őszinteség, aminek természetesen az intellektuális bátorság is szükséges alkotóeleme. A szocialista, aki véleménye miatt börtönbe megy, a szememben sokkal igazabb férfi, mint a bíró, aki oda küldi, bár a szocialistáknak egyetlen eszméjével sem értek egyet, míg a bírónak egyik-másik eszméjét magam is vallom. De bármennyire is bátor a szocialista, mindazonáltal bolond, mert azért szenved, ami nem igaz. Ha én tudnám, hogy mi igaz, valószínűleg hajlandó volnék izzadni és küzdeni érte, talán meg is halnék érte a trombitaszóra. De eddig még nem találtam meg.

H.L. Mencken

I. A NŐI SZELLEM

1.

Az anyai ösztön

A férfit női környezete – kívülről bármekkora tiszteletet is mutasson érdemei és tekintélye iránt – titokban mindig számárnak tekinti, még hozzá részvéthez hasonló érzéssel. A legtarkább mondásai és cselekedetei ritkán vezetnek félre a nőket; ők csak a tényleges férfit látják, amilyen legbelül, és akit felszínes és szánalmas fickónak tartanak. Valójában ebben a tényben rejlik a női intelligencia, vagy ahogy a mindennapi frázis mondja, intuíció talán egyik legjobb bizonyítéka. Ez az úgynevezett intuíció tulajdonképpen nem egyéb, mint egyszerűen a valóság éles és pontos megértése, egy megszokott immunitás az érzelmi bűbájjal szemben, folytonos képesség, hogy tisztán lássa a különbségeit a látszat és a lé-

nyeg között. A látszat: a közönséges családi körben a hős, a kiváló, a félisten. A lényeg: egy szegény szájhős.

Az a közmondás, hogy senki sem nagy ember a szolgája szemében, nyilvánvalóan a férfiktól ered. Komolytalan és valótlan; komolytalan, mert pusztán csak leplezni akarja az önhitt tant, hogy a férfi nagy ember lehet mindenki más szemében, és valótlan, mert egy inas, aki maga negyedrangú ember, a világon a legutolsó, aki képes lesz átlátni a mestere sarlatánságán. Ki halott valaha inasról, aki nem irigyelte volna teljes szívből a mesterét? Melyik nem cserélne szívesen a mesterével? Melyik nem vágyik titokban arra, hogy bár ő lenne a mestere helyén? A férfi feleségét nem vakítják el ilyen naiv bolondságok. Lehet, hogy irigyli, amit lát, a férje kiváltságait és szentimentalitásait. Irigyelheti őt férfias mozgási és foglalkozásbeli szabadságáért, irigyelheti megingathatatlan megelégedettségét, ahogyan, mint a parasztok, örömet leli apró bűnöcskében, képességét, ahogyan a romantika köpenybe burkolja a valóság zord arcát, irigyelheti általános naivitásáért és gyerekességéért. De sohasem irigyli a férfit a gyermekes egójáért, sohasem irigyli vacak és oktalan lelkéért.

Ez a ravasz átlátás a férfi dagályosságán és hitegetésén, ez az élelméjű megértése annak, hogy a férfi egy örökös tragikomédias az, ami annak a részvétteljes ironiának a mélyén rejlik, amit anyáskodásnak nevezünk. A nő egyszerűen azért akar anyáskodni a férfi fölött,

mert látja gyámoltalanságát, látja, milyen nagy szüksége van a férfinak a szeretetteljes környezetre, látja a férfi megható önámítását. Ez az ironikus megfigyelés nem csupán a mindennapi életben nyilvánvaló; ez az alaphangja az egész női fikciónak. A női regényíró, ha elég ügyes ahhoz, hogy a pusztá utánzástól az önkifejezésig emelkedjen, sohasem veszi a hőseit teljesen komolyan. George Sand korától Selma Lagerlof koráig, a női író a férfi-hős jellemfestésébe mindig belevitt valami felsőbbes távolságtartást, rosszul leplezett megvetést. Én egyetlen női szerző által megalkotott férfialakot sem tudok felidézni, aki mindent összevetve ne lenne tökfilkó.

2.

A nők intelligenciája

Az, hogy még manapság, az emberi faj ilyen agg körében is érvelni kell amellett, hogy a nők remek és kecses intelligenciával bírnak, kétségtelenül ékesszóló bizonyítéka annak, hogy uraik és mestereik mily gyatra megfigyelők, hogy mennyire gyógyíthatatlanul elfogultak és általánosságban együgyűek. Igen kevés olyan professzort találunk – még a bevallottan feministák között is – aki nyilvánvalóként kezelné ezt a tényt; gyakorlatilag valamennyi szükségesnek látja, hogy tekintélyes számú bizonyítékot soroljon fel annak alátámasztására, aminek axiómának kellene lennie. Még a francia-angol W. L. George is – aki pedig a kar egyik legélesebb elméje – egész könyvet fecsérelnék bizonyítására és azután nagy fontoskodva, mint aki valami egészen újat közöl, könyvének azt a sivár címet adja, hogy: „A nők intelligenciája”. A nők intelligenciája, valóban?! Így akár a kígyók, a zsebtolvajok vagy a Szentegyház bölcsességének is lehetne szentelni a fáradságot!

A nők igazából nem csupán intelligensek, hanem szinte monopóliumuk van az intelligencia bizonyos finomabb és hasznosabb formái fölött. Ezt joggal úgy is lehetne írni, hogy ez egy sajátos női jellemvonás; sok

megnyilvánulásában épp úgy kiérezhető a nőiesség, mint ahogy kimutatható a nőiesség a kegyetlenségben, mazochizmusban vagy a rúzsban. A férfiak erősek. A férfiak bátrak a fizikai harcban. A férfiakban van érzékenység. A férfiak romantikusak és szeretik azt, amit erénynek és szépségnek tartanak. A férfiaknak hajlamosak a hűsre, a reményre és irgalomra. A férfiak tudják, hogyan kell izzadni és elviselni. A férfiak szeretreméltók és ragaszkodók. De amikor az intelligencia valódi alapjairól tesznek tanúságot – amikor megnyilvánul bennük a képesség, hogy felfedezzék a csalódások és hallucinációk hüvelyéből az örök igazság magvát és a napfényre hozzák azt – ezen a téren legalább, a férfiak nőiesek és anyjuk teje táplálja őket. „Az emberi lények” – mondja George, Weiningertől kölcsönözve – „sohasem egészen férfiak vagy nők; nincsenek férfiak és nincsenek nők, csupán nemi többségek vannak”. Keressek nekem egy nyilvánvalóan intelligens férfit, aki mentes a szentimentalitástól és az illúzióktól, egy férfit, akit nem lehet könnyen megtéveszteni, egy elsőrendű férfit, én pedig mutatok önöknek egy férfit, akiben nagymértékű nőiesség lakozik. Bonapartéban megvolt, Goethében megvolt, Schopenhauerben megvolt, Bismarckban megvolt, Lincolnban megvolt, Shakespeareben, ha hinni lehet a freudistáknak, egyenesen a homoszexualitásig ment. A férfi esszenciális vonásai és tulajdonságai a szintizta férfiasság fémjelei, egyúttal az os-

toba fráter fémjelei is. Az őseember csupa izom és érzékenység. Ha nincs mellette nő, aki vezeti és gondolkodik helyette, igazán szánalmas látvány: szakállas csecsemő, tulok nagyságú nyúl, gyenge és együgyű karikatúrája Istennek.

Bizony könnyű lenne bebizonyítani, hogy a férfiban a magasabb rendű tehetséget gyakorlatilag mindig ez a nőies mellékíz kíséri – hogy a tökéletes férfiasság és az ostobaság gyakran elválaszthatatlan egymástól. Hogy félre ne értsenek, sietek hozzátenni: nem azt akarom ezzel mondani, hogy a férfiasság semmivel sem járul a kémiai-fiziológiai reakciók összességéhez, amelyek létrehozzák azt, amit tehetségnek nevezünk; mindössze azt állítom, hogy ez az összesség lehetetlen a nőiesség hozzájárulása nélkül, hogy ez az összesség a két nemiség kölcsönhatásának a produktuma. Női géniuszokban ennek a megfordítottját láthatjuk; ők rendszerint feltűnően férfiasak. Gondoljanak csak George Sandra, Nagy Katalinra, Angol Erzsébetre, Rosa Bonheurre, Theresa Carreora és Wagner Cosimára. A valóság az, hogy egyik nem sem képes felemelkedni az emberi tökéletesség legmagasabb régióiba, ha a másik nem meg nem termékenyíti a kiegészítő tulajdonságokkal. A férfi, ha nincs meg benne a nőiesség mentőárnyalata, túlságosan együgyű, naiv és romantikus, túlságosan könnyen ringatja képzelete abba a hitbe, hogy ő több mint egy lovasztisz, teológus vagy bankigazgató. A nő pedig, ha

nyoma sincs benne annak az isteni ártatlanságnak, ami maskulin, túlságosan nyers realista az ábránd messze terjedő sugarai számára, melyek annak a mélyéből vetődnek ki, amit géniusznak nevezünk. Itt épp úgy, mint másutt a világegyetemben, a legjobb hatásokat az elemek keveredése idézi elő. A teljesen férfias férfiből hiányzik a kellő ész, hogy objektív formába öntse a magasztos és titkos álmait, és a teljesen nőies nő sokkal cinikusabb lény, semhogy egyáltalán álmodozzék.

3.

A férfiak trükkjei

Az, amit a férfiak egoizmusukban folyton tévesen a női intelligencia tökéletlenségének vélnek, pusztán csak annyi, hogy a nő képtelen elsajátítani azt a tömeg apró intellektuális trükköt, a kicsinyes ismeretek összességét, a szellemi bélyegzők gyűjteményét, ami az átlagférfi fő szellemi felszerelését alkotja. A férfi azt hiszi, hogy intelligensebb, mint a felesége, mert ő pontosabban tud számoszlopokat összeadni, és mert ő érti a részvénypiac hülye zsargonját, és mert ő látja a különbséget a rivális politikusok eszméi között, és mert ő beavatott valamelyik szennyes és lealacsonyító üzletág vagy foglalkozás, mondjuk a szappankereskedelem vagy törvény részleteibe. Azonban ezek az üres képességek természetesen nem tényleges jelei a mély intelligenciának, ezek csupán felületes ügyességek, amelyek elsajátítása alig kerül több szellemi erőfeszítésbe, mint amennyit a csimpánz fejt ki, amikor megtanulja, hogyan kell egy elkapni egy érmét vagy meggyújtani egy gyufát. Az átlagos üzletember, sőt az átlagos szakember teljes trükkkészlete rendkívül gyermekes. A mindennapi kufárkodás és alkudozás, vagy a rossz gyógyszer vagy a még rosszabb törvény rendes adagjának a kikanalazása nem

igényel több tényleges bölcsességet, mint a taxivezetés vagy a halsütés. Figyelmes ember nem kerülhet szorosabb kapcsolatba az üzletemberek és szakemberek forgatagával – és itt csupán azokat értem, akik elboldogulnak a világban, és kihagyom azokat, akik bevallottan kudarcot vallottak ebben – anélkül, hogy bámulatba ne ejtse ezeknek az intellektuális letargiája, gyógyíthatatlan szellemtelensége, a rendes ész elcsüggesztő hiánya. A néhai Charles Francis Adams, aki unokája volt egyik amerikai elnöknek és dédunokája egy másiknak, miután bizalmas viszonyban volt a kufárok és uzsorások paradicsomának, az Egyesült Államoknak néhány fő üzleti „lángeszével”, azt mondta öreg korában, hogy soha egyetlen szót sem hallott ezektől, amit érdemes lett volna meghallgatni. Ezek mind erőteljes és férfias emberek, akik sikeresek voltak a férfiak világában, de intellektuális tekintetben mind üres lapok maradtak.

Könnyen lehet úgy érvelni, hogy ha az efféle emberek tényleg intelligensek lennének, sohasem érnének el sikert visszataszító és ostoba ügyeikben, hogy már maga a tény, hogy képesek olyan badarságokat intézni és fenntartani, mint a szakmájuk, alacsonyabb rendű mentalitásuk bizonyítéka. A gondolatot kétségtelenül alá támasztja az elsőrendű férfiaknak a gyakorlati dolgokra való közismert alkalmatlansága is. Nem lehet elképzelni, hogy Arisztotelész vagy Beethoven 3 472 701-et hiba nélkül szorzott volna 99 999-cel, sem azt, hogy ennek

vagy annak a vasúti részvénynek két év előtti árfolyamára emlékezett volna, vagy hogy megjegyezte volna, hogy a 10 filléres szögecskekből hány darab nyom egy fél kilót, vagy hogy a disznózsírnak Galwestontól Rotterdamig mennyi a szállítási költsége. És ugyanígy nem lehet elképzelni, hogy művészei voltak a billiárd játéknak vagy a fácánlövésnek vagy a golfjátéknak vagy az idióta játékok egyikének, amikben rendszerint szórakozásukat lelik azok, akiket sikeres embereknek neveznek. Az angol géniuszról szóló nagy tanulmányában Havelock Ellis megállapította, hogy majdnem valamennyi elsőrangú férfinál szembetűnő volt a képtelenség az efféle sekélyes dolgokban való jártasságra. Nem tudják megkötni a nyakkendőjüket. Nem ismerik a divatos kártyajátékokat. Nem értik a könyvelést. Semmit nem tudnak a pártpolitikáról. Röviden: lomhák és gyámoltalanok mindabban, amelyekben az átlagemberek a legjobb eredményeket érik el és ezeken a tereken könnyen felülmúlják őket olyan emberek, akik a tényleges intelligencia terén körülbelül olyan mélyen állnak alattuk, mint az emberszabású majmok.

A triviális jellegű kézi és mentális trükkökben való készségnek ez a hiánya – ami egy borbély vagy fogász szemében elkerülhetetlenül ostobaságnak tűnik, egy sikeres textilkereskedő szemében pedig egyenesen a gyengeelméjűséggel egyenrangú – olyan jellemvonás, ami az elsőrangú férfiakban éppúgy megvan, mint az el-

ső-, másod-, sőt harmadrangú nőkben. Ennek a háttérben igazából valami félreismerhetetlenül nőies vonás van; egy férfinél való jelentkezését majdnem kivétel nélkül az a többi nőies jellemvonás is kíséri, amiket leírtam. Valójában semmi sem világosabb, mint az, hogy a nők általában siralmasan gyatrák a férfiak apró szakértést igénylő dolgaiban. Ritkán hallani azt – ha ugyan egyáltalán hallani – hogy a nők sikert érnek el olyan foglalkozásokban, amelyek bőségben igényelnek ilyen kis szakértelmeket – például a zongorahangolás, órajavítás, gyakorló jogászkodás (azaz a kicsinyes trükkök összejátszása más jogászokkal), arcképfestés, könyvvitel, gyárvezetés – dacára annak, hogy ilyen foglalkozásoknak nagy többsége a nők fizikai képességének határán belül van és kevésből rekeszti ki őket valami lényeges társadalmi akadály. Nem külső ok okozza, hogy a nők nem érnek el sikert műtőorvosokként; az út nyitva áll előttük, a jutalmak nagyok, sőt a szerénység okán különleges igény van rájuk. Mindennek dacára nem sok orvosi diplomás nő vállalkozik sebészetre és ritkán ér el valamelyik sikert ezen a területen. Ismét, annak sincs külső oka, hogy miért nem boldogulnak a nők például jogászként, vagy újságszerkesztőként, vagy kisebb gyárak menedzsereként, a nagykereskedelemben vagy szállodásként. Az útjukban álló tabuk nagyon csekély erejűek; számos kalandor szellemű nő hátrította el azokat büntetlenül az útjából; ha egyszer belépnek az ajtón,

nem terheli őket valami különleges fogyatékoság. Azonban, mint mindenki tudja, azon nőknek száma, akik tényleg űzik ezeket a foglalkozásokat és mesterségeket, nagyon kicsi és közülük még kevesebb ért el kiváló sikereket a férfiakkal való versenyben.

4.

Miért buknak el a nők

Ennek, mint mondtam, nem külső, hanem belső oka van. Az ok a nagyobb realitásoknak ugyanabban a nyugtalanító meglátásában rejlik, ugyanabban a türelmetlenségben a kicsinyességgel és csábító dolgokkal szemben, ugyanabban az alkalmatlanságban a gépies rutinra és üres technikára, amit megtalálunk a magasabb rendű férfiakban. Még azokban a foglalkozásokban is, melyek a kereszténység szokásai szerint sajátosan női teendők, ritkán mutatnak a nők olyan konvencionálisan kidolgozott és félig-meddig automatikus ügyességet, amilyenre a férfiak olyan büszkék. A megfigyelésnek közhelye az, hogy az a háziasszony, aki ténylegesen tud főzni vagy akár képes a saját ruháit olyan ügyesen elkészíteni, hogy ezt első pillantásra észre sem lehet venni, vagy aki ért ahhoz, hogy megtanítsa a gyermekeit az erkölcs, a tudomány és a higiénia elemeire – mondom közhely, hogy az ilyen nő nagyon ritka és ha már találunk egyet, akkor ritkán becsüljük őt az intelligenciájáért. Ez különösen áll az Egyesült Államokra nézve, ahol a nő helyzete magasabb, mint minden más civilizált vagy félig civilizált országban, és ahol a régi vélekedést az ő intellektuális alsóbbrendűségéről a legnagyobb si-

kerrel támadták. Az amerikai ebédlőasztal valójában az amerikai háziasszony hiányos technikájának szobra. Az a vendég, aki ad valamit a gyomrára, ha meghívják, hogy azokkal a lehetetlen és rosszul elkészített ételekkel etessék, olyan gyakran és olyan sokáig próbál kibújni ez alól a kísérlet alól, amilyen gyakran és sokáig csak lehet, és ugyanolyan érzéssel szánja magát rá, amilyennel arra száná magát, hogy megborotváltassa magát egy bénával. A nőknek sehol a világon nincs több szabadidejük és szabadságuk, hogy fejlesszék szellemüket, és sehol nem mutatnak az intelligencia tekintetében magasabb színvonalat, sehol nem vesznek tevékenyebben részt olyan dolgokban, melyek elsőrangú fontosságúak. De sehol másutt nem főznek rosszabbul otthon, sehol másutt nem vezetnek képtelenebbül az egész háztartást, vagy sehol másutt nincs nagyobb szükség a külső segítségre – melyet férfiak látnak el – az ügyesség tekintetében, amely hiányzik ott, ahol elméletileg megvan. Bizonyára nem véletlen, hogy az emancipált és trónusra ültetett nő hazája egyszersmind a konzervleves, a konzervhús és bab, vagy egész konzerves ebéd meg mindenféle más, teljesen elkészített étel hazája. És sehol másutt nem tűnik szembe ríktőbban a törekvés, hogy a gyermekek elméjének képzését hivatásos tanítókra, teljes erkölcsi és vallási tanításukat pedig az úgynevezett vasárnapi iskolákra bízzák, és testük fejlesztésével és ápolásával kapcsolatos valamennyi ügyüket tornatanárookra, nemi

higiénikusokra és más ilyen szakemberekre bízzák, akiknek legtöbbje kókler.

Röviden, a nők felláznak – gyakran öntudatlanul, néha közben egyenesen behódolva – azok ellen az unalmas, mechanikus szakmai fogások és trükkök ellen, amelyekből a társadalom jelenlegi szerveződése által rájuk kényszerített foglalkozások állnak, és ez a fellázadás intelligenciájuk mellett tanúskodik. Ha ők élveznék ezeket a teendőket és büszkék volnának rájuk, és ezt szorgalmukkal és ügyességükkel ki is mutatnák, teljességgel egy színvonalra kerülnének olyan férfiakkal, mint a főpincérek, női szabómesterek, iskolamesterek vagy kárpitások, és büszkék volnának erre. De a legostobábbakon kívül minden nő inherens törekvése, hogy az ilyen kötelezettségeket egészben elkerülje, vagy ha nem tudja tényleg elkerülni, a minimumra csökkentse a követelményeit. És ha valami esemény akár ideiglenesen, akár véglegesen megszabadítja őt attól a hajlamtól, hogy férjhez menjen (amiről még lesz szó) és versenyezni kezd a férfiakkal az élet valamely más, általános pályáján, akkor a karrier, amit rendszerint kialakít magának, további bizonyítékot fog nyújtani szellemi különlegessége tekintetében. Mindenben, ami nem igényel többet, mint egyhangú gépiességet és gyarló trükköket, rendszerint csődöt mond, míg bármi téren, ahol önálló gondolkodás és találékonyság szükséges, rendszerint sikert ér el. Így például mindig megbukik, mint jogász,

mert ahhoz csak üres frázisok és sztereotip formulák fegyvertára szükséges és olyan gondolkodás, mely ezeket az ész, a valóság és az igazságosság fölébe helyezi; és szinte mindig balsiker kíséri az üzlet terén, mert az üzlet általában a trivialitások és gazságok olyan aljas összessége, hogy szellemi integritásának érzéke fellázad ellene. Ellenben rendszerint sikert ér el mint betegápoló, mert ez a hivatás nemeslelkűséget, gyors felfogást, új és nyugtalanító helyzetekkel szembeni bátorságot és mindenekfölött átható és domináló jellemet kíván; és amikor csak a művészetek terén versenyez a férfiakkal, kiváltképpen azokon a másodrangú tereken, ahol nem járulnak a géniusz mesterfogásai a pusztá gyorseszűséghez, kivétel nélkül megállja helyét. Nem férfiak, hanem nők a legjobb és legintellektuálisabb – azaz a legeredetibb és legvállalkozóbb – színészek, a legjobb tanítók és zsarolók, a legjobb írók jelentős része, valamint a közhivatalnokok és az előadó zeneművészek. A félvilágban az ember annyi éleselméjűséggel és merészséggel találkozhat, valamint annyi lélekjelenléttel a különleges nehézségekkel szemben, ami mellett bármelyik, kizárólag férfi foglalkozáshoz szükséges képesítés eltörpül. Ha az átlagférfi munkájához az észnek csak feleakkora mentális fürgesége és találékonysága volna szükséges, mint amennyi az átlag prostituált munkájához kell, akkor az átlagférfi folyamatosan az éhhalállal küzdené.

5.

Az intuíciónak nevezett dolog

A férfiak, mint tudjuk, kétségbe vonják a nőknek ezt az intelligencia-felsőbbségét; egoizmusuk ennek tagadását kívánja, és ritkán eléggé elmélkedők ahhoz, hogy a logikára és a tényekre támaszkodó elemzés alapján ítéljenek róla. Sőt, amint hamarosan látni fogjuk, az álláspontjuk mellett a helyességnek egy bizonyos látszata szól; rákényszerítettek a nőre egy mesterséges jellemet, ami jól elfedi a nők valódi jellemét – és a nők úgy látják, hogy nekik csak előnyükre van, ha fenntartják ezt az ámitást. De bár minden rendes ember kecsegteti magát azzal a kellemes balzsammal, hogy ő szellemileg minden nő – és különösen felesége – felett áll, folytonosan megcáfolja ezt az álláspontját azzal, hogy tanácsot kér attól és alá veti magát annak, amit a nő intuíciónak nevez. Vagyis a férfi tapasztalásból tudja, hogy a nő ítélete mindenféle döntő fontosságú ügyben kifinomultabb és helyesebb, mint az övé, és mivel nem akarja ezt a nagyobb bölcsességet egy kompetensebb intelligenciának tulajdonítani, amögé az elmélet mögé menekül, hogy a nő valami áthatolhatatlan és megfoghatatlan tehetség folytán találja el a helyes megoldást, valami félig miszti-

kus szuperérzéssel, valami meghatározhatatlan (és lényegében emberfölötti) ösztönnel.

Azonban rögtön világossá válik ennek az úgynevezett ösztönnel a természete, ha megvizsgáljuk azokat a helyzeteket, amelyek a férfit arra készítik, hogy segítségét kérje. Ezek a helyzetek nem a férfi mindennapi ügyleteinek tisztán technikai feladataiból adódnak, hanem a ritkább és fundamentálisabb, ennélfogva összehasonlíthatatlanul nehezebb problémák esetén állnak elő, amik csak hosszú és szabálytalan időközönként vetődnek fel és így próbára teszik nem csupán a tűrőképességét, hanem a valódi értelmi képességét is. Azt hiszem – hacsak tudatosan nem inferioris és papucshős – egyetlen férfi sem fogja kikérni a felesége tanácsát, ha irodamunkást fogad fel vagy hitelt nyújt egy szegény vevőjének, vagy valami szemfényvesztő rutinsvindli kapcsán; de még a legegoistább férj sem mulasztja el, hogy kikérje az asszonya véleményét, ha arról van szó, hogy üzleti társnak fogadjon valakit, hogy politikai pályára lépjen, hogy leküzdje a tisztességtelen és káros versenytársat vagy férjet találjon a leányának. Az ilyen kérdések hatalmas fontosságúak, a jólét alappillérei; megkívánják, hogy az előttük álló ember rájuk szentelje minden lehetséges szellemi erejét; a rossz megoldásban rejlő veszélytől való félelem legyőzi még a hiúság szavát is. Ezekben az esetekben lesz nyilvánvalóan hasznos segítség a nő felsőbbrendű szellemi képessége, és el kell

fogadni. Ilyenkor emelkednek a nők a férfiak jelentéktelen szentimentalitásai, babonái és formulái fölé, ilyenkor alkalmazzák az ügyre a különleges tehetségüket, hogy el tudják különíteni a látszatot a lényegtől, és így gyakorolják azt, amit az intuíciójuknak neveznek.

Intuíció? Minden tisztelettel, számárság! Eszerint intuíció vezette Darwint, amikor kidolgozta a természetes kiválasztódás tanát. Intuíció hozta létre „A valkűr” című gigászi művet. Akkor intuíció győzte meg Columbust, hogy az Azori szigeteken túl nyugatra szárazföldnek kell lennie. Mindezen intuíció, amiről annyi transzcendentális ostobaságot fecsegnek a világban, nem több és nem kevesebb, mint intelligencia – intelligencia, ami olyan metsző, hogy képes az elrejtett igazságig hatolni még a leghatalmasabban vértezett hamis látszaton és magatartáson keresztül is, és amit olyan kevéssé zavar-
nak meg szentimentális sallangok, hogy képes még arra a sokkal nehezebb feladatra is, hogy napfényre hozza a maga visszataszító meztelenségében azt az igazságot. A nők gyorsan és helyesen döntenek az élet súlyosabb kérdéseiben; nem azért, mert szerencsésen tippelnek, nem azért, mert isteni ihlet szállja meg őket vagy vademberektől örökölt varázslatot űznek, hanem egyszerűen és kizárólag azért, mert van eszük. Egy pillantásra meglátják, amit a legtöbb férfi fáklya mellett, látcsővel sem vesz észre; megtalálják egy probléma lényegét, mielőtt a férfiak befejezték volna vitájukat a kérdés pusztá

látszatai fölött. Ők fajunk legfelsőbb realistái. Látszólagosan illogikusak, pedig ritka és finom szuperlogika birtokosai. Látszólag szeszélyesek, de olyan makacssággal ragaszkodnak az igazsághoz, hogy az nem menekülhet előlük semmilyen szüntelenül mozgó, kocsonyaszerűen megmarkolhatatlan alakváltozáson keresztül sem. Látszólag figyelmetlenek és könnyen félrevezethetők, pedig látnak – látnak fényes és rettenetes szemeikkel. Néha a férfiaknál is előfordul ez a könyörtelen meglátási képesség – férfiaknál, akiket objektívebbnek és hidegebbnek tartanak, mint az átlag – csúfondáros, cinikus férfiaknál. A férfiaknak is van néha eszük. De ritka, nagyon ritka az a férfi – merem állítani – aki olyan állandóan intelligens, olyan folyamatosan helyes ítéletű, akit olyan kevéssé vezet félre a látszat, mint az átlag nőt 48 éves korában.

II.

A NEMEK KÖZÖTTI HARC

6.

Ahogy rendezik a házasságokat

Mint mondtam, a nők nem szentimentálisak, vagyis nem hajlamosak arra, hogy a helyzet megítélésében indulatoktól és illúziótól befolyásoltassák magukat. Ez a tan talán ellenmondásra fog találni. Az az elmélet, hogy a nők szentimentálisak, maga is egy közkedvelt szentimentalitás: az egyik szentimentalitással támasztják alá a másikat, a kutya kutyát eszik. Azonban – dacára a romantikus ostobaságok nagy mennyiségének, amivel ezt cáfolják – állításom igazolására elég lesz néhány szembe-tűnő tényre rámutatnom.

Nézzük például azt a teret, ahol a két nem a legállandóbban kerül összeütközésbe, ahol ennél fogva gondolkodásmódjuk a legélesebben mutatja a különbségeket – a monogám házasság terét. Bizonyára nem kell hosszasan bizonyíthatni itt a nők felsőbbséges kompetenciáját és hatását, emellett nagyobb önuralmát, egészségesebb megfontoló tehetségét, erősebb ellenálló képességét az érzelmek szuggesztíójával szemben. Már maga az a pusztá tény, hogy házasságok egyáltalán kötöttek, annak bizonyítéka, hogy a nők higgadtabb fejűek, mint a férfiak, és ügyesebbek az intellektuális segédeszközök felhasználásában, hiszen nyilvánvaló, hogy a férfi érdeke, hogy olyan sokáig kerülje a házasságot, amilyen sokáig csak lehet, és épp olyan világos, hogy a nő érdeke, hogy minél korábban előnyös házasságot kössön. Így a két nem az élet egyik legfőbb ügyében határozottan elmentéses célokra törekszik. És melyik fél kerekedik rendszerint felül? Az ítéletet a zsűrire bízom. Minden normális férfi küzd ellene, egyesek aránylag sokáig és sikerrel, egy kevés rendkívül intelligens és bátor férfi (vagy talán szerencsés férfi) teljesen meg is menekül. De ha végigtekintjük az egyik generációt a másik után, mindenkinek világos, hogy az átlagférfi rendszerint megnősül és az átlag nő férjet talál. Így hát a nők túlnyomó többsége ebben az egyértelmű és végtelen harcban bebizonyítja nyilvánvaló felsőbbségét a férfiak túlnyomó többségével szemben.

Nem sok férfi – aki e névre méltó – nyer valami tényleges értéket a házasság révén, legalábbis a házasságnak abban a formájában, ahogy a kereszténység kebelében ezzel az intézménnyel találkozunk. Még ha áldásait a maximálisra fűjjük is fel, ezeket egyszerűen legázolják a megsemmisítő hátrányok. Ha egy férfi nősül, az nem egyéb, mint annak a jele, hogy a nőnek tehetsége van a meggyőzéshez és megfélemlítéshez, vagyis tehetsége a felülkerekedésre egy olyan világban, melyben ellentétes tervek és vágyak vannak – hogy belekényszerítette őt egy többé-kevésbé elijesztő megalkuvásba a saját becsületese hajlamai és legjobb érdekei ellenére. Hogy ez a megalkuvás az ő viszonylagos butaságának vagy viszonylagos gyávaságának jele, végeredményben egyre megy: ez a két dolog tüneteiben és hatásaiban majdnem azonos. Első esetben azért nősül, mert tisztára lehengerelték egy szellemi csatában, második esetben a házasságra, mint egy viszony legbiztonságosabb alakjára szánta el magát. Mindkét esetben öröklött szentimentalitása a fő fegyver ellenlábasa kezében. Ez készíti, hogy szeresse azt a fikciót, amivel vállalkozását körülveszi és ez adja meg neki a bátorságot is a legkegyetlenebbül és legszembeötlőbben ellene irányuló műveletek közepette. Ez fogadtatja el vele valóságként azt a vakmerő színészkedést, amelyben a nők mindig kiválóak, mégpedig soha jobban, mint amikor férfit fognak maguknak. Ez készíti a férfit, hogy valami regényes fényt lásson egy

olyan tranzakcióban, amely még legjobb esetben is legalább ugyanolyan otromba kalmárkodást tartalmaz, mint egy öszvér adás-vétele.

A férfi, ha teljesen birtokában van azon szerény tehetségeknek, amellyel a természet rendszerint felruházza, okvetlenül felülemelkedik a hülyeségen legalábbis annyira, hogy megállapítsa, hogy a házasság olyan ügylet, melyben ő jár rosszabbul még akkor is, ha egyik vagy másik részletkérdésben látható előny háramlik reá. Úgy vélem, neki sosincs mindenre szüksége, amit ez a dolog nyújt és tartalmaz. Többnyire nem kell neki több, mint az előnyök egy bizonyos része; ő – mondjuk – háziaszonyt akar, aki a holmiját gondozza és a barátait szórakoztatja, de talán visszariad a gondolattól, hogy bárkivel is megossa a fürdőkádját és az otthon való főzés talán egyenesen mérgező hatású rá. Talán vágyik arra, hogy fia legyen, aki majd sírjánál imádkozik, de a sógor-ság-rokonság pusztá közeledtére éles gyötrellem járja át. Talán házának szépséges és kedves úrnőjéről álmodozik, aki kevésbé követelődző és üzletszerű, mint amelyet agglegény valaha találhat, és ijedten lát beleavatkozást a takarékkönyvébe, családfájába és titkos ambícióiba. Talán társaságot óhajt és nem bizalmasságot, vagy bizalmasságot és nem társaságot. Talán szakácsnőt akar és nem üzlettársat, vagy üzlettársat és nem szakácsnőt. De, hogy megkapja pontosan azt, amit akar, el kell fogadnia egy csomó olyan dolgot, amit nem akar – amit semmi-

lyen épeszű ember nem akarhat – és szíve hölgye éppen arra a vállalkozásra veti magát, hogy őt ebbe a majdnem „örmény” ügyletbe belekényszerítse. Ha a játék elkezdődött, a nő kitapogatja a férfi gyengéit a legnagyobb finomsággal és pontossággal és aztán játszik velük fensőbbeségei minden segédeszközével. A férfi a starttól kezdve tehertöbbletet cipel. Az ő szentimentális és unintelligens hite olyan elméletekben, melyekről a nő egészen jól tudja, hogy nem igazak (pl. az az elmélet, hogy a nő húzódozik tőle és a nőt csak igen gyengén vonzzák a házasság állati vágyai), fegyvert ad a nő kezébe, mellyel ösztönös és kényszerítő művészettel a célig viszi az ügyet. Abban a pillanatban, amelyben észreveszi, hogy ez a szentimentalitás működni kezd a férfiban, vagyis abban a pillanatban, amikor a férfi buta vigyor-gása és szemforgatása jelzi, hogy készen van az az intellektuális katasztrófa, amit népiesen úgy fejeznek ki, hogy „szerelembe esni”, a férfi a nőé, azt tehet vele, amit akar. És ha csak az Isten nem lép közbe, máris olybá veheti, hogy nős.

7.

A női attitűd

Ezt a szentimentalitást a házasságban a nőknél igen ritkán lehet észlelni. Olyan okoknál fogva, melyeket később fogunk vizsgálni, sokkal több nyernivalójuk van ennél az üzletnél, mint a férfinak, így hidegebb elméjük segítségével és a gyengítő indulatok csupán minimumának igénybevételével jobban tudják ennél az üzletnél a lehető legjobb feltételeket elérni. A férfiak majdnem kivétel nélkül úgy szerzik élettársukat, hogy szerelmesek lesznek; az érdekházasság – az északi és latin arisztokrácia férfiai kivéve – aránylag ritka; száz férfira egy nő esik, aki elköveti azt az örültséget, hogy „lefelé” házasodik. És mit értünk ezen az úgynevezett „beleszeretésen?” Amit ezen értünk, az az a művelet, mellyel a férfi, miután a női kezdeményezés és vezetés ezt elkerülhetetlenné tetté, elszánja magát a házasság tényére, beburkolva ezt a regényesség bíborköntösébe – röviden: felállítva a tantételt, hogy egy szemmel láthatólag önálló, anyaságra felkészült nő, aki megfontoltan és a legtávolabbi következményeket is élesen látva megy bele élete legfontosabb kalandjába, egy naiv, gyöngéd, ábrándos és csaknem testetlen teremtmény, akit elvarázsolt és tökéletlenné tett egy szenvedély, mely észrevétlenül lopódzott szívébe, amit ő – anélkül, hogy halálra ne pirul-

na – senkinek, még saját magának sem tudna bevallani. Ezen ostoba doktrína segítségével a férfi veresége és rabszolgaságba esése dicsőséggé válik, sőt a férfi a „gonoszság” színében tetszeleg magának, az ő nyers ereje legyőzte és meghódította a nő szűzi szerénységét, a férfi elérte, hogy zord akarata kényére kedvére érvényesüljön a nő felett. Íme: Istennek tévelygő képmásai így rejtik el bilincseiket büszkén és így szórakoztatják a tisztánlátókat dicsekvő örömkialtásaikkal.

A nők – talán felesleges rámutatni – sokkal óvatosabbak a helyzet szokásos hókuszpókuszával szemben. Ők sohasem vallják be határozottan, hogy szerelmesek, míg a férfi formális nyilatkozattal nem jelzi, hogy teljes az önámítás és elvágta maga mögött a visszavonulás útját; ha másképpen cselekednének, magukra vonnák valamennyi társnőjük gúnyát és haragját.

Bennük a „szerelem” mellékgondolatot kelt, vagy pontosabban, úgy tűnik fel, mint valami ragály. Az elmélet a következő: a férfi szerelme, kitartó ostrom után hirtelen, mint egy varázsszó, felkeltette a nőét, amely addig nem is létezett, míg a férfi szerelmének heve lángokra nem lobbantotta. Ebben az elméletben, meg kell vallani, van az igazságnak valami nyoma. Egy nő ritkán enged meg magának, hogy elragadják érzelmei, míg az ügy folyamatban van és az eredménye kétséges; ha így cselekedne, úgy tünne, mint aki bizonyos fokig gyengeelméjű, holott ebben a bajban nemének csak ostoba kép-

viselői szenvednek, De amikor a férfi végleg „el van intézve”, a nő gyakran átcsap egy kissé a másik végletbe, ha másért nem, hát azért, hogy a szellemi feszültséget, melyet a kitűzött cél elérése okozott, kipihenje és így, a szokásos gátlásokat félretolva, egy többé-kevésbé erőltetett és ízléstelen érzelem gyönyöreiben kéjelegjen. De majdnem sohasem lehet azt hallani, hogy a nő ezt a szellemi meglazulást azelőtt engedte volna meg magának, mielőtt befejeződött volna a férfi érzelmi megmérgezése. Másképp cselekedni, vagyis szerelmet vallani annak, aki felől nincs tisztában – még *post facto* is – kitenné őt az összes többi nő haragjának. Ilyen vallomás azt a lehetőséget jelentené, hogy az érzelem legyűrte őt egy kritikus értelmi pillanatban és a nők szemében, épp úgy, mint a férfiak azon csekély kisebbségének szemében, akik valóban intelligensek, ennél szégyenletesebb áru-
lást nem lehet elkövetni a magasabb rendű agycentrumok ellen.

8.

A férfi szépsége

Az érzelmi gyengeség ezen megvetését, még azon magasabb fokokban is, ahol összekeveredik az érzelmi esztétikával, élesen megvilágítja az a tény, hogy a nőket a férfi pusztá szépsége ritkán kábítja el. Kivéve a színpadot, a „szépfüának” nincsen érdemleges előnye kevésbé előnyös külsejű társai felett. A való életben valamennyi nő – kivéve a legostobábbakat – a legnagyobb gyanakvással tekint rá. Benne olyan fokra hág nemének veleszületett hiúsága, hogy az már határozottan tűrhetetlen. Nem csupán természetével hat zavarólag, hanem valami természetellenes felfegyverkezetség benyomását is kelti, így a nőt ellenkezésre bírja a szokásos közeledéssel szemben. Ezért az elmélyedőbb és elemzőbb természetű nők majdnem mindig csak olyan férfiakat vesznek célba, ha házassági terveik vannak, akik a szépség hiánya folytán könnyebben kerülnek terítékre és – ami még fontosabb – könnyebben tarthatók meg. A nők általában elítélik azt a társukat, aki egy Apollóba szeret bele. Legjobb esetben is felületes teremtésnek nézik, de legrosszabb esetben olyannak, akit rossz ízlése az illetlenség határáig vitt. Ilyen gyengeséget csak a szenilitáshoz közel álló nők és munkásasszonyok körében látunk. A bolti lány pl. beleszerethet egy moziszínészbe, egy félhü-

lye, vén özvegy belebolondulhat egy atléta vállú ifjonc-
ba, de ésszel és önbecsüléssel bíró nő, még ha átmeneti-
leg fel is izgatta egy szeretetreméltó divatfi, nem tűri,
hogy az őrülség egy pillanatra is úrrá legyen felette. A
nők nagyon jól tudják, mennyire kicsiny értékűek az
ilyen pusztán felszínes tulajdonságok. Osztályuk és sza-
badkőműves-rendjük legelső szabálya, tabuja határo-
zottan tiltja, hogy a házasság komoly üzletéből érzelmi
kicsapongást csináljanak.

A nőknek a szépfiúkkal szembeni ellenszenvét gyak-
ran említik amatőr lélekbúvárok annak bizonyítására,
hogy a nők érzéketlenek az esztétikus szépséggel szem-
ben, hogy hiányzik belőlük a tehetség a férfiszépség
gyors és pontos felfogásához. Semmi sem abszurdabb,
mint ez az állítás. A tény az, hogy a nőknek sokkal éle-
sebb esztétikai érzékük van, mint a férfiaknak. A szép-
ség nekik fontosabb dolog, mint a férfiak, többet tö-
rődnek vele és inkább kívánják meg közvetlen környe-
zetükben. Az átlagférfi – legalábbis Amerikában és
Angliában – valami ostoba büszkeségét leli abban, hogy
nem ért a szépművészetekhez. Ezekben csak valami mu-
tatós és lealacsonyító szórakozásoknak forrásait látja,
ritkán nyilvánít feleakkora lelkesedést is, mint amelyet
felesége mutat egy szép szövet, hatásos színárnyalat
vagy kecses forma láttán, mondjuk egy divatüzletben.
A valóság az, hogy a nők azért állnak ellent az úgyneve-
zett férfiszépségnek, mert az többnyire csak képzeletben

van meg. Az igazán szép férfi valójában épp olyan ritka, mint az igazán szép ékszer. Amit magukon tévesen szépségnek néznek, nem más, mint üres rikítés, külső csillogás, egy ágaskodó állat felületes pompája. A legtetsze-tősebb mozisínész, ha a valódi esztétika megvilágításában vizsgáljuk, nem több, mint egy csomó közönséges-ség, a hozzá hasonlítható dolgokat nem az Uffizi galériában vagy Brahms harmóniáiban találjuk, hanem egy harmadrendű árverési csarnok plüss diványai, rokokó kabátjai és olajfestményei közt. Valamennyi nő, kivéve a legkevésbé intelligenseket, éles szemmel lát bele ebbe a csalásba, *ők* tudják, hogy az emberi test, a gyermekkor egy rövid idejét kivéve, nem szép, hanem csúnya dolog. Saját testük nem gyönyörködteti őket, állandóan azon erőlködnek, hogy álcázzák és elrejtsek, sohasem mutogatják esztétikailag, hanem csupán mint a legerősebb nemi csábító eszközt. Ha azt hirdetnék, hogy egy csomó könnyű erkölcsű férfi félmeztelenül fog megjelenni a nyilvános színpadon, mutogatva mellüket, combjukat, karjukat és derekukat, nem akadna más, aki ehhez a szórakozáshoz elmenne, mint néhány szégyenlős serdülő-lány, egy-két pszichopatikus aggszűz és a községi *Női Erkölcsvédő Egyesület* méltatlankodó tagjainak gárdája.

9.

A férfiak mint esztéták

A férfiak nem látják olyan élesen, hogy az emberi test aránylag igen mérsékeltén szép. A leghatásosabb csalétek, amit a nő a férfi elé vethet, az, amit ez együgyűen úgy fog fel, hogy az a nő szépsége. Ez az úgynevezett szépség természetesen majdnem mindenkor csak puszta illúzió. A női test, még a legjava is, alakilag nagyon gyatra; durvák a görbületei és otrombán elosztottak a tömegei; hozzá képest egy tejes korsó, sőt még köcsög is, intelligens és tetszetős konstrukció, röviden egy *objet d'art*. Ez a tény furcsán (és humorosan) derült ki a legutóbbi háború alatt, midőn valamennyi hadviselő államban a nők egyenruhákat kezdtek hordani.

Abban a percben, amikor megjelent a nyilvánosság előtt, groteszkül, burleszkül hivatalos viseletben, mint pilóta, liftesfiú, buszkalauz, vasúti őr és így tovább, menthetetlenül lelepleződött siralmas testi alkata. A férfi, hacsak nem kövér, vagyis nőies körvonalú, uniformisban rendszerint mutatósabb; a szoros ruha kiemeli alakját. De a nőt egyszerre tönkresilányítja, olyan, mint egy súlyzó, amin keresztülment a gyorsvonal. A nyak alatt a hajlásnál és a derékon alul, hátul, az a két massa egyszerűen nem akar egyensúlyi helyzetbe kerülni. Oldalról nézve olyan, mint egy túlhajtott S, me-

lyet tökéletlen, egyenes vonal metsz és így az alak elkerülhetetlenül egy részeg dollárjelre emlékeztet. A mindennapi ruhája ravaszul elrejtí ezt az alapvető tökéletlenséget. Hízolgően bizonytalan vonalú szövetekbe pólyázza azokat a lehetetlen masszákat. De egyenruhába bújtatni a nőt annyi, mintha meghámoznák. Azonnal eltűnik állítólagos szépsége.

Mi több, rendkívül ritkán található olyan nő is, akinél legalább azok a szépségek lennének meg, amelyeket az úgyis nagyon szerény elméleti női szépség tud felmutatni: még a tőrhetően szép nő is ritka. Az átlag nő, míg a művészt segítségére nem siet, báj nélküli, torz, rosszul ívelt és kegyetlenül tagolt, még nőnek is. Ha jó a törzse, majdnem biztos, hogy görbelábú. Ha jók a lábai, majdnem biztosan rosszak a fogai. Ha a fogai jók, majdnem biztos, hogy otromba kezei vannak, vagy bágyadt szemei, vagy olyan a haja, mint a kóc, vagy álla nincs. Az olyan nő, akinek mindene szép, olyan szokatlan, hogy holmi csodaszámba megy és rendszerint megél belőle, ha mutogatja magát – akár a színpadon, akár a félvilágban, akár mint egy gazdag szakértő privát ékszere.

Azonban a valódi szépségnek ez a hiánya nem okoz valami gyakorlati hátrányt a nőnek, mikor lebonyolítja nemének ősi ügyletét, mert hatását bőven ellensúlyozza érzelmi szuggesztivitása, herkulesi képessége az illúziókeltésre és a férfi ítélőképességének teljes hiánya. A férfiak nem kívánnak teljes szépséget, még a legszerényebb

részletekben sem, teljesen megelégszenek a szépség pusztá látszatával is. Vagyis semmiféle tehetséget nem tanúsítanak, hogy különbséget tegyenek a valódi és mesterséges szépség között. Egy ügyesen felrakott púderréteg épp úgy kielégíti őket, mint a legfinomabb arc-bőr. Egy holt kínai haja, művészien fésülve és göndörítve ugyanoly gyönyörűséget szerez nekik, mint Venus valódi hajfürtjei. A hamis bájak épp úgy megzavarják őket, mint a legegészségesebb, élő húsból valók. Egy csinos ruha éppoly feltétlenül és biztosan megfogja őket, mint a szép lábak, vállak, kezek vagy szemek. Röviden, tisztán felületes külső szempontok alapján értékelik és veszik feleségül a nőt, ami épp olyan intelligens dolog, mint külső megszemlélés után megítélni a tojást. Sohasem törődnek a dolgok visszájával, sohasem elemzik a benyomásokat, melyeket nyernek. Az eredmény, hogy sok férfi, akit félrevezettek ezen apró családok, nem látja meg reálisan a feleségét – vagyis úgy, ahogy feltételezzük, hogy az isten látja és ahogy a hulamosó fogja látni – míg csak együtt nem éltek évekig tartó házasságban. Valamennyi csselfogás gyerekes és szembetűnő, de ilyen naiv nézővel szemben ellenállhatatlan a kísértés, hogy alkalmazásukat folytassák. Egy gyakorlott ápolónő mondotta nekem, hogy a nők nagy többsége még a vajúdas legnagyobb kínjai közt is folytatja bájainak tökéletesítését kenőcsökkel, porokkal és gondot fordít arra, hogy rendbehozza haját. Ilyen átlát-

szó csalásoktól valami savanyú mellékíze lesz a pszichológus örömeinek, de nyilván teljesen elegendők ahhoz, hogy megfogják és megbolondítsák még a legóvatosabb férfit is. Nem ismerek férfit, aki a női szépséggel szemben teljesen hideg és még az esztétikai problémákkal hivatásosan foglalkozók közt sem ismerek olyat, aki természetes módon és gépiesen különbséget tenne a mesterséges és valódi szépség között. Lehet olyan férfi, aki hébe-hóba megteszi; még az is megtörténhet, hogy a férfi tudatosan hangsúlyozza ezeket a különbségeket, de legyen csak adva a megfelelő nő és helyzet, és az ilyen férfi is épp olyan könnyen becsapódik, mintha csak a répafieldről jött ostoba paraszt volna.

10.

Az ámítás művelete

Az ilyen szegény bolondok szemfogatva dicsérik azt a szegényes női szépséget, ami a keresztény birodalmakban látható, és alig mutatnak valamivel több ítélőképességet, mint amennyit egy tehén mutatna bírálataiban az episztemológia felett. Annyira készületlenek ebben a dologban, hogy még az alapelemek tekintetében sem tudnak megegyezni. Ha egyikük behódol valamely páváskodó kisasszony magára kent bájainak, valamennyi barátja értetlenül csodálkozik, hogy mi szépet talált a nőn. Nem akad két férfi, aki meg tudna egyezni, hogy melyik az utcában vagy a városban a legszebb nő. Engedjenek szabadjára hatot közülük egy divatüzletben vagy egy mulatóhely szalonjában, és semmiféle összeütkezés nem lesz: mindegyik másnak fogja átnyújtani a szépség és szerelem koronáját.

És aminek az esztétikai vakság, süketség és némaság így utat nyit, azt azonnal visszakényszeríti a hiúság. Ezzel azt akarom mondani, hogy ha a normális férfi egy meghatározott nő kerítő bájai hatalmába jutott (helyesebben: ha egy meghatározott nő kiszemelte őt és az orránál fogva vezeti), akkor választását épp olyan hévvel és állhatatossággal védi, mint amikor a legérzékenyebb becsületkérdésről van szó. Azt mondani egyszerűen egy

férfinék, hogy a felesége nem szép, vagy csak azt, hogy a manikűrös kisasszonya vagy a gépírónöje nem szép, olyan nyers és elviselhetetlen megsértése ízlésének, hogy még ellensége is ritkán bántja meg a véleménnyel, hogy a felesége hülye. Ehhez a bántalomhoz képest cirógatás volna, ha kiszúrnák a szemét. A férfi egója egyszerűen képtelen megemészteni ilyen gyalázzást. Ezért épp olyan aljas fegyver, mint a Borgiák mérge.

Ily módon, humánus szempontból, a hallgatás összeküvése környékezi a női szépség körüli csalást és az áldozat épp annyi gyönyörűséget találhat benne, mint ha valódi szépség rabja volna. A csalétkék, amikbe beleharap, többnyire nem ehető és tápláló csalétkék, hanem csak fénylők és tarkák. A férfi behódol egy pár ügyesen forgatott szemnek, a test egy kecses mozdulatának, egy mesterséges arcszínnek, ügyes bokamutogatásnak anélkül, hogy egy pillanatra is ráeszmélne arra a tényre, hogy egy egész nővel van dolga és a nő koponyaüregében ész is van, ennek az észnek a hajlamai pedig összehasonlíthatatlanul nagyobb fontosságúak, mint valamennyi elképzelhető testi tulajdonság együttevée. Ezek a hajlamok elviselhetővé tehetik azt a teljes és nehéz rabszolgaságot, amit házasságnak neveznek; másrészt teljesen elviselhetetlen viszonyokat is okozhatnak. De nem sok férfi képes – elveszván a megelőző

érzelmi útvesztőben – arra, hogy tiszta képet alkosson ilyen tényekről. Az igazság az, hogy kitérnek a tények elől, még ha kedvezőek is, és minden hangsúlyt a járulékos és takargató felületességekre helyeznek. Az átlagos buta és szentimentális férfi, ha jelentékeny eszű felesége van, majdnem bocsánatot kér azért, hogy a felesége olyan okos. Mert nemének mindig a csinos nő az ideálja és a hiúság meg a kacérkodás, ami olyan gyakran jár együtt a csinossággal, bájakká lépnek elő. Más szóval, a férfiak olyan korlátoltan játszásk a szerelmi játékot, hogy gyakran annál jobban becsülnék egy nőt, minél jobban veti meg és űz gúnyt a saját intelligenciájából. Nők nagyon ritkán esnek ilyen tévedésbe. Amit a férfiban rendszerint értékelnek, az nem a pusztá testi vagy szellemi mutatósság, hanem olyan apró képességek összessége, melyek a férfit hatékonyvá teszik és férfiúi intelligenciává avatják. Ezt az intelligenciát legmagasabb fokán a nők lényegében a saját intelligenciájukkal egyértékűnek becsülik. A férfi világában legalábbis megvan ennek a határozott elismerése; biztonságot, pozíciót és egzisztenciát biztosít. Áru ez, melynek forgalmi értéke van. A nők ezért bizonyos tisztelettel viseltetnek iránta, férjükben megbecsülik és ezt a fajta intelligenciát keresik.

Biológiai elmélkedések

Amennyire laboratóriumi állatokon végzett kísérletekből és azokból az óvatos viviszekciókból, amelyeket a fennálló törvények megengednek, megállapíthatom, a nőnek felsőbbrendű éleselméjűsége és körültekintése nem valami biológiai szükségszerűsége alapszik. Vagyis nem valami anatómiai vagy fiziológiai előny az oka. Lényegében a női gépezet nem különb, mint a férfi gépezet; mindkettő a túlon túl feldicsért Teremtő ügyetlenségének a szobra. A nőknek, úgy látszik, tényleg kisebb agyuk van, mint a férfiaknak, habár talán nem a súlyuk arányában. Idegválaszaik talán együgyűbbek kisése, mint a férfiakéi; izomzati koordináltságuk bizonyára szintén nem tökéletesebb. Ugyanannyi szembeötlő tákolmány van köztük, ugyanannyinak van testi hibája, ugyanazon mikroszkopikus bacilusok fertőzik őket is, érzékeik épp olyan korlátoltak, füleik épp olyan abszurd módon elállnak. Még ha feltesszük is, hogy az ő speciális rosszulléteik eltörpülnek az alkoholnak a férfira gyakorolt hatása mellett, nyilvánvaló, hogy ugyanazon adenoid, gastritis, cholelithiasis, nephritis, tuberkulózis, karcinóma, arthritis és így tovább – röviden, ugyanazon testi és lelki zavarok támadják meg őket is, amelyek előidézik a vallást, nagyzási hóbortot, demokráciát,

éjjeli izzadást, az emberiség megmentésére irányuló vágyat és valamennyi más ilyen lelki betegséget. Alapjában a nőknek ugyanolyan gyengéik és vágyaik vannak. Lényegében ugyanúgy reagálnak valamennyi vegyi és mechanikai reagensre. Egy adag szájon át alkalmazott hidrogén-cianid épp olyan gyorsan és károsan hat a legokosabb nőre is, mint egy tragikus színészre, utca-seprőre vagy nagykövetre. És ha egy üveg burgundi vagy tokaji van benne, még a legérzékletlenebb nő is ugyanazokat a szentimentalitásokat tanúsítja, amiket a férfi, épp olyan sírós és hülye, mint az utóbbi.

Nem; a nők felsőbbbséges elméje és önuralma semmiképpen sem szervezetük valami különlegességének folyománya és főképpen nem tulajdonítható valami tisztára fizikai természetű előnynek. Sokkal inkább kereshetők az okok fizikai *hátrányokban*, vagyis alkatuknak mechanikai alsóbbrendűségében, a *húzóképeség* hiányában, abban, hogy tökéletlenek, mint állati gépek. Ez a tökéletlenség, mint mindenki tudja, közvetlen örökségük a *Pongo-pygmaeusok* nőtényeitől, akik valószínű őseik; ugyanez figyelhető meg az emlősök majdnem minden fajánál. De részben a civilizáció alatti szokások hatásának is tulajdonítható és mindenekelőtt annak, amit az evolucionisták nemi kiválasztásnak hívnak. Más szóval, a nők már az emberi történelem hajnalán is megállapíthatóan gyengébbek voltak, mint a férfiak, és ezt a relatív gyöngeséget az idők folyamán fokozatosan nő-

velték az emberi élet létfeltételei. Egyfelől a kicsinyek világra hozása annyival kimerítőbb lett, amennyire a kifinomultság lépett az erő és az érzéketlenség helyébe, ahogyan a gyermekek gondozása is annyival fárasztóbb lett, amennyire a kulturális tökéletesség növekedése bonyolultabbá tette a tanítást, úgyhogy a két feladat manapság sokkal súlyosabb terheket ró a nőre, mint bármi más a férfi erejére és figyelmére. Másrészt az abból következő kiszolgáltatottság és az, hogy fizikai védelemre szorul a nő, hízeleg a férfi úgyis nagy hiúságának és táplálja azt, aminek folytán ragaszkodik ahhoz a képzethez, hogy a nő gyengeségében van valami vonzó, és így a férfi odáig jutott, hogy a nőjét nem annak arányában becsüli, amilyen arányban mint társadalmi lény önálló, hanem olyan mértékben, amilyenben függő. Ebben a zárt körben tartják a nőket, aminek eredménye, hogy manapság a nő legfőbb fizikai jellegzetesége törékeny volta. A nő nem képes olyan súlyt felemelni, mint a férfi. Nem tud olyan messze gyalogolni. Nem tud semmiféle más téren sem annyi mechanikus energiát kifejteni. Még állítólagos nagyobb szívóssága is, amint Havelock Ellis *Férfi és nő* című művében állítja, majdnem teljesen a mesék birodalmába való; a tény az, hogy megközelítően sem tud annyi fáradságot elviselni, mint a férfi, így a törvény, mely pedig rendszerint ostoba, szokatlanul helyes megfigyelésről tanúskodik, midőn elfogadja a feltételezést, hogy ha valahol férj és fe-

leség együtt pusztultak el valami szerencsétlenség alkalmával, mondjuk hajótörésnél, a nő hal meg előbb.

Ezek idáig közhelyek. Kevésbé nyilvánvaló közhely az az elmélet, hogy éppen ennek a testi törékenységnek tulajdonítható a nő sajátos fűrgesége és hatékonysága szellemi téren. De azért ez sem kevésbé igaz. A rugalmas és egészséges szervezet rendes szokása ez: kárpótlást keres az egyik téren való tehetetlenségért másik téren úgy, hogy a lehető legnagyobb mértékben felhasználja képességeit, és ebből az állandó és maximális felhasználásból ismét ezeknek a képességeknek a lényeges megnövekedését idézi elő. Egyrészt ezeknek az egy adott nőben meglevő képességeknek összességét óriási mértékben felduzzasztotta a természetes kiválasztás úgy, hogy minden egyes nő úgyszólván valami férfin-kívüli szellemi gyakorlottságot örököl, mint női mivoltának pusztá funkcióját, másrészt minden nő ezen női őseitől rámaradt, majdnem elkerülhetetlen örökségen túl és felül még ama hagyományos bölcsességbe való beavatottságot is örökli, mely egységesen alkotja a nő ezoterikus filozófiáját. Így már a serdülő szűz is egy szokatlanul szerencsés tanonc helyzetében van, mert nem csupán természettől tehetséges, hanem rendkívül kiváló mesterek is tanítják. Míg a fiúgyermek ugyanezen idő alatt alig tanul szüleitől valamivel többet, mint néhány üres technikai fogást, csekély bűnöcskét és degradáló lelkesedést, nőtestvérét megtanítják az észnek mindama ma-

gasabb rendű ismeretére, amelyre sajátos tökéletlensége folytán szüksége van létbiztonsága érdekében, különösen azon ismeretekre, melyeknek célja, hogy illúziótól és érzélgéstől mentesen legyűrje velük a férfi testi, így társadalmi és gazdasági felsőbbiséget ennek csekélyebb érvelőképessége ellen intézett támadásokkal.

12.

Becsület

Szembeötlő, hogy a becsület kérdésénél a rabszolga erkölcs ad színt a szellemi fejlődés menetének, aminek bizonyos értelemben a terméke. A zsidók, amint Nietzsche kimutatja, rendkívüli intelligenciájukat ugyan-ezen oknak köszönhetik; ezzel ellentétes folyamat működik az angolok és amerikaiak esetében és kezd mutatkozni a franciák és németek esetében is. A női tudományoknak imént említett összessége – a női ötleteknek és képességeknek azon egésze, mely náluk generációról generációra száll – legnagyobbbrészt olyan tanokból és eszközökből áll, melyek az átlagos, érzelgős férfi szemében – aki gyámoltalanul áll velük szemben – feltétlenül cinikusak és erkölcstelenek. Rendszerint abba az elméletbe burkolja ellenszenvét, hogy a nőnek nincs érzéke a becsület iránt. Ez a bírálat természetesen jellegzetes módon banális. A becsület túl bonyolult fogalom, sem hogy itt elemezhetnénk, de legyen elegendő arra rámutatni, hogy az csak a teljes biztonság érzetének lehet folyománya, másfelől pedig arra, hogy abban a legfőbb harcban a férfi és nő között, amelyből a férfi legtöbb panasza támad a nő becsületének hiánya miatt és amely az előbb már leírt házasságban csúcsosodik ki, a nő biztonsága nem valami elért dolog, hanem olyasmi, amit kézzel-lábbal el akar érni. Ilyen harcban, meg kell állapí-

tani, nem lehet helye a becsületnek; ha egy állat a puszta létért küzd, felhasználja a védelem és támadás minden eszközét, akár mennyire becstelen is az. Még a férfi is ritkán tanúsítja, ha ránézve elsőrendű fontosságú dolog van kockán – akárhogy veri is a becsület körül a mellét. Becsületes talán a játékban, mert az pusztán csak bűn, de teljesen szokatlan neki, hogy az üzletben is becsületes legyen, mert az üzlet kenyeret és vaját jelent. Becsületes – míg a tét kicsi – sportban, de ritkán engedi szóhoz jutni a becsületet a hamis esküiben peres ügyei folyamán és nem habozik az „öv alá ütni” másfajta küzdelemben, ha komoly ügyről van szó. A férfi mindegyik háborújának története nem más, mint a másik fél becstelen cselekedeteire való hivatkozások, és ezek a hivatkozások majdnem mindig igen megalapozottak. A legkülönb utánczata a becsületnek, amit egyáltalán produkál, az az érzelgős gesztus, amikor a lefegyverzett, megsebesült vagy másképp ártalmatlanná vált ellenféllel humánus. De még itt is, az ő úgynevezett becsületessége alig több, mint szárnalmas, becstelen színészkedés. A tényleges élet-halál küzdelemben a férfi mindig harap.

Talán egyike a nők legfőbb bájainak, hogy becstelenek, vagyis viszonylagosan civilizálatlanok. Mindazon elnyomások és akadályok közepette, melyekkel őket a férfiak körülveszik, továbbra is megőriznek egyfajta bohém kedélyt. Egy valódi nő ügyet sem vet a törvényre, ha az a törvény véletlenül az ő magánérdekének út-

jában áll. A nő lényegében egy „törvényen kívüli lázadó”, az, amit H. G. Wells „nomád”-nak nevez. A civilizáció áldásait olyan lármásan ordítják világgá a szentimentalisták, hogy könnyen szem elől tévesztjük hátrányait. Belsejében nem más a civilizáció, mint ötlet az emberek irányítására. A legtökéletesebb szimbóluma a „libasor”. A legcivilizáltabb ember egyszerűen az, aki legjobban tudta bekalitkázni és körülvértetni őszinte és természetes ösztöneit – vagyis az az ember, aki a legtöbb kegyetlen erőszakot követte el saját énjével szemben a köz érdekében. Mindig túlbecsülik ennek a közjónak az értékét. Mi is ez alapjában? Egyszerűen a lehető legnagyobb jó a lehető legtöbb gazfickó, tudatlan és tökfilkó számára.

A férfiban sokkal nagyobb a képesség, mint a nőben, valamint sokkal nagyobb az alsóbbrendű férfiban, mint a magasabb rendűben arra, hogy alávesse magát ennek a sajtkereskedő-civilizációnak és boldoguljon benne. Fel kell hogy tűnjön még egy olyan dagályos számárnak is, mint egy történelemszakos egyetemi tanár, hogy az igazán elsőrendű férfiak közül igen kevesen voltak civilizáltak abban az értelemben, amelyben ezt a kifejezést az újságokban és a katedrákon használják. Gondoljunk csak Caesarra, Bonapartéra Lutherra, Nagy Frigyesre, Cromwellre, Barbarossára, III. Incére, Bolívarra, Hannibálra, Nagy Sándorra, Stonewall Jacksonre, Bismarckra, Wagnerra, Garibaldira és Cecil Rhodesre.

13.

A nők és az érzelmeik

Az a tény, hogy a nőkben inkább van meg az a képesség, mint a férfiakban, hogy érzelmeiket ellenőrizzék és elrejtseik, nem annak a jele, hogy civilizáltabbak, hanem hogy kevésbé civilizáltak. Ez a képesség, mely olyan ritka manapság és annyira tiszteletreméltó, nem a civilizált ember jellemvonása, hanem a vadaké, és elvesztése egyike azon bírságoknak, amelyeket az emberi faj a civilizáció csillogó áldásaiért fizetett. Az igazi vadember tartózkodó, méltóságteljes és udvarias, tudja, hogyan leplezze el érzelmeit, még az ellene irányuló legkétségbeesettebb támadás alatt is – a civilizált ember azonban mindig elárulja érzelmeit. A civilizáció mindinkább síróssá és hisztérikussá válik; különösen demokrácia alatt az az tendenciája, hogy tisztára gyengeelméjűek küzdelmévé süllyedjen; a gyakorlati politika egész művészete az, hogy felizgassa a népet a – legnagyobb részt képzeletbeli – koboldok végtelen sorával, hogy az a biztonságba vezetés után ordítson. Manapság már nem merik a felsőbbrendű férfiak, akik szenvedélytelenül és intelligensen ítélik meg az okokat és azok okozatait, a háborút pusztán saját akaratukból megkockáztatni. Úgy kezdik mostanság, hogy a csöcselékben pánikot idéznek elő, és csak akkor vetnek véget neki, ha a csöcselék vad

dühe kitombolta magát. Itt a civilizáció hatása az lett, hogy a művészetek legnemesebbikét, amit valaha a faj legeslegjobbjai választottak hivatásuknak és ami egyszer a magasztos etikett raktára volt, a parasztzendülés színvonalára redukálta. A keresztény kultúra valamennyi háborúja mostanság utálatos és lealacsonyító; irányításuk a nemesek és lovagok kezéből a népszónokok, pénzkölcsönzők és atrocitás-kufárok kezeibe került. Ha a háborúviselésnek azt a nemes modorát akarjuk látni, amelyet Savoyai Jenő, Marlborough és az öreg dessau (I. Lipót herceg) folytattak, a barbár népek közé kell mennünk.

A nők majdnem mindig háborúellenesek napjainkban, mert a bevallott okok, amelyekkel a háborút indokolják, rendszerint vagy átlátszóan becstelének, vagy gyermekesen szentimentálisak, így kihívják a nők haragját. De ha egyszer a dolog elkezdődött, rendesen helyeslik annak a végletekig való vitelét, így megegyeznek a nagy idők nagy vezéreivel. Németországban a legutóbbi háború folyamán a tiltakozás a császári hadsereg és flotta által véghezvitt szörnyűségek ellen nem a nőktől, hanem szentimentális férfiaktól jött; Angliában semmilyen nyoma sincs annak, hogy egyetlen nő is fel-emelte volna szavát a blokád ellen, amely a német gyermekek százazreit pusztította el. Én a háború alatt ott voltam a véres szakadék mindkét oldalán és nem tudok egyetlen nőre sem visszaemlékezni, aki aláírta vol-

na azt a gyermekes tantételt, hogy a nemzeteik ily kiterjedt harcában lehetnek nem harcoló osztályok is, akiknek joguk volna, hogy menedéket találjanak felfegyverzett hajókon és katonasággal megszállt városokban. Ezt a hülyeséget csak férfiak hangoztatták, akiknek nagy része azonban ugyanakkor részt vett ilyen nem harcoló tömegek lemészárlásában. A nők fölötte állnak az efféle kétszínűségnek. Ők azonnal és pontosan felismerték a modern háború természetét és nem támogattak semmilyen őszintétlen erőlködést, melyekkel leplezni akarták azt.

Ál-érezéstelenség

A nőknek az a tehetségük, hogy elrejtsek érzelmeiket, valószínűleg nagyban hozzájárul a férfiak ama általános hitéhez, mely szerint a nők mentesek a szenvedélytől és remegve látják a férfinál annak megnyilvánulását. Itt a tehetséget még az a tény is támogatja, hogy nagyon kevés férfinemű megfigyelő van olyan szellemi állapotban azon alkalmakkor, amikor figyelmet szentel e körülménynek, mely képessé teszi a pontos észlelésre. Az igazság természetesen az, hogy egyáltalán nincs ok azt hinni, hogy a normális nő szenvedélymentes, vagy hogy a nőknek az a kisebbsége, mely tényleg az, valami tekintélyes méretű. Tagadhatatlan, hogy a férfiak sajátos hiúsága, különösen az északi országokban, nagyra értékeli a szűzi típust és így ez a típus kezd gyakoribbá válni a nemi kiválasztás következtében, azonban e tény dacára, semmiképpen sem nyomta el a normális típust, melyet a középkor teológusai és publicistái olyan reálistan írtak le. De elhamarkodott volna az az állítás, hogy ez a hosszan folytatott nemi kiválasztás nem érezhető még a normális típusnál is. Fő hatása talán, hogy észrevehetően könnyebbé teszi a nőnek, hogy legyűrje és elleplezze érzelmeit, mint a férfinak. Azonban ez pusztán megerősítése a nő tulajdonságának, mely veleszületett,

vagy legalábbis sokkal régibb eredetű, mint az imént említett furcsa hajlam. Ez a hajlam szemmel láthatólag a magántulajdon fogalmának köszönheti származását és leghatározottabb azon országokban, ahol a férfiak legnagyobb hányada tulajdonos, vagyis ahol a tulajdonos osztály az elképzelhető kulturátlanság és tudatlanság legalacsonyabb társadalmi rétegéig terjed.

Az alacsony rangú férfi sohasem egészen biztos a feleségében szerelmi tekintetben, hacsak nincsen meggyőződve, hogy az teljesen mentes a szerelemre való fogékonyságtól. Így pl. már az is nyugtalanítja, ha bármilyen módon viszonyozza az ő otromba érzelmeit és olyan csekélység, mint pl. a szívélyes viszonzása egy hitvesi csóknak már gyanakvóvá teszi. Ha meg tudna szabadulni a gyanakvásától, nem volna annyi nyilvános feleséges az érzéketlen nőkről, kevesebb könyvet írnának biztos orvosságokról a részükre és sokkal kevesebb formalizmus és unalmasság volna a házi tűzhely körül.

Az az érzésem, hogy az effajta férj – nagyon gyakori jelenség az Egyesült Államokban és majdnem olyan gyakori Anglia, Németország és Skandinávia középsőtályaiban – nagyon rossz szolgálatot tesz önmagának, illetve ő maga is szenved ennek a tudatától. Ha szerzett magának ilyen, az ő szigorú ízlésének megfelelő feleséget, azt veszi észre, hogy az meglehetősen nyomasztólag hat rá – hogy a nő érzésbeli élettelenisége majdnem olyan kínosan sérti a férfi hiúságát, mintha túlságosan

kihívóan zabolátlan szellemű volna. Mert a férfinak – ha a nő már keresztülment azon az ünnepélyes bohózatán, hogy „engedett a férfi nagy szerelmének” – a legnagyobb gyönyörűséget az az éles és hízelgő ellentét okozza, mely a nőnek mások jelenlétében tanúsított tartózkodó viselkedése és a férfival való egyedülléte alkalmával megnyilvánuló elbájoló kedvessége közt van. Ez rettenetesen csiklandozza a férfi hiúságát. A világgal szemben általában merevnek és megközelíthetetlennek látszik; vele szemben szolgálatkész, élénk, turbékoló, még egy kicsit feszelen is. Ez egészen olyan, mint amikor a cár vagy császár lelép a trónról, hogy zárt ajtók mögött dominót játsszon. Minél nagyobb az ellentét a hölgy kétféle viselkedése közt, annál nagyobb a férj elégtétele – egészen addig természetesen, míg gyanakvása el nem kezdődik. De ha a nő még oly csekély mértékben csökkenti is az ellentétet a nyilvános oldalon – pl. rámosolyog egy csinos színészre, vagy egy szóval többet szól a figyelmes fodrászhoz, vagy kezében tartja a község lelkészének kezét, vagy kedvesen kacsint a férje fivére vagy sógornőjének férje felé – a szegény fickó azonnal titkos jelek után kezd kutatni, magánnyomozót fogad és szégyenteljes kétségek közt vizsgálgatja a gyermekei szemeit, füleit, orrát, haját. Ez sok családi katasztrófát megmagyaráz.

15.

Mitikus antropofágok

A férfigyűlölő nő, épp úgy, mint a hideg nő, javarészt képzeletbeli alak. Az irodalomban sokszor találkozunk vele, de ki találkozott vele a való életben? Ami engem illet, én kétségbe vonom, hogy ilyen szörnyeteg valaha is élt volna. Természetesen vannak nők, akik sok időt töltenek azzal, hogy a férfiakat vádolják és ócsárolják, de ezek biztosan nem valódi férfigyűlölők, egyszerűen csak olyan nők, akik mindent elkövettek, hogy férfit szerezzenek és nem sikerült nekik. Ilyen fajta a nemi higiénia és születésszabályozás lángoló szüfraszettjeinek többsége. Az utódok szigorú korlátozása mellett valójában főképp olyan nők harcolnak, akiket az a veszély, hogy anyaságra kényszerítik, semmivel sem fenyeget jobban, mint a Tizedik Dinasztia bármely múmiáját. Az efféle csömörletes kérdések iránti egészségtelen érdeklődésük mögött pusztán tudatalatti vágyuk húzódik meg, hogy magukra vonják a férfiak figyelmét, mert hát a férfiakra úgy tudják, hogy hajlanak a tilos és nehéz vállalkozásokra. Azonban egészen bizonyos, hogy nem lenne nehéz eltéríteni egy ilyen propagandistát az ő evangéliumi tantételétől és nem ismerek olyan törvényt, ami tiltaná ezt a vállalkozást.

Attól a perctől kezdve, hogy bemutatnak egy hölgynek, aki teljesen és véglegesen visszautasítja a házasság

lehetőségét olyan férfival, aki saját társadalmi állásával egyenrangú, képes őt eltartani, mentes minden ragályos vagy undorító betegségtől, józan és tiszteletreméltó külsejű és modorú, szóval teljesen elfogadható – hinni fogok a férfigyűlöletben. De kétlem, hogy akár egyetlen ilyen nő szívja a keresztény kultúra levegőjét. Ha az ember bármikor is kissé bizalmas viszonyba kerül egy hajadonnal, biztosan kitünteti az embert azon férfiak hosszú krónikájával, akiket – nagy bánatukra – kikoszarzott. Azonban kíméletlen keresztkérdések után, legalábbis az én tapasztalataim szerint, mindig kiderül a tény, hogy ezen férfiak mindegyikének volt valami feltűnő és tűrhetetlen baja. Vagy nős volt és bizonytalan, hogy nejétől el tud-e válni, vagy részeg volt a megkérés időpontjában és másnap elfelejtette vagy letagadta a dolgot, vagy tönkrement ember volt, vagy öreg és nyomorék, vagy fiatal, de egészen hülye, vagy cukor-, esetleg szív-bajos volt, vagy a rokonsága volt lehetetlen, vagy hitt a spiritizmusban, vagy a demokráciában vagy Bacon elméletében, vagy más hasonló ostobaságban. Ha az igazán számításba vehető férfiakra szorítjuk a dolgot, szentül hiszem, hogy soha épeszű nő nem utasított el tényleges alkalmat. Elvértve talán, egy csodásan szerencsés lányért két áldozat is jelentkezett és az egyikről le kellett mondania. De igen ritkán volt tényleges kérő mindkettő; az egyik rendszerint csak arra való volt, hogy kiugrassza a nyulat a bokorból.

16.

Összeesküvés a hallgatásra

Mindezt csupán azért állapítottam itt meg, mert a nők, akik pedig sokkal jobban tudnák ezt megállapítani, majdnem egyhangúan tartózkodnak attól, hogy erről a tárgyról csak beszéljenek is. Bizony, végtelenül éber és féltékeny összeesküvés észlelhető általában az ellen, hogy nyilvánosságra kerüljenek a női nem ily titkos bölcsességei, vagy hogy csak beismerjék, hogy van a tudományoknak ilyen fajtája is. A férfiak, akik hiúbbak és kevésbé diszkréték, sokkal kevésbé óvatosak. A férfiak ilyen tárgyú fecsegésének egész irodalma van, kezdve Machiavelli megdöbrentő vallomásaitól a politikai elmélet tárgyában, olyan emberek önző bizalmasságáig, mint Nietzsche, Jean-Jacques Rousseau, Casanova, Max Stirner, Benvenuto Cellini, Napóleon Bonaparte és Lord Chesterfield. De nagyon ritka tünemény, hogy egy Marie Bashkirtseff vagy Margot Asquith rántsa le a fátylat, amely a női nem érvényesülésének titkos művészetét fedi. Úgyszólván zárt ajtók mögött adja át a tanokat anya a leányának. Figyelhetjük a gyakorlatban, de vajmi keveset hallunk szabályairól. E titkolózás okai nyilvánvalóak. A nők a férfi elleni nagy küzdelmükben a hatalomért és létért csak úgy diadalmaskodhatnak, ha fegyver és ugyanakkor figyelmeztetés nélkül hagyják a

férfit. Nyílt ellenségeskedés esetén testi és gazdasági al-sóbbrendőségük még akkor is elkerülhetetlen szerencsétlenségüket eredményezné, ha maga az ördög állna mögöttük. Ezért sajátos tehetségeiket harcszerűen kell alkalmazniuk, jól figyelve a veszélyre, mely az ellenség felébresztéséből származhat. Meg kell fogni a támadás minden jelensége, sőt gyanúja nélkül. Ez a stratégia ad magyarázatot arra, hogy mit ért Nietzsche „rabszolga erkölcs” alatt: röviden, olyan erkölcs, melynek alapja a titkolt önző szándék; olyan etikai kódex, melynek leg-erősebb jellegzetessége a tényleges cél merész tagadása.

III.

A HÁZASSÁG

17.

Alapvető vezéreszmék

Hogy mennyire eredményes az efféle titkolózás, az nagyon jól kitűnik abból az általánosan elfogadott véleményből, hogy a nők vonakodva egyeznek bele a házasságba – hogy ékesszólással, kitartással, sőt a megfélemlítés egy nemével kell őket meggyőzni. A valóság az, hogy ebben az észrevehető idealizmusból majdnem teljesen kivetkőzött világban, melyet ezért a gyakorlatinak esztelen bálványozása irányít, a házasság az a legjobb karrier, melyre az átlagnő észszerűen vágyódhat és nagyon sok nő esetében az egyetlen, mely tényleg egzisztenciát nyújt. Anyagias és korlátolt társadalmunk éppen azokat a jelentéktelen fogásokat becsüli és értékeli,

melyekben a férfiak olyan jártasak és amelyek náluk a szabad intelligenciát helyettesítik. A nő, hacsak nincs valamiféle, már-már a patológikus határán álló férfias lelkialkata, nem remélheti, hogy ilyen téren sikerrel támadhatja meg a férfit; de mindig nyitva áll az útja, hogy a férfi keresetének oroszlánrészét elcserélje nemi bájaiért és ez az, amit majdnem mindig meg is kísérel. Vagyis: férjet óhajt, hogy a férj javaihoz jusson, hasonlóan ahhoz, mikor a régiek művelt rabszolgát vásároltak, hogy műveltségét használják – és így a nő, képessége hiányát pótolva, elkerüli a hiány következményeit. Ha ezt elérte, van legalább egy biztos védelmi vonala a létért való küzdelemben, melyben a túlélés reményét nem az a képesség segíti elő, ami benne tipikusan megvan, hanem az, ami belőle tipikusan hiányzik. Mielőtt a nő elbukik ebben a küzdelemben, egy férfinak vagy másvalakinek kell előbb elbuknia. Így változtatja át hátrányát előnnyé a művészete.

Ebben a biztonságban rejlik a legfőbb haszon, amit a nő a házasság által elér. Ez tényleg a legfontosabb haszon, amit el lehet képzelni, mert az emberi faj egész erőfeszítése szorgalmas társadalmunk keretében ennek az elérésére irányul. De vannak a nőnek más előnyei is a házasságból. Egyik a tekintélyének növekedése, ami a látható siker kísértője; arra a nőre, aki tudott magának férjet szerezni, akármilyen tökéletlent, de férjet, tisztelettel néz a többi nő, ő pedig gögös lenézéssel tekint ar-

ra, aki elmulasztotta, hogy hasonlóan cselekedjen. Továbbá – tekintve azt az alacsony felfogást, melyet a kereszténység megőrzött civilizációnk számára, hogy a nő a férfi tulajdona – a házasság nyújtja az egyedüli biztos lehetőséget, hogy kielégítse azt a hatalmas ösztöntömeget, amit szexuálisnak nevezünk, főképpen az anyai ösztönét. Az a nő, akinek nem volt gyermeke, tökéletlen marad, vagy ha úgy tetszik, beteg és rosszabb, mintha nevetséges volna. Olyan, mint a férfi, aki sohasem volt csatában – elmulasztotta nemének legkimagaslóbb tapasztalatát. Sőt, mi több, bizonyos társadalmi ellenérzés jár mulasztásával. A nők úgy tekintenek rá, mint egy állandó kezdőre és rosszul leplezett megvetéssel bánnak vele, de még az erényét is kigúnyolják, ami tapasztalatbeli szegénységének oka. A szüzességnek önmagában, úgy látszik, a nők szemében igen csekély értéke van. Ellene fordulnak annak a nőnek, aki erényétől házasságon kívül vált meg, de nem azért, mert azt gondolják, hogy a nő valami olyat vesztett el, aminek belső értéke van, hanem mert rossz üzletet csinált és olyat, amely anyagilag csökkenti azt a szentimentális tiszteletet, mellyel a férfiak az erény iránt viseltetnek, így vétett a női nem általános érdekei és jóléte ellen. Tehát belső nehezteletést éreznek, nem erkölcsi nehezteletést. A nők általában nem cselekvően erkölcsösek és e téren nem is valami nagyon szemérmesek. Minden férfi, akinek nagyobb gyakorlata van a nők körül, emlékezhet

alkalmakra, amikor egy esős délutánon rémülve és megdöbbenve tapasztalhatta valamelyik legtisztelőre méltóbb nőnél a szemérmesség majdnem teljes hiányát.

De valamennyi dolog közül, amit a nő a házasság által nyer, a legértékesebb a gazdasági biztonság. Az ilyen biztonság természetesen ritkán teljes, hanem rendszerint csak viszonylagos: a legjobban kereső férj is meghalhat anélkül, hogy elég nagy életbiztosítása maradna, vagy megszökhet egy ostoba szerelmi fellobbanásban, vagy rokkanttá válik, megőrül, vagy átlépheti azt a kényes és imbolygó határvonalat, mely elválasztja az üzleti sikert a börtöncellától. Aztán a nőt meg is téveszthetik, vannak eltévelyedett nők, akik hiszékenyek és érzelgősek, és eltévelyedett férfiak, akik ravaszak. Aztán meg a nő hamis következtetéseket is vonhat le az előtte fekvő tényekből, együgyű módon azt gondolva, hogy az az irnok, akihez ma feleségül megy, holnap vezérigazgató lesz és nem csupán könyvelő. De egészében be kell látni, hogy a nő, amikor férjhez megy, rendszerint egy józanul biztos pozíciót szerez magának azon az életszínvonalon, amelyhez hozzászokott. Nem érzelmi, hanem reális alapon keres férjet; mindig gondol a gazdasági helyzetre; sohasem bocsátkozik kockázatba, ha elkerülheti azt. Gyakori a férfiaknál, hogy olyan nőt vesznek el, aki nem hoz a közös házassági tőkéhez egyebet, mint jó külsejét és az élénkség látszatát; de majdnem kizárt dolog, hogy a nők elhanyagolják a prózai kérdéseket. Nem egy

gazdag férfi veszi el – legalábbis Amerikában – a gépirónőt vagy a nővére gyermekei nevelőnőjét és aztán boldog vele, de ha egy nő köt nagy ritkán hasonló házasságot, rendszerint örültnek nyilvánítják és a boldogtalanság, mely majd mindig gyorsan bekövetkezik, igazolja a diagnózist.

A gazdasági és társadalmi előny, melyet a nők a házasság által iparkodnak elérni – és ez az iparkodás épp úgy látható a konyhalánynál, aki a rendőr szívére pályázik, mint az előkelő hölgnél, aki olyan férjet keres, akinek Rolls-Royce-a van – a végzet különös szeszélyéből a nők szűkös gazdasági helyzetének egyik oka, míg a házasság kimentí őket ebből. Ebben a civilizációban, mely a legnagyobb súlyt helyezi a szellemtelen és majdnem gépies gyakorlottságra, és a legnagyobb fizetséget a gyakorlottság legbonyolultabb formáinak juttatja, a nők megszenvednek azért, hogy kevésbé képesek erre a gyakorlottságra, mint a férfiak. Egy része ennek a hátránynak, mint láttuk, velük született; az ő valódi szellemi cselekvőképességük nehezé teszi számukra azt, hogy olyan végrehajtógépek legyenek, amilyenek a férfiak. De más része annak a ténynek tulajdonítható, hogy a folyton szemük előtt lebegő házassággal színezik ki jövőjük minden elképzelését és így, a gyors és teljes enyhülés állandó ígéretével szemben nem érznek olyan elkeseredett kényszert, mint a férfiak, hogy megtanulják ennek a gyakorlottságnak, ami ellen lázadoznak, szeny-

nyes művészetét. Az idő túl rövid és a buzgóság túl gyenge. Mielőtt a 21 éves női alkalmazott a tizedrészét elsajátítja annak a hülye „tudásnak,” ami a harmincéves írnok fejében van, sőt, mielőtt csak önmagát is meg tudná győzni, hogy érdemes volna elsajátítani azt, feleségül megy a vállalat főnökéhez, vagy akár az írnochoz, és abbahagyja a foglalkozást. Csak ha a nő már végleg feladta a házasságra való reményt, vagy csak ha egész komolyan veszi a lehetőséget, hogy előbb-utóbb le kell mondania a házasság reményéről, csak akkor történik meg, hogy komolyan fog akármilyen természetű munkájához és csak akkor kezd valódi erőfeszítéshez, hogy képességeit fejlessze. Semmilyen épelméjű férfi sem fog olyan állásba, melyben tevékeny munkásságra és lankadatlan szorgalomra van szükség, olyan nőt alkalmazni, aki még határozottan fiatal és házasságképes. Ellenkezőleg, olyan nőt választ, aki vagy olyan csúnya, hogy kézzelfoghatóan képtelen behálózni egy férfit, vagy olyan elkeseredett valami szerelmi katasztrófa következtében, hogy patológiusan eltűnt belőle nemének normális törekvése.

18.

Az udvarlás folyamata

A tipikus nőnek a házasság gondolata iránti bódultságát a nemi jelenségek minden képzett bűvára, a régi keresztény atyáknál kezdve egészen Nietzscheig, Ellisig és Shawig, mint vitán felülit emlegeti. Hogy a kereszténység jelenlegi szentimentalitása tagadja, valójában nem bizonyíték ellene. Ami ebben a tagadásban rejlik, az, mint mondtam, nem több, mint a nő magas rendű és szardonikus színjátészó képességének, valamint a férfi határtalan hiúságának bizonyítéka. „Ostromoltam és megnyertem őt,” mondotta Sganarelle a feleségéről. „Megkergettem őt,” mondja a nyúl a kutyáról. Ha ilyen állítást nem mint üres szentimentalitást kezelnek, hanem logikusan akarják helyességét bizonyítani, olyan abszurd tébolyhoz jutnak, hogy az már beteges. Ilyen örültségeket az ember csak egy világi tapasztalatok nélküli, gyneofil teoretikus művében kereshet és találhat. Szinte mindig karöltve jár a nő nemi frigiditásának doktrínájával – melyről már beszéltem – az, hogy ez egy egészen normális dolog, és a férfi közeledése nem annak köszönhető, hogy a nő hidegsége szenvedélybe csap át, hanem a nő tisztára intellektuális elhatározásának, miközben belülről ellenszenv gyötri, hogy kikerülje a férfi haragját azáltal, hogy kielégíti durva vágyait. Legalábbis

így állapítja meg Eliza Burt Gamble, egy amerikai antropológus-nő *A nemek a tudományban és történelemben* című művében:

A halak és madarak hímjeinek szép színezése és a különböző cicomák, melyekkel az embernél alacsonyabb rendű hímek általában bírnak, csak arra a célra valók, hogy biztosítsák a nőtények kegyét a hímneműek számára. Ezt a műveletet a nők megfordították és ők díszítik fel a hímneműt a célból, hogy *el tudják viselni a férfi ölelését.*

Kiemelés tőlem. Ezután a kiindulási pont után a tudós doktor-hölgy azt a klasszikusan szentimentális állítást hangoztatja, hogy minden fajnak, tehát az embernek is, a hímje nem más, mint megrögzött csábító, akinek fő energiája arra irányul, hogy megtámadja és megtörje az esztétikus és érzéstelen nőtény veleszületett el-lenszegülését.

Ha a férfiakat nézzük, az összetartás ösztönétől eltekintve, mely azonban – mellesleg – sokszor szorul háttérbe nemi mohóságuk mellett, látjuk, hogy semmi egyéb megkülönböztető jellegüket nem szereztek és vittek át, *mint azokat, melyek a szenvedély eredményei, nevezetesen harciasságot és makacsságot.*

Ismét, kiemelés tőlem. Ami ebben rejlik, az megint csak a régi-régi ámitás a férfi szerelmi vállalkozásáról –

az elgondolás, hogy a férfi kéjenc szörnyeteg, és a nő az ő vergődő áldozata – röviden, a Don Juan eszme frissen mázolja, új köntösben. Az ilyen kinövések okozzák a világ legbosszantóbb téveszméinek tömegét – persze egyúttal a lehangosabb kacagásokat is. Ilyenek miatt néznek együgyű vénlányok az ágy alá, mesebeli megsöktetőket keresve, vagy sivítanak fel a moziban, hogy mérgezett tűvel szúrták meg őket, vagy keresnek titokban a vasúti állomásokon nőkereskedőket. Ilyenek miatt dagadt nagyra az egész nő-rabszolga mesebeszéd a tarka fikcióival és ostoba lármájával. És ami fontosabb, emiatt van meggyőződve a neurotikus asszonyok egész serege, hogy gyermekeik nem a férjükkel való együttműködésnek eredményei, amelyben ők szeretetteljesek és ártatlanok voltak, hanem pusztán szennyes és lelkiismeretlen férjük kéjencségének.

Dr. Gamble természetesen a Noé korabeli alsóbbrendű faunáról beszél. Elég lenne betű szerint alkalmazni a mai kor férfiaira, hogy a *reductio ad absurdum* bekövetkezzék. A Homo sapiens melyik neme az, amelyik úgy pompázik és cifrálkodik, ahogy leírja? Melyik folyamodik a „szép színezéshez” ruhában, arcban, hajzatban? Melyik bújik olyan öltözetekbe, melyek „nem szolgálnak más célra, minthogy segítsenek biztosítani a másik nembeliek kegyeit?” A tehetséges tudós álláspontjának bizonytalansága azonnal szembetűnik. Minél erősebben bizonygatja, hogy az őskori mocsári szárnyast

és egyéb állatot díszítésekkel kellett érzéketlenné tenni, hogy „elviselje a másik nem öleléseit,” annál többet hord össze annak a tételnek a bizonyítására, hogy a férfiakat manapság csalétekkel és megtévesztéssel kell a szerelembe vinni. Más szóval: az ő érve ellene fordul és elpusztítja saját magát. Elvezetve a legvégéig az következik belőle, hogy a nők mind Donna Juaniták és ha levetik a díszeket és letörlik kenőcseiket, ha nem csábítgatják a férfit szemérmetlen, szoros vagy átlátszó ruhájukkal, a férfi nem tudná „elviselni öleléseit”.

Egészen bizonyos, hogy Dr. Gamble kisasszony nem vonja le ezt a lehangoló következtetést. Ellenkezőleg, ő ragaszkodik a konvencionális elmülethez, hogy a mai kor nője nem több, mint a kéjenc férfi játékszere és a feminizmus millenniumától kell várni, hogy kiszabaduljon iszonyú karmaiból. De ezt az elméletet csak úgy tudja elérni, ha okoskodásának egész szerkezetét feje tetejére állítja – igazából felborítja és elveti. Mert egyrészt azt állítja, hogy a pompa pusztán csalétek, hogy leküzdjék a másik nem ellenállását, másrészt úgy érvel – legalábbis helyes következtetéssel – hogy ez nem úgy van. Ez a furcsa lótáncoltatás azonban ne tartson vissza bennünket semmitől. A tények sokkal tisztábban láthatók, sem hogy egy antropológus asszony elméletei eltörölhetnék őket. Ezeket az állatok viselkedésére vonatkozó tényeket majdnem egyhangúan megerősítik a világ zoológusai, beleértve Dr. Gamble-t is. Az emberi fajra vonatko-

zólág pedig a tapasztalatok és megfigyeléseik olyan ropant tömege támogatja a tényeket, hogy igazán felesleges erről beszélni is. A nőknek, mint kimutattam, nagyobb esztétikai érzékük van, mint a férfiaknak; olyan világban, amelyben csak nők vannak, valószínűleg még sokkal több gonddal és figyelemmel díszítenék magukat, mint a férfiak, ha azok hasonló nőmentes helyzetbe kerülnének. De ahogy a világ most áll, okvetlenül szembetűnik, hogy cicomájuk mutogatása, épp úgy, mint bőrük mutogatása, azzal a tudatos célzattal történik, hogy magukra vonják a férfi figyelmét. A normális nő, ha felvesz egy pár új cipőt, vagy ha betömték a fogát, mindig gondol arra a hatásra, amelyet ezek a változások az ő „ellenszegülő” érzelmeinek valamely gyanútlan jelöltjére gyakorolni fognak.

A tényleges férj

Ezt, amennyire én tudom, még soha olyan nő, akit érdemes volt meghallgatni – vagyis intelligens, bájos és kedélyes, így olyan nő, akinek tehát a nemek harcában sikerei voltak – nem tagadta nyilvánosan; a tagadás kizárólag az aggszűz bölcsésznök abszurd szektájából, valamint az üresfejű és megfigyelésre képtelen férjek többségének köréből jön. Az előbbieket, miután nem sikerült nekik a leírt fogásokkal férjet szerezni, a savanyúszőlő-tan mögé menekülnek, hogy ők bizony soha nem is próbálták; az utóbbiak pedig, akik áldozatul estek, azzal hízelegnek egójuknak, hogy a történetek egész irányítását maguknak tulajdonítják, így magukat akaratéresekknek, sőt vakmerőkknek tüntetik fel. Az átlagférfi hihetetlen papagáj; csak úgy tud magára gondolni, mint az események központjára. Életének valamennyi aljas tranzakciója úgy jelenik meg előtte, úgy rajzolódik ki agyában, mint éleselméjűségének megannyi ténye, sikere és bizonyítéka. Valósággal bűvészteljesítménynek tekinti, hogy ő egy banküzletet vezet, vagy közhivatalnoknak választották, vagy hogy becsapta a gazfickótársait valami aljas üzleti vállalkozásban, vagy valami hülyeséget ad elő egy főiskolán, vagy egy olyan közhelelyektől hemzsegő könyvet ír, mint például ez. Épp így, a szerelemben való nagy bátorságának tanújelét látja ab-

ban, hogy átengedi szabadságát, vagyonát és lelkét az első nőnek, aki jobb prédája kétségbeesett keresése során rá veti értékbecslő szeméit. De ha valaki kegyetlen kacagást akar hallani, mondja el mindezt a férfielméletet egy menyasszonynak esküvője napján, különösen ha az alkohol és a krokodilkönnyek befejezték már rajta lefegyverező munkájukat. Vagyis tegyen célzást neki arra, hogy ő, a menyasszony, nem is gondolt a házasságra, míg a holdkóros és heves vőlegény ostroma ki nem csikarta belenyugvását.

Azt a kifejezést használtam: „jobb prédája kétségbeesett keresése során”. Ezzel azt akarom mondani, hogy száz nő közül alig egy megy hozzá az első választottjához a házasságképes férfiak közül. Vegyünk például egy olyan nőt, akinek aránylag naiv volta tisztán figyelemmel kísérhetővé teszi az egész menetet, pl. egy bolti eladó lányt. Az ő legelső választottja talán egyáltalán nem is élő ember, hanem valami természetfölötti elvontság egy könyvből, Hall Caine, Ethel M. Dell vagy Marie Corelli valamelyik hőse. Utána következik egy filmszínész. Aztán egy másik filmszínész. Aztán talán sok más, tíz vagy tizenöt egymásután. Aztán egy kövér fiatal lelkes. Akkor a fiatalabb cégtulajdonos onnan, ahol dolgozik. Akkor egy pár kereskedősegéd. Aztán egy írnök. Aztán egy fiatalember, akinek nincs határozott foglalkozása vagy állandó munkája – egyike a sokaknak, aki egyik helyről a másikra repdes, mindig nyughatatlanul,

mindig mást próbálva – talán a végén a szomszédos garázstulajdonos. Nos, a lány a Caine-féle kolosszussal kezdi: miután ez szertefoszlik a levegőben, következik a filmszínész, aki ugyanolyan magasan áll fölötte. Aztán az Úr szolgálja, az ifjabb társ, az üzletvezető, az írnök: egyiket a másik után más, vonzóbb és ügyesebb lányok csípték el – olyan lányok, akik tarkább csalétkeket tudnak kivetni. A végén, hirtelen megrémülve a vénlányság első halvány árnyékaitól, a legutolsónak sorra került tökfilkó felé fordul és hozzámegy rövidesen.

Ez, megengedve a társadalmi osztályok szerinti változtatásokat, szinte mindig a rendes históriája a házasságnak, pontosabban a házasság eredetének a protestáns kereszténység alatt. Más felekezeteknél ezt az ügyet legalább részben kivették a nő kezéből, így a nő kevésbé vállalkozó a jelöltek és lehetőségek összegyűjtésében. De ha az egész dolog a saját szívére, helyesebben észére van bízva, csak természetes, hogy olyan nagy választékot iparkodik szerezni, amelyet csak megengednek életviszonyai, és egy demokratikus társadalomban ezek az életviszonyok kevés korlátot szabnak a képzeletére. A szolgálólány, a gyári munkáslány vagy akár a prostituált holnap lehet kóruslány, vagy vámpír a mozivásznon, jövőre pedig a milliomos felesége. Különösen Amerikában a férfiak nem idegenkednek az ilyen lealázó házasságoktól, sőt, hízeleg hiúságuknak a Búbáj Herceg szerepét játszani a Hamupipókéval szemben. Ennek

eredményeként minden rendes amerikai lány, nemének gyakorlatiasságával és a velejáró belső önbizalommal, szerelmes szeméit olyan magasra veti, amilyenre azok csak forogni képesek. És további eredménye, hogy a jó ruhájú, jómódú amerikai férfit mindenütt finom és halk provokáció veszi körül: nem kérhet egy telefonszámot, nem diktálhat egy levelet anélkül, hogy ne vennének gondolatban mértéket róla az esküvői ruhájához. Az európai kontinensen, és különösen a latin népeknél, ahol a társadalmi osztályok közti válaszfalak erősebbek, lényegesen más a helyzet, éspedig a lányok hátrányára. Ha a lány kezdeményez, ez kihívása a szerencsétlenségnek, ilyen módszer mellett a törvényes házasság reménysége majdnem a semmivel egyenlő. Ennélfogva az okos és illedelmes lány óvakodik az efféle kezdeményezésektől és annak vagy harmadik személy, vagy maga a férfi részéről kell megtörténnie. Ez a magyarázata a ténynek, hogy egy francia férfi rendszerint vállalkozóbb szerelmi dolgokban, ezért merész és gyakran támadó, míg az amerikai az, amit lovagiasnak nevezünk. Az amerikai azon egyszerű oknál fogva lovagias, mert a kezdeményezés nem az ő kezében van. Az ő lovagiassága valójában a kacérkodás egy neme.

20.

Az elérhetetlen ideál

Most látom, hogy meglehetősen elkalandoztam a ponttól, amely a következő: az átlagnő stratégiailag nem képes befejezni legcsábítóbb játszmáját és ezért kénytelen megelégedni egy második, harmadik, x-edik választással. Kizárólag azok a nők kapják meg első választásukat, akik a csodával határosan szerencsések, vagy pedig túl ostobák ahhoz, hogy ideált alkossanak maguknak – nyilvánvalóan két nagyon kis csoport. Nagyon kevés nő olyan makacs, hogy előbbre helyezi a vereséget a megalkuvásnál, azaz hogy inkább teljesen lemond a házasságról, semhogy ábrándján alul menjen férjhez. De az ilyen nőkről egyhamar megállapíthatjuk, hogy rendellenesek és talán egyenesen elmebetegek; az átlag nő tisztában van azzal, hogy a házasság sokkal jobb részére, mint a cölibátus, még ha jóval szerényebb is ez a házasság, mint amilyenről kezdetben álmodozott. És nagyon is tudatában van annak, hogy – ha a pénzkérdést félretesszük – a férfi és férfi közti különbség olyan jelentéktelen, hogy elhanyagolható. Így az átlag nőt nem zavarják az olyan maszkulin illúziók, mint vonzalom alapján való választás, lelki kapcsolat, szerelem első látásra és hasonló ábrándok, ő egészen szívesen hajlandó beleszeretni, ahogy mondani szokás, akármelyik házasságképes

férfiba és rendszerint sokkal több ilyen ismer egynél. Az elsődleges elvárása a házasságtól nem a románc agóniája, hanem kényelem és biztonság; így ő könnyebben kiélégíthető, mint a férfi, és gyakrabban boldog. Gyakran hallani újránősült özvegy férfiaknál, hogy elhunyt feleségük után nyafognak, de kilencnapos csoda lenne, hogy egy újból férjhez ment nő ilyen érzelgősségre ragadtassa magát. Abban a percben, hogy a holt férjet helyettesítette más, a halottat kitörli életéből. Az számára halott szerelem.

Mindennek egyik eredménye valami finom megerősítése annak a megvetésnek, mellyel a nők rendszerint férjükre tekintenek – amely megvetés, mint kimutattam, az intellektuális fölény érzetén alapul. Ehhez az elsődleges megvetéshez immár a konkrét összehasonlítás lekicsinylő művelete társul, valamint az az elnyomhatatlan kellemetlenség, hogy szükségessé vált az efféle összehasonlítás.

Más szóval, a tipikus férj másodrendű és ezt aényt senki nem érzi jobban, mint az ő felesége. Ő átlagban olyasvalaki, akit csak egy nő szeretett, a felesége, de ő is csak mint másod-, harmad-, vagy x-ed rendű választását, mert ha valaha más nő szeretette volna őt, úgy hozzáment volna és neje nem választhatta volna a jelenlegi boldogságra. Ezzel szemben az átlagos agglegény olyasvalaki, akit számos nő szeretett és bizonyára az első, de elérhetetlen jelöltje volt néhány nőnek. Ő tehát az elér-

hetetlent s így a csodálatra méltót képviseli; a férj az, akit megkaptak és akit megvetnek.

Ebben elegendő magyarázatot találunk az agglegény általános fölénye számára, melyet olyan sokszor jegyeztek föl az emberi faj bűvárjai – olyan hatalmas fölény ez, hogy nehéz az egész történelemben hat olyan elsőrendű filozófust találni, aki nős volt. Az agglegény képessége, hogy kikerülje a házasságot, nem bizonyít többet, mint azt, hogy aránylag mentes nemének általános szentimentalizmusától – más szóval azt, hogy inkább közelíti meg az ellenkező nem tisztafejűségét. Képes legyőzni a nők vállalkozásait, mert az ügybe majdnem ugyanolyan fegyverzettel bocsátkozik, mint a nők.

Herbert Spencert, míg ötven éves lett, vadul ostromolták mindenféle nők. Többek közt George Eliot is kétségbeesetten próbálkozott, hogy elvetesse magát vele. De midőn az évek hosszú sora után nyilvánvaló lett, hogy ez a férfi elkészült arra, hogy a házasságnak egész szárazföldi és tengeri hatalmával ellenálljon, a lányok elmaradoztak, egyik a másik után, így élete utolsó évtizedei békességben teltek el és igen nagy és fontos munkát végezhetett.

21.

A hatás a fajra

Természetesen nem előnyös a világra nézve, hogy ily módon a legértékesebb fajtájú férfiak kiválasztódnak, ahogy a biológus mondja, míg a csekélyebb értékű férfiak nemtelen trükkjei és szentimentalizmusai a végtelenségig továbböröklődnek. Dacára a népszerű tévedésnek, hogy nagy emberek fiai mindig tökfilkók, a tény az, hogy a szellemi fensőbbség épp úgy örökölheto, mint a testi erő. Ezt a tényt minden kritikán felül megállapították Galton, Pearson és más, angol iskolát követő antropometrikusok. Ha olyan férfiak, mint Spinoza, Kant, Schopenhauer, Spencer és Nietzsche megnősültek és fiaikat nemzettek volna, ezek a fiúk valószínűleg épp olyan nagy mértékben járultak volna a filozófiához, mint ahogy Bach fiai és unokái a zenéhez, vagy Erasmus Darwinéi a biológiához, Henry Adams utódjai a politikához és Hamilkar Barkasz fiai a háborús művészethez. Azt mondtam, hogy Herbert Spencer megmenekülése a házasságtól megkönnyítette élete munkáját és így Anglia filozófiájának közvetlen javára szolgált, de végeredményben hátrányt okozott, mert nem hagyott fiaikat hátra, akik továbbvitték volna munkáját, a többi korabeli angol pedig képtelen volt pótolni ezt a hiányt. Nőt-

lensége folytán az angol filozófia tényleg csak addig élt, míg ő; halála óta mindaz, amit a metafizikus kutatások Angliában eredményeztek, alig ér többet, mint egy disznófalka. Pontosan így csökkentette a gyengeelméjűségig Schopenhauer, Kant és Nietzsche cölibátusa a német filozófiát.

De ha az öröklés közvetlen befolyását nem is tekintjük, akkor is ott van a példának és a nevelésnek egyenlően hatalmas befolyása. Óriási előny egy elsőrendű emberrel bizalmasságban élni és gondoskodását élvezni. Hamilkar a karthágóiaknak nemcsak saját fia személyében ajándékozott egy nagy tábornokot, hanem vejében is, akit kiképezett a hadviselésben. Azonban a nagy férfiak hajlama, hogy agglegények maradjanak, igen erős, és Sidney Lee egyszer kimutatta, hogy a reneszánsz óta ezeknek több mint fele nőtlen volt vagy nejétől külön élt. Még a nők is tisztán elárulták ezt a hajlamukat. Nézzük például Shakespeare-t. Még kiskorú volt, amikor a nála több évvel idősebb Anna Hathaway fivérei e nővel házasságra kényszerítették, miután a nő elcsábította őt és azt állította, hogy teherbe esett tőle. Shakespeare olyan hamar menekült gyűlöletes ölelései elől, amily hamar csak lehetett és azontúl is a lehető legnagyobb mértékben távol tartotta magát. Igazában ez a házasságtól való undora volt oka londoni tartózkodásának és így minden valószínűség szerint azon műveinek, melyek halhatatlanná tették.

A világ különböző részeiben mindenféle módszerhez folyamodtak, hogy legyőzzék az értékesebb férfiaknak a házasságtól való ezen idegenkedését. A kereszténység általában azzal ostromolja őket, hogy ez Istent bántja – habár ugyanakkor saját ügynökeit nőtlenségre kényszeríti. Az ellentmondás végzetes csapást mér az évrre. Egyrészt nehéz elképzelni, hogy az az Isten, aki megengedte, hogy saját fia nőtlenül haljon meg, a nőtlenséget tényleges bűnnek tekintse, másrészt nyilvánvaló, hogy az átlagos klerikusnak keveset ártana, sőt valószínűleg sokat használna, ha felesége volna, aki gondolkodna helyette, az erényre és szorgalomra kényszerítené, valamint másképp is segítségére volna hivatása teljesítésében. Ahol a vallási babonák kihaltak, ott a hozomány intézménye felülkerekedik – olyan eszme ez, melyet a keresztények a zsidóktól vettek át. A hozomány egyszerűen megvesztegetés, melynek célja, hogy legyőzze a férfi ellenszenvét. Annak a ténynek őszinte felismerését jelzi, hogy a férfi veszít a házasság által és ezért igyekeznek kártalanítást nyújtani pénzfizetség útján. Szemmel látható hatása, hogy a nőknek tágabb és jobb választékot ad a férjek között. A gazdasági előny biztosítása segítségével egy különben teljesen elérhetetlen, magasabb rendű férfi is terítékre kerülhet, sőt mi több, meg is tartható, ha nyereségének tudatára jön. Keményfejú és nagyon gyakorlatias népek közt, amilyenek a zsidók és a franciák, a hozomány virágzik és hatása az, hogy fokozza

az intellektuális hajlíthatóságot a fajban, mert így az átlagos gyermek nem feltétlenül egy nő és egy tökfilkó leszármazottja, mint mi, hanem lehet utódja egy nőnek és egy elfogadható intellektusú férfinak is. De még Franciaországban is majd olyan egyöntetűen állnak ellen a házasságnak a legmagasabb körbe tartozó férfiak, mint ahogy angolszász testvéreik a szentimentalitásnak állnak ellen.

Amerikában a hozomány fogalma majdnem ismeretlen, részben, mert a férfiak itt könnyebben kereshetnek pénzt, mint Európában, és a pénzkeresést nem tekintik annyira lealázónak, másrészt mert az amerikai férfiak naivabbak, mint a franciák, így könnyebben behálózhatók mindenféle megvesztegetés nélkül is. De a legjava itt is ugyanúgy a nőtlenség felé hajlik és gyakran vitatnak s vetnek fel terveket, hogy miképpen volna legyőzhető ez az ellenszenv. Az egyik ilyen terv súlyos aggregényadót ajánl. Ennek a javaslatnak abban rejlik a gyöngéje, hogy az átlagos aggregény aránylag jómódú és inkább fizetné az adót, semhogy nőszüljön. Sőt, ez az adófizetés segítene neki megnyugtanni lelkiismeretét, melyet – gondolom – sokszor nyugtalanít a siránkozó érzés, hogy ő nem teljesíti fajával szemben kötelességét; ez végre megerősítené elhatározását, hogy elkerülje az oltárt. Továbbá megmenekül a társadalmi ódiumentól, amely nőtlenségéhez tapad, mert mindenkinek joga van ahhoz, amiért fizet. Ahogy a dolgok folynak, ennek az

ódiumnak határozottan van hatása és kétségbevonhatatlanul van befolyása is néhány férfira az alsóbb réteg agglagényei közt. Ezek úgyszólván az agglagényiség háttérmezsgyéjén állnak, fél lábbal titkon az oltár korlátján belül, csak egy lökés kell és meghozzák az áldozatot. De ha bebiztosíthatnák immunitásukat pénzen szerzett felhatalmazással, egész valószínű, hogy egy új elhatározás keletkezne bennük és jelenlegi rossz hírüket az önző elégtételérés forrásává váltanák át, ahogy ez most is megvan az agglagények igen nagy részében. Ezek az erkölcstelenek tudják, hogy mik az elemei ennek a rossz hírnek: a dühe azon nőknek, akiknek csapdáit elkerülték és az irigysége azon férfiaknak, akiknek ez nem sikerült.

22.

Kényszerházasság

Jómagam egyszer egy alternatív megoldást ajánlottam, éspedig: az érzelmi házasságnak törvénnyel való eltiltását és egy intézményt, amely szerint a házaspárok kijelölését az állami hóhér végzi. Ennek a tervnek, bármily forradalminak tűnjön, több nyilvánvaló előnye volna. Egyik, hogy megtisztítaná a házasság komoly ügyletét azoktól a regényes cafrangoktól, melyek jelenleg megzavarják, így előmozdítaná a faj békéjét és boldogságát. A másik oldalról pedig azért volna hatékony, mert most a legértékesebb férfiak esnek ki, így az apaság főterhe a selejtesebbekre hárul, ami viszont az utókornak van hátrányára. A hóhér, ha önkényesen végezné az összeválogatást, megkísérelné, hogy állandósíttassa hivatalát és tekintélyt szerezzen neki azáltal, hogy olyan férfiakat jelöl ki, akiknek megházasítása a közvélemény helyesléseivel találkozik, vagyis szemmel láthatóan egészséges és tehetséges férfiakat, azt a fajtáját a férfiaknak, amelyik jelenleg többnyire megmenekül. De még ha a kiválogatást a véletlenre bízna is, kockavetéssel, vagy cédulákat húzva egy kalapból, vagy a véletlen döntés bármily más módszerével, a tiszta véletlen megkülönböztetés nélkül érné valamennyi férfit, és a felsőbbrendű férfiak így el-

vesztenék viszonylagos mentességüket. Igaz, hogy sok férfi megkísérelné, hogy saját előnyére befolyásolja a hóhért, ő pedig alkalomadtán meghódolna ezeknek; de tisztában kell lenni azzal is, hogy azok a férfiak, akik így felülkerekednének, bizonyára nem filozófusok lennének, hanem politikusok, így a faj még itt is bizonyos haszonra tenne szert. Az utókor bizonyára nem sínyli meg, ha egy képviselő, a felsőház egy tagja, vagy akár egy követ vagy miniszterelnök gyermektelenül hal meg, de ha egy Herbert Spencer száll sírba anélkül, hogy fiak maradnának utána, az a jövő minden generációjának hátrányára van! Nem úgy ajánlottam természetesen ezt a tervet, mint hozzájárulást a gyakorlati politikához, hanem csak mint egy feltevést, hogy segítse megvilágítani a problémát. Sok más, elméleti előnyt is felmutatna, de a terv kivitele lehetetlen nem csak a hozzátapadó hibák miatt, hanem az általános ellenszenv miatt is, amely a jelenlegi rendszer megváltoztatásával szemben fennáll. Ez a rendszer, legalábbis bizonyos férfiak és nők szemében, vonzerővel bír, dacára annak, hogy a hatása a meg nem születettekre hátrányos. A nők szembeszállnának azzal, hogy véletlen vagy kényszer lépjen a jelenlegi harc helyébe, azon egyszerű okból, mert minden nő meggyőződése, és pedig kétségtelenül helyesen, hogy az ő saját ítélete különb, mint akár az állami hóhéré, akár az isteneké, és hogy a saját vállalkozása jobban kedvez a saját kilátásainak. És a férfiak ellene lennének, mert korlá-

tozná szabadságukat. Ez a szabadság persze többnyire csak képzeletbeli. Gyakorlati megnyilvánulása nem több, mint az az előjog, hogy elámítsa és kigúnyolja őket az első nő, akinek kedve kerekedik, hogy megpróbálja az üzletet. Mindazonáltal ez a látszat épp olyan becses a férfiaknak, mint bármely más kísértet, melyet hiúságuk felidéz saját elbűvölésükre. Szeretik dédelgetni a gondolatot, hogy feltétlen akaratuk érvényesül az ügyben és e mögött az akarat mögött nem csak bizonyos fokú éleselméjűség, hanem a bátorságnak és az ördöginek egy árnyalata is van. A férfinak gyakran épp úgy tetszik és hízeleg a házassága, ahogy az tetszhet, amit általában elcsábításnak neveznek. Egyik esetben, mint a másikban, győzelem az érzése. A vak véletlen mint helyettesítő megfosztaná őt ettől a hízegő balzsamtól.

A jelenlegi rendszerben is bizonytalanságot játszik a véletlen. Mindenki észleli ezt és még a legmegrögzöttebb agglegénynek is vannak pillanatai, amikor alázatosan rebegi: „Hála Istennek nem én vagyok abban a helyzetben.” De ezt a véletlent cukormáz borítja; egoista illúzióba öltöztették; nem olyan merev és hajthatatlan véletlen ez, mint a kocka csupasz véletlenje. Így hát a férfiak ezt előnyben részesítik és húzódnak a másiktól. Ugyanígy, nem kételkedem, a rókák többsége is elnevezné, hogy sorshúzás jelölje ki közülük egy tervezett rókavadászat áldozatait. Inkább maguk kísérelik meg szerencsájukat a kutyaikkal szemben.

23.

Törvényen kívüli fogások

Természetesen szónoki túlzás azt mondani, hogy valamennyi elsőrangú férfi megmenekül a házasságtól, és még a túlzásnál is több azt állítani, hogy értékes tulajdonságaik teljesen átörökíthetetlenül maradnak az utókor számára. Egyfelől meg kell látnunk, hogy egy számottevő részük – talán éppen elkülönítettségük és elfogultságuk folytán – belegabalyodik a szent kötelékbe, és sok közülük megfontolva kerül bele, meggyőződve, hogy a keresztény kultúrában ez a viszony legbiztosabb formája. Másfelől meg nem szabad elfelejteni azt az élettani igazságot sem, hogy lehetséges utódot nemzeten az Egyház és az Állam közreműködése nélkül is. Ez a dolog annyira közhely, hogy nem kell botránnyt kockáztatnom azzal, hogy részletekbe bocsátkozom. Amire célzok, az, nem kell hozzátennem, nem a szabálytalanság formája, mely ártatlan gyermekeket a törvénytelenység bélyegével sújt, hanem az a finomultabb és meggondoltabb forma, mely megőrzi a társadalmi méltóságot és ugyanakkor pártfogolja a törvényes apától való öröklést. Az angol bölcsészet, mint kimutattam, szenved amiatt, hogy Herbert Spencer túl elfoglalt volt, semhogy megengedhetett volna magának ilyen regényes altruizmust,

aminthogy az amerikai irodalom óriási nyeresége, hogy Walt Whitmannak kalandjai voltak, melyek folytán hét fia maradt utána, akik közül három jól ismert költő és az „Új Költészet” mozgalom élén áll.

A monogámia kimagasló veszélyének ez a korrigálása igen elterjedt; műveletei pedig érthetővé teszik az elsőrangú emberek majdnem többségének rosszhírűségét; előnyeit bizonyítgatja George Moore *Euphorion Texasban* c. műve, habár otromba és szentimentális módon. E mögött az asszonyok mélységes faji érzéke van – az ösztön, melyből kifolyólag a nők szemei előtt minden cselekedetükben a meg nem születettek lebegnek – talán mert a meg nem született érdekei itt, mint más helyzetekben is, azonosak az ő önző törekvéseikkel. Mint azt egy népszerű filozófus ravaszul megfigyelte, a többnejűség ellen az ellenvetések nem a nők részéről jönnek, mert az átlagos nő eléggé okos ahhoz, hogy többre becsülje a felét, negyedét vagy tizedét egy elsőrendű férfinak, mint egy harmadrendű férfi teljes hódolatát. Nagyon hasonló megfontolások igazolják a többférjűséget is – ha nem is erkölcsileg, de biológiailag. Az átlagos nő, mint jeleztem, kikerülhetetlenül bizonyos megvetéssel tekint férjére, aki minden lehet, csak az ő eszménye nem. Ennélfogva a nő nem szabadulhat attól az érzéstől, hogy gyermekei kegyetlenül le vannak „hendikepelve” azon körülmény által, hogy férje az apjuk; az ebben való bűnrészesség érzetétől sem mentes, mert érzi, hogy csak

az ő házasság előtti kezdeményezése következtében apa a férj. Ha most alkalom kínálkozik, hogy ezt a hendikepet legalább gyermekei egy részéről levegye, valamint ugyanakkor megvalósítsa ábrándját és kielégítse hiúságát – ha ilyen lehetőség kínálkozik, nem csoda, ha alkalomadtán megragadja.

Ebben magyarázatot kapunk a családi tűzhely érintetlenségének számos sajnálatos és másképpen megfajthatetlen megsértésére. A nőt ilyen esetben rendszerint elkergetik, mint vétkest, de ez nem több, mint egy példája az emberek azon hajlandóságának, hogy a bűnösség fogalmával illessenek mindent, ami természetes, intelligens és meghaladja a politikusok, teológusok és fűszerkereskedők értelmét.

24.

Intermezzo a monogámiáról

A kereszténységben a monogámia túlnyomó voltát rendszerint etikai indokoknak tulajdonítják. Ez épp olyan abszurdum, mint a háborúkat etikailag indokolni, ami természetesen szintén gyakran megtörténik. Az egyszerű igazság az, hogy ezek az etikai indokok nem egyebek, mint tapasztalathból való következtetések, melyeket gyorsan félredobnak, amikor a tapasztalat ellenük fordul. Ez idő szerint a tapasztalat még túlnyomóan a monogámia mellett szól; a civilizált emberek mellette vannak, mert úgy látják, hogy beválik. És miért válik be? Mert a szenvedély nyugtalanságainak és iszonyatainak leghatásosabb ellenmérge. A monogámia egyszerűen megöli a szenvedélyt – és a szenvedély a legveszedelmesebb még fennmaradt ellensége annak, amit civilizációnak nevezünk, amely külszínen, megtartóztatáson, alakiságon, szorgalmon, fegyelmen alapszik. A civilizált ember – az eszményi, ideális ember – egyszerűen olyasvalaki, aki sohasem áldozza fel a közbiztonságot a saját szenvedélyeinek. Eléri a tökéletességet, ha még szenvedélyesen szeretni is megszűnik, ha leszállítja ösztönös tapasztalatai legerősebbikét az extázis színvonaláról egy csupasz eszköz szintjére, mellyel fel lehet tölteni

a hadseregeket és a világ műhelyeit, csökkenteni a gyermekhalandóságot, elegendő bérlővel ellátni a főbérlőket és lehetővé tenni a rendőrségnek, hogy minden polgárról az éj és nap bármelyik órájában tudja, hogy hol van. A monogámia mindezt megvalósítja, nem azzal, hogy jóllakottságot idéz elő, hanem úgy, hogy elrontja az étvágyat. Alakivá és lelkesedés nélkülivé teszi és a szenvedélyt, így fokozatosan megöli azt.

A monogámia támogatói, félrevezetve az erkölcsi melléköngéktől, nem tudják annak valamennyi előnyét felsorolni. Nézzük például a nőtlenek erénye megóvásának fontos kérdését, vagyis azokét, akik még szenvedélyesek. A jelenlegi módszer egy – mondjuk – 20 éves fiatalemberrel szemben, hogy körülveszik intellektuálisan és tilalmakkal, hogy megkísérlik okfejtéssel meggyőzni a szenvedély veszedelmes voltáról. Ez túlbuzgóság és hülyeség – túlbuzgóság, mert ő már úgyis tudja, hogy veszélyes, és hülyeség, mivel teljesen lehetetlen érveléssel megölni egy szenvedélyt. Megölni úgy lehet, hogy szabadjára engedjük kedvezőtlen és elcsüggesztő körülmények között, hogy lassanként lehetetlennek és visszataszítónak érezze ezt az állapotot. Menynyivel többet lehetne elérni, ha a vad ifjoncnak megtiltanák a poligámiát a házasság előtt, de megengednék a monogámiát! A tilalom ez esetben aránylag könnyen volna érvényesíthető, míg a másik esetben ez lehetetlen. A kíváncsiság kielégülne, a természet kikerülne a ket-

recből; még a regényességnek is volna tere. Száz ifjú közül kilencvenkilenc alávetné magát, ha másért nem, azért, mert sokkal könnyebb volna magát alávetnie, mint ellenszegülnie neki.

És az eredmény? Szembeötlőn dicsérendő volna, már amennyiben a dicsérendőnek jelenlegi értelmezését elfogadjuk. Az eredmény: hat hónap múlva egy fegyelmezett és kiábrándult fiatalember, aki épp olyan mentes a nyugtalanító és megrontó szenvedélyektől, mint egy nyolcvanéves; röviden, a kereszténység eszményi polgára. A jelenlegi terv természetesen nem termel kielégítő mennyiségű ilyen ideális polgárt. Lehetetlen tilalmi egyrészt sokszor sajnálatos lázadást idéznek elő, másfelől pedig megtöltik az amerikai ifjú férfiak klubjait leírhatatlanul utálatos, freudista elfojtással telített, ijedt szájhősökkel. Egyik csoportból sem kerül ki sok ideális polgár. Egyikből sem fakad a nyilvános erkölcs azon fajtája, amelyet célul tűztünk magunk elé.

25.

Késői házasságok

Az elsőrendű férfi házassága, ha egyáltalán valaha, úgy rendszerint csak aránylag későn következik be. Behódolhat a végén, de szinte mindig képes a katasztrófát sokkal későbbre halasztani, mint az átlagos, szerencsétlen tökfilkó vagy normális férfi. Ha néha korán nősül, többnyire akad bizonyíték arra, hogy valami elviselhetetlen külső nyomást gyakoroltak rá, mint Shakespeare esetében, vagy hogy elmebeli érzékenysége egyenesen az örültséget közelíti meg, mint pl. Shelleynél. Elég furcsa, hogy ez a tény el tudta kerülni figyelmét egy olyan rendkívül agyafúrt észlelőnek, mint Havelock Ellis. *Brit Géniusz* című művében megemlíti a tényt, hogy a legtöbb rendkívüli képességű férfi aránylag idős apának a fia, de ahelyett, hogy rámutatna ennek valódi okára, ezt valami titokzatos tulajdonságnak írja javára, amelynek következtében a hanyatló korú férfi értékesebb utódot tud nemzeni, mint az erejének teljességében lévő. Ez nyilvánvaló abszurdum, nem csak mivel ellenkezik olyan tényekkel, melyeket állattenyésztők régen megállapítottak, hanem azért is, mert hallgatólagosan arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a tehetség – és ebből kifolyólag ennek átörökítési képessége – szerzett tulajdon-

ság, amely így átvihető volna. Ez teljesen téves. A tehetség nem szerzett, hanem veleszületett tulajdonság és a férfiban, aki azzal született, megvan már ifjú korában épp úgy, mint későbbi életében, bár a tehetség megnyilvánulására talán várni kell. James Mill még fiatalember volt, amikor megszületett fia, John Stuart Mill, és nem írta még meg egyik fő művét sem. Azonban bár *A politikai gazdaság elemei* és *Az emberi ész elemzése* még legjobb esetben is csak határozatlanul voltak agyában kialakulva és csak tizenöt évvel később írta meg őket, hogy a fia megszületett, mégis egészen jól tudta fiára átörökíteni képességeit, melyek évekkal később fiában is megnyilvánultak, utóbbinak *A politikai közgazdaságtan elemei* és *A szabadságról* című munkáiban.

De Ellis hamis következtetése mégis helyes megfigyelésen alapszik. Az a fajta férfi, aki nagy tehetségeket tud átvenni fiára, rendszerint csakugyan olyan férfi, akinek egyáltalán nincs fia, legalábbis házasságából származó fia, amíg élte delét el nem éri. Az okok, melyek őt arra kényszerítik, hogy engedjen elveiből, még akkor is kissé homályosak, de körülbelül felismerhetők. Az egyik ok, hogy minden férfi, legyen az akár első-, akár másodrendű, szellemi tevékenysége tekintetében a növekedő korral lanygulást mutat, még ha tényleges értékben és mélységben javulás jelentkezik is, mindaddig, míg át nem csap az aggkori elmeengülésbe. Márpedig tagadhatatlan, hogy az olyan bonyolult és cselszövényes

harcban, mint amilyen a nemek párba, nem a szellem mélységére, mint inkább mozgékony élénkségére van szükség. Az öregedő férfi, az ő fokozatosan csökkenő élénkségével így olyan nőekkel kerül szembe, akikben ez a szellemi tevékenység mint aránylagos fiatalságukkal járó tulajdonság még lánggal lobog. Nemcsak korabeli nők iparkodnak őt behálózni, hanem fiatalabbak is, egészen a serdülőkorúakig. Ezért aztán az ő átlagos vagy jellegzetes ellenfelei fokozatosan fiatalabbak és fiatalabbak nála, míg végül a fiatalság előnye magában is elegendő lesz, hogy legyőzze az ő roskadozó védekezését. Azt hiszem, ezért van az, hogy vénülő emberek olyan gyakran kerülnek húsz éven aluli lányok hatalmába. Nem igaz, hogy az öregkor hívja siránkozva az ifjúságot, ahogy a költők képzelik; úgy áll a dolog, hogy az öreg nem állja a küzdelmet a fiatal ellen, főképp, ha az öreg egy férfi, a fiatal pedig nő. Néhai Henrik Ibsen esete tipikus volt. Negyvenéves korában Ibsen megállapodott családfő volt és alig hihető, hogy még csak pillantásra is méltatott volna nő; minden gondolatát *Az ifjúság ligája*, első társadalmi drámája megírásának szentelte. Ötvenéves korában is majdnem úgy foglalta el idejét az akkor érésben levő *Babaház*. De hatvanéves korában, midőn művei javát már megírta és hanyatlása elkezdődött, ostobán meghódolt egy kacér, 18 éves hölgyike előtt és ezután, míg a tényleges téboly be nem következett, úgy ábrándozott, mint egy vidéki hősszerel-

mes valami érzelgős melodrámban. Ha nem lett volna nő és nem lett volna felesége nagyesszű nő, megszőkött volna ezzel a pillangóval és így nyilvános nevetség tárgyává tette volna magát.

A felsőbbrendű férfiak viszonylagosan kései házasságának egy másik oka talán az a tény, hogy amekkora mértékben öregszik a férfi, olyan mértékben csökkennek szemében a hátrányok, melyeket a házasság alatt el kell szenvednie, ugyanakkor nőnek az előnyök, miket a házasság nyújt. Harmincéves korban a férfi irtózik a monogámia tilalmaitól és kevés az érzéke a családi otthon úgynevezett kényelmei iránt; hatvanéves korában túl van a szerelmi kalandozásokon és a háziállat kényelme és biztonsága hiányzik neki. Későbbi éveiben legtöbbször a fizikai leromlottságát érzi különösen, az elhanyagoltság és segítség nélkülség közvetlen veszélyét látja maga előtt. Így hát választania kell, hogy vagy megnősül, vagy ápolónőt fogad és ő rendszerint a nőülést választja, mint ami könnyebb és kisebb költséggel jár. Az ápolónő úgymint megkísérelné, hogy valamiképpen elvetesse magát vele; ha feleség pótlásaként fogad ápolónőt, a vége rendszerint az, hogy arra eszmél, hogy megnősült és nincs ápolónője, ami elég kényelmetlenséget és zavart okoz neki, és annál is több kényelmetlenséget és zavart örököseinek és jogutódainak. A dolgoknak ez a lefolyása annyira szembeötlő és közhely, hogy én formálisan bocsánatot kérek, amiért ismét

hangoztatom. Amit jelez, az egyszerűen annyi, hogy a férfinak a házassággal szemben meglévő ösztönszerű ellenszenvé azon az érzetén alapszik, hogy társadalmilag és gazdaságilag egyedül, magányosan is meg tud lenni, és ez az ellenszenv üres elméletté zsugorodik, amikor a férfi ezen érzete eltűnik. Mindent egybevetve, a természet a páros élet mellett s így a házasság mellett van, és a hiúság a természet hatalmas szövetségese. Ha a házasuló korban levő férfiaknak csak feleannyi nyerni valójuk lenne a házasság által, mint amennyit a nők nyernek vele, akkor valamennyi férfi épp olyan tüzes híve volna a házasságnak, mint a nők.

26.

Egyenlőtlen házasságok

Ez olyan tényhez vezet, melyet e tárgy tanulmányozói gyakran jegyeztek fel: hogy t. i. elsőrangú férfiak, ha egyáltalán nősülnek, hajlamosak arra, hogy lényegesen alsóbbrendű nőket vegyenek el. Ennek a tünetnek olyan gyakran megvitatott és olyan ritkán megvilágított okai ma már tisztán állnak. Az elsőrendű ember azért, hogy a házasságot olyan messzire tolja ki, amilyenre lehet, gyakran az öregség által megnyomorított képességekkel kerül bele, és így tehetetlen a nők előnyeivel szemben. Ezeknek csábító eszközei tisztára buják, pl. mert üres divatbábok, cselszövő özvegyek vagy gyakorlott ápolónők, akiknek erősen fejlett, hivatásos technikájuk van abban, hogy kedvesek legyenek. Ha egyáltalán nősül, úgy általában rosszul kell házasodnia, mert a valódi értékű nőket igazán nem érdekelheti többé; ami valaha sarkcsillag volt, az ma csak füstölgő üszök. És ez az oka, hogy elsőrendű férfiaknak olyan sokszor alacsony kaliberűek a fiai, ez ad bizonyos alapot azon általános megfigyelésnek, hogy ezek a fiúk többnyire harmadrendűek. Ezek a fiúk épp úgy örökölnék anyjuktól, mint apjuktól, és a rossz leszármazás gyakran elégséges, hogy elhomályosítsa, sőt megsemmisítse a jó leszármazást.

zást. A közepszerűség, ahogy azt Mendel követői tudják, a domináns tulajdonság, míg a kiváló karakter a háttérbe szorul. Annak az esélye, hogy a kiváló férfi és a tucatszűz közti házasságból származó gyermek az anyjához lesz hasonló, nagyjában számítva úgy áll, mint három az egyhez.

Ez a tény azt a gondolatot sugallja, hogy a természet titokban a felsőbbrendű ember ellen van és igyekszik megakadályozni születését. Azonban nincs okunk azt a következtetést leszűrni, hogy ez az embernél látható folytatólagos előrehaladás összhangban van az elemi erők nagy folyamatával. A devolúció épp olyan természetes folyamat, mint az evolúció, és épp olyan kedves, vagy talán kedvesebb Isten előtt. Ha az átlagembert Isten képére teremtették, akkor egy olyan ember, mint Beethoven vagy Arisztotelész nyilván felsőbbrendű Istennél, így Isten irigykedhet rá és lelkesen nézheti, ahogy felsőbbrendűsége testével együtt porlad el. Minden állattenyésztő tudja, hogy milyen nehéz fenntartani a jó tenyészetet. Az univerzum összeesküvésben látszik lenni, hogy bátorítsa a parasztok és szocialisták végtelen reprodukcióját, de örökösen valami finom és titokzatos ellenállás érvényesül a filozófusok reprodukciója ellen.

Ezzel szemben megfigyelhető, hogy értékes nők gyakran mennek férjhez másodrendű férfiakkal, így segítve a haladás elleni háborút. Sokszor csodálkozva látjuk, hogy valamelyik aljas és prózai gyáros, bankár vagy

iparosember felesége nagy intelligenciájú és valódi bájjal felruházott nő, kinek intellektuális érdeklődése olyan magasan szárnyal férje értelmisége felett, hogy ez alig képes azt csak felfogni is. Aztán pedig ott vannak a feminizmus vezetői, a művésznők és a női nemnek más ilyen kapitányai; a férjeik majd mindig alsóbbrendű férfiak, néha egyenesen ostobák. De nem szegény emberek! Nem gyámoltalanok a férfi világában! Nem rossz férjek! Itt sem látunk természetesen mást, mint a nők eszességének új bizonyítékát. Az elsőrendű nő realista. Tisztán látja, hogy olyan világban, melyben a másodrendű férfi uralkodik, a másodrendű férfi sajátos képességeit minden más képesség fölé helyezik és legjobban jutalmazzák, így a nő azon iparkodik, hogy kivegye részét ezen jutalmakból azzal, hogy olyan másodrendű férjhez megy feleségül, aki osztályának csúcsán áll. Az elsőrendű férfi csodálatos teremtmény; tulajdonságaiért minden intelligens nő értékeli. De vonzó tulajdonságai, bizonyos ponton túl, nincsenek arányban gyatróságával, ezen a ponton túl megszűnik jó férj lenni. Ezért van, hogy őt főképpen olyan nők könyékezik meg, akik alsóbbrendűek, nem pedig olyanok, akik hozzá hasonlóan értékesek.

Itt kiásunk egy másik tényezőt is: az idegenszerűnek varázsát, az eltérőnek ingerlő voltát, a *heliogabalizmust*. Már Shakespeare megállapította, hogy a szerelemhez szükséges valami titokzatosság, márpedig a szellemileg

egyenrangúak közt semminemű titokzatosság nem lehetséges. Merem állítani, hogy sok nő van, aki nem azért megy feleségül egy alsóbbrendű férfihez, mert ez jól kereső ember (habár lehetetlen elképzelni, hogy ezt figyelmen kívül hagyná), hanem elsősorban azért, mert annak éppen alsóbbrendű volta érdekli a nőt és idézi elő benne a vágyat, hogy enyhítse azt és gyámkodjon fölötte. Önzés rejlik ebben: jó érzés, a fölény érzése és a biztonságé, hogy ez az érzés fenntartható. Ha már most ehhez az érzéshez hozzájárul a nemi kíváncsiság és a gazdasági önérdék, ez szemmel láthatólag elegendő indok az olyan banális és természetes dologhoz, mint amilyen a házasság. Talán az összes tényező közt éppen maga a különbözőség, az idegenszerűség a legfontosabb. A nő nem szeret olyan férfit, aki női ruhát hord vagy festi a szemöldökét, és ugyanilyen oknál fogva valószínűleg nehezen tud szeretni olyan férfit, aki épp olyan éleselméjű, mint ő. Fizikai téren a házasságban legjobban azt becsüli, hogy módot nyújt neki, hogy azt a becéző iróniát gyakorolhassa, melyet már leírtam. Szereti azt látni, hogy a férje bolond – édes bolond talán, de azért átkozottul bolond. Az úgynevezett szerelme iránta mindig valami megkönyörülő és gyámkodó.

27.

A titokzatosság varázsa

A monogám házasság már feltételeinél fogva is letöri az idegenszerűséget. olyan bizalmasságba kényszeríti a két szerződő felet, ami túlságosan állandó és enyhíthetetlen; túl sok pontban érintkeznek és túlságosan állandósággal. Fokozatosan megszűnik a viszony minden titka és a fivér és nővér nemiség nélküli viszonyába kerülnek. Így hát abban, amit Shakespeare a „maximális kísértésnek” nevez, már benne van bukásának csírája. A férj azzal kezdi, hogy egy csinos lányt csókol, a feleségét; tettség neki, hogy olyan szelíd és engedelmes. És azzal végzi, hogy Machiavellihez méltó erőlődéseket fejt ki, hogy elkerülje annak a megcsókolását, aki étkezéseinek, könyveinek, fürdőlepedőjének, zsebkönyvének, rokonainak, ambícióinak, titkainak, rosszsullétének és üzleteinek mindennapi osztályrészese: szóval olyan eljárással, amelyben körülbelül annyi a regényesség, mint a cipőtisztításban. Ez a dolog sokkal szörnyűbb baj, semhogy szavakban kifejezhető lenne. A férfi minden veszélytett szentimentalitása sem tudja legyűrni azt a nyomorúságot és undort, ami ebben van. A nőnek teljes színészkedő képessége sem tudja ebbe az ízlésnek és öncélúságnak még csak a látszatát is belevinni. Az amerikai köztársaságnak egy tiszteletreméltó női pszichológusa. Mrs. Marion Cox *Pillantások a világokba* című, kissé tar-

ka könyvében éles elmével boncolgatja ezt a tárgyat. Az erről szóló tanulmányának címe „A vérfertőző házasságunk,” és igen szabatosan fejtegeti, hogy ha a kalandos a szokásossá süllyed, bántó és lealjasító jellegűvé válik. Az intim közeledésnek, hogy valódi gyönyört okozzon, engedménynek kell lennie: sikeres meggyőzésnek, győzelemnek; ha ezt a jelleget elveszti, elvesztett mindent. Már pedig épp ezt a romboló átalakulást idézi elő az átlagos monogám házasság. Kiirt minden titokzatosságot és tartózkodást, mert hogyan bírná ki a titokzatosság a közös forróvízűstöt és a tojás- meg a vajszámlát? Ami megmarad, legalábbis a férj részéről, az legfeljebb tisztelet – ugyanaz az érzés, mellyel egy kedves nagynéni iránt viseltetik. És bizalom – amely indulat egy ügyvéd, fogorvos vagy jövőmondó irányában is fennállhat. És megszokás – ami lehetővé teszi, hogy naponta ugyanazt a reggelit fogyassza az ember, hogy rendszeren felhúzza zsebóráját és megkeresse a mindennapi kenyerét.

Mrs. Cox, ha értekezésére jól emlékszem, azt ajánlja, hogy a házasságnak ezt a sivár lezüllését annak időnkénti megszakításával előzzék meg – vagyis azzal, hogy a feleket időnként különítsék el úgy, hogy egyik se válhassék túl bizalmassá és közönyössé a másikkal szemben. Ezen módon, állítja, a kíváncsiság időszakonként újraéled és lehetőség nyílik arra, hogy a személyiség *a cappella* táguljon, aminek folytán minden újraegyesülésben lesz valami abból a meglepetésből, kalandból és erköl-

csös bujálkodásból, ami a mézesheteket jellemzi. A férj nem fogja pontosan ugyanazt a nőt viszontlátni, akit elhagyott, és a feleség nem pontosan ugyanazon férjnek fog istenhozottat mondani. De még ha azt tételezzük is fel, hogy lényegében épp úgy éltek, mintha együtt lettek volna, mégis elkerültek egymás látó- és hallóköréből, így mindegyik, legalább bizonyos irányban, idegennek, izgatónak és ezért egy kissé vonzóznak fogja találni a másikat. Ez a terv értékes. Sőt, mi több, már sokszor és eredményesen ki is próbálták. Bizony, közismert megfigyelés, hogy azok a legboldogabb párok, akik időnként különváltan élnek és ezt a tényt azzal az elkoptatott mondással magyarázzák, hogy a távollét erősíti az érzelmeiket. Talán nem fokozza ténylegesen, de mindenképpen türelmesebbé, kíváncsibbá, élénkebbé teszi őket. Azonban két akadály van annak, hogy ez az elenszer széles körben elterjedjen. Az egyik, hogy nagyon költséges: az átlagos házaspár nem győzi a kettős háztartás költségeit még ideiglenesen sem. A másik, hogy elkerülhetetlenül felidézi azok irigységét és rosszindulatát, akiknek ilyenre nem telik, így botrányos pletykálást okoz. A világ változatlanul mindig a legrosszszabhat tétélezi fel. Menjen szét férj és feleség azért, hogy megóvják boldogságukat attól, hogy megfulladjon a konyhában, ebédlőben és hálószobában, és egész biztosan arra fognak következtetni, hogy a holttest már az ebédlőben van kiterítve.

28.

A nő mint feleség

Azonban a házasesetnek ez az unalmassága távolról sem olyan veszélyes fenyegetés, mint amilyennek Mrs. Cox az ő apostoli lelkesedésében elképzei. Inkább sújtja a nőt, aki majdnem mindig az intelligensebb a párban; ami a férjet illeti, ennek gyötrelmeit rendszerint enyhíti szentimentalitása, mellyel felhígítja a kellemetlent, különösen a házasságban. Azonkívül az átlagos férfi kenyerét olyan deprimáló dolgokkal keresi meg, hogy az unalom valahogy megszokott állapotná válik nála. Egy ember, aki hat vagy nyolc órát tölt el naponta azzal, hogy számol, vagy beszél, vagy bírói székben ül, vagy felügyel valami kimondhatatlan egyhangú gyártási eljárás részleteire, vagy hülye cikkeket ír egy újság részére, vagy közúti kocsi vezet, vagy hatástalan gyógyszerket készít ostoba és közönyös páciensek részére – egy ember, aki munkájának minden órájában ilyenekkel foglalkozik, ami azt jelenti, hogy normális, tipikus ember, bizonyára nem olyan, akit túlságosan sújt az otthoni háztartás unalmas légköre. Lehet, hogy a felesége, mint háziasszony, kétségbeejtően untatja, pontosan annyira, amennyire más háziasszony untatná (azonban egész biztosan nem olyan hamar és fájdalmasan, ahogy

egy szerető untatja a nőt), de a nő nem tudja más dolgában úgy untatni a férfit. A panasz a nő ellen a férj részéről nem az, hogy a nő untatja őt egyhangúságával, hanem éppen az, hogy változó voltával – nem az, hogy a nő túl mozdulatlan, hanem az, hogy túl mozgékony. A férfi fáradt, mikor hazaérkezik és csak a disznó unalmas békéjére vágyik, amit a disznó egy kényelmes disznóólban élvez. És ezt a békét zavarja meg a felesége nagyobb nyughatatlansága, ami az ő nagyobb szellemi visszafogottságának és kíváncsiságának gyümölcse.

A házassági diszharmónia sokkal nagyobb hatású oka a nő általánosan elégtelen képessége a háztartási dolgokban – amely a triviális technikai dolgok összességén alapszik. Amint ezt hosszasan bizonygattam, a nők születéstől fogva kevésbé alkalmasak arra, hogy elvégezzék a technikai dolgokat; ez a vállalkozás mindig nagyobb erőfeszítést okoz nekik, mint a férfiaknak, és sohasem képesek pusztán szorgalmon alapuló ténykedést olyan ostoba lelkesedéssel belekényszeríteni teendőikbe, amelyet a férfiak rendszerint tanúsítanak cifra és gyerekes ügyleteiknél. De természetes alkalmatlanságukhoz járul még az ösztönző elégtelenségén alapuló ellenállásuk, ami annak a siránkozó szentimentalitásnak tulajdonítható, amellyel a férfiak a házasságot nézik. Ebben az érzelgősségben rejlik a csirája a legtöbb bajnak, mely ezzel az intézménnyel a kereszténységben és különösen az Egyesült Államokban együtt jár, ahol az

érzelemnek túlságos szerep jut. Miután elejtették a nő-ről való középkori felfogást, hogy a nő démon, az észak férfiai feltámasztották azt az épp olyan középkori elképzelést, hogy a nő angyal, és ezt az általuk teremtett jellemet kipárnázták a mentelmek nagy és növekedő tömegével, ami az utóbbi években abban a furcsa tanban csúcsondott ki, hogy a házassági szerződésben minden kötelesség a férfit terheli és minden előjog a nőé. Részből a nők szellemi fölényének és vakmerőségének tulajdonítható az, hogy ez a felfogás érvényesült. Lépésről lépésre, a férfiak ostobaságával, szentimentalitásával és stratégiai érzékhányával játszva alakították, fejlesztették és vitték bele azt a szokásba és törvénybe. De más oldalról ez egyenes következménye annak a számár hiúságnak, melynél fogva minden férj valahogy úgy tekinti a neje gyakorlati gyámoltalanságát, mint saját hatalmaságának és megfontoltságának elismerését. Bármilyen is felháborodása a nő közvetlen tunyasága és teljesítménye miatt, a férfi ideálja, a férfi ábrándképe mindig az olyan helyzet, melyben a nő pompás lustálkodó, valami tárca nélküli császárnő, teljesen felmentve mindenféle munka és felelősség alól.

29.

A házasság és a törvény

Ez nem mindig volt így. Nem többel, mint egy századdal ezelőtt még az amerikai törvény szerint is, amely pedig a világ legszentimentálisabb törvénye, a férj volt a családi társulat feje, aki parancsolt és önjogú volt. Ő rendelkezett a pénz, a gyermek, sőt a felesége felett is. Megfelelő büntetésekkel kényszeríthette ki parancsai teljesítését, beleértve a testi fenyegetéseket is. Az uralmát és méltóságát gondosan védte a törvény, amely évezredek tapasztalatok és következtetések eredménye volt. A legkidolgozottabb és leghatékonyabb intézkedések őrizték tekintélyét, melyeket a közvélemény is támogott.

Nézzük most a változásokat, amiket néhány rövid év idézett elő. Manapság, Amerika legtöbb államának törvénye szerint – olyan törvények szerint, melyeket leginkább nyafogó és szertelen agitátorok indítványoztak és a szentimentalizmus orgiái juttattak érvényre – a férjnek minden ősi jogát átváltoztatták kötelezettségekké. Már nem illeti meg a felesége vagyona fölötti ellenőrzés, a feleség jövedelmét a családra fordíthatja vagy elszórhatja léha bolondságokra, a férj nem tehet ellene semmit. Ugyanolyan jogkörrel neveli a gyermekeket és rendelkezik felettük, sőt a csecsemők felett még na-

gyobb joggal, mint a férj. Semmilyen törvény nem kényszeríti a nőt, hogy a családi munkából kivegye részét; ha neki tetszik, egész idejét a moziban töltheti vagy kedvére kószálhat az üzletekben. Nem kényszeríthető, hogy gondoskodjon a családi név fennmaradásáról, ha nincs hozzá kedve. Őt nem lehet megtámadni a férfi fegyvereivel, vagyis ököllel és pisztollyal, ha ő a női fegyverekkel, vagyis képmutatással, sértegetéssel, szabotázzsal támad. Végül, semmiféle törvényes büntetést nem lehet rá alkalmazni, ha elmulasztja akár készakarva, akár mert képtelen rá, hogy a családi otthont tisztán, a gyermekeket rendben és az élelmiszereket ehető állapotban tartsa.

És most tekintsük meg a férj helyzetét. Abban a percben, amikor házasságra lépett, a felesége az ő vagyonából egy nagy és elidegeníthetetlen részt kap, beleértve azt is, amit a férj esetleg a jövőben fog szerezni; a legtöbb amerikai államban ez minimum egyharmad rész, ha gyermek nincs, a fele. A férj nem rendelkezhet saját vagyonáról a feleség beleegyezése nélkül, nem foszthatja meg tőle még végrendelet útján sem. A nő gondatlanul és hülyén nevelheti a gyermekeiket, megátkozva őket visszataszító modorral; megmérgezve fejlődő eszüket a férj ellen, akinek mindezzel szemben nincs védelme. A nő elhanyagolhatja, fecseghet és lustálkodhat egész nap, tehet ehetetlen ételt az asztalra, ellophatja aprópénzét, turkálhat a férj magánirataiban,

kiszolgáltathatja otthonát, hamisan vádolhatja felháborító házasságtöréssel, elidegenítheti a férj barátait, hazudhat róla a szomszédoknak és a férj nem tehet semmit. A nő kompromittálhatja férjét azzal, hogy illetlenül öltözködik, írhat leveleket mozigépeknek, nevetségessé teheti őt azzal, hogy részt vesz a politikában – a férj tehetetlen.

Kísértse meg a legkisebb lázadást, amely túlmegy a tisztán szónoklati tiltakozáson, és az állam egész erejével lecsap rá. Ha elveri a feleségét, vagy bezárja, hogy megjavítsa, számíthat egy félévi börtönre. Ha elkölti a nő jövedelmét, becsukják, míg visszatéríti. Ha meneküléssel akar véget vetni mindennek, magával víve a gyermekeket, a csendőrök üldözőbe veszik, visszahozzák kötelességeihez és a sajtó a lapokban mint gaz gyermekrablót ábrázolja, akinek csak korbács való. Röviden, a nő nincs semmilyen törvényes kényszer alatt, hogy az Isten oltára előtti szerződésből ráháruló kötelezettségeknek eleget tegyen, míg a férfi azonnali kegyvesztéssel és büntetéssel áll szemben, ha a legcsekélyebb mulasztás nélkül az utolsó betűig be nem tartja. Igaz, hogy néhány súlyos bűn elkövetésekor fel lehet a nő ellen is lépni. A nyílt házasságtörés elkövetését neki is tiltja a törvény. Nem szabad megmérgeznie a férjét. Nem támadhatja meg férjét hegyes vagy éles szerszámokkal, vagy nem hagyhatja ott egészen, nem vetheti le magáról a még rajta levő kevés ruhadarabot, hogy meztelenül

járkáljon. De azért a sokkal nagyobb számú és változatos bűnért és mulasztásért – és összességükben ezek elkeserítőbbek és tűrhetetlenebbek, mint a nyílt gonosztett – egyáltalán nem vonható felelősségre.

A leírt dolgok színhelye Amerika, de ezeknek a szörnyűségei nemsokára kiterjeszkednek minden protestáns országra. Az újonnan felszabadított nők mindenütt hosszú programokat hangoztatnak, amit ők szociális helyzetük javításának hívnak és gyakorlatilag ez a javítás egészében olyan eszközökből áll, melyekkel a nők a saját viszonylagos autonómiájukat és hatalmukat növelik. A hagyományos angol nő helyébe, aki annyira tartózkodó és nőies, egy kószáló, kegyetlen, felelőtlen teremtettség lép, aki telítve van új eszmékkel jogait illetően és erősen vonakodik alávetni magát férje fensőbbségének, vagy arra vállalkozni, hogy becsületesen otthona rendben tartásának szentelje magát, vagy arra, hogy biológiailag elégséges utódot szüljön neki. És a német Hausfrau, aki egykor olyan ártatlanul a Kirche, Küche, Kinder világának szentelte magát, ugyanazon az úton halad.

Az emancipált háziasszony

Az, ami az utolsó két emberöltő folyamán az Egyesült Államokban végbement, tele van intelmekkel és tanulságokkal a világ többi része számára. A régebbi időkben az amerikai háziasszony híres volt lankadatlan szorgalmáról. Nemcsak főzött, mosott és vasalt, hanem foglalkozott olyan önálló mesterségekkel is, mint a szövés, sütés és sörfőzés. Tán nem ért el szakértelme soha valami magas színvonalat, de mindenesetre nemes erőfeszítést fejtett ki. De ez régen, igen régen volt, még mielőtt az új felvilágosodás eljutott volna hozzá. Ma az átlagos inkarnációjában nemcsak hogy képtelen ilyenekre (olyan hiány, amelynek, mint kifejtettem, nem egészen ő az oka), de telítve van azzal a felfogással, hogy megmaradt kevés kötelességének lelkiismeretes elvégzése valahogy szégyenteljes és lealacsonyító rá nézve. Azt mondani egy nőnek, hogy jól főz, úgy gondolom, sohasem volt más, mint bók; a régebbi amerikai konyha valószínűleg rettenetes dolog lehetett. De ma ez a bók valamiféle sértéssé változott és a nő felszisszen rá, vagy legalábbis nem szívesen veszi. Ismertem egy író, aki a kontinensen nevelkedett és elvett egy nőt, mert a főzés téren rendkívüli tehetsége volt. Évekkel később, ami-

kor férjének egy barátja náluk ebédelt, kedveskedni óhajtott a háziasszonynak és megemlítette a nő főzési tehetségét, amelyet ő régebről nagyon jól ismert. De ahelyett, hogy ez jól esett volna neki, ahogy egy férfinak jól esett volna, ha azt hallja, hogy a felesége azért ment hozzá, mert ő kiváló ügyvéd, vagy orvos, vagy patkolókovács volt, ez a rendkívüli háziasszony a vendéget hazugnak bélyegezte, kiparancsolta a házából és megfenyegette férjét, hogy otthagyja.

Ez az undor olyan teendőktől, melyek mindent összevetve szükségesek és akár bizonyos örömmel is elvégezhetők volnának, egy határozott szekta jellegét ölti az Egyesült Államokban és azt az eltévelyedett nőt, aki hűségesen ellátja őket, kinevetik mint igásállatot és boldodot, épp úgy, ahogy azonnal készek „tenyész kocának” nevezni (szó szerint idézek és bűnbocsánatért esedezek ezért a kifejezésért: az elmúlt háborúban egy férfiakból álló esküdtszék, nagyon gyenge hazafias okokból, bebörtönözte a szerzőjét), ha gyakrabban örvendezteti meg urát utódokkal. Az egyik eredménye ennek az amerikai konyha hírhedt rosszasága – egy kulturált garat számára olyan gyötrelmes rosszasága, hogy egy francia igáskocsis, ha az amerikai konyha mesterműveit feltalálná neki a felesége, linóleumkalapjával verné be a fejét. Hogy az ember egy amerikai középosztálybeli háznál egyszerű, észszerűen összeállított és megfelelően elkészített ebédre bukkanjon, az épp olyan megdöbbentő

volna, mint a Keresztény Fiatalember Klubjának titkárával egy bordélyházban találkozni – sőt még annál is ritkább dolog volna. Ilyesmi alig található a köztársaság legtöbb nagy városában. Ha az átlagos amerikai férj egy jó ebédet akar, el kell mennie egy étterembe, épp úgy, ahogy egy árvaházba kell fáradnia, ha kedves és illedelmes gyermekek felüdítő társaságát óhajtja élvezni. Csak a bevándorló találja meg kényelmét és lelki üdülését saját otthona falain belül.

IV. A NŐI VÁLASZTÓJOG

31.

A győzelem koronája

Komolyan remélem, hogy az arisztokrácia és nemeség semmit sem fog tévesen abból, amit itt feltártam, erkölcsi felháborodásom megnyilvánításának tekinteni.

Igazán semmiféle ilyen érzés nincs szívemben. Erkölcsi bírálatok, mint az öreg Friedrich monda, idegenek természetemnek. Félretéve a nagy tömeget, mely egyáltalában nem nyilvánít semmiféle meghatározható jelleget, úgy látom, hogy az a kisebbség, melyet a bűnben való túltengés különböztet meg, sokkal csodálatosabb, mint az a kisebbség, melyet az erényben való túlkapas különít el. Az én tapasztalatom a világban arra tanított

engem, hogy az átlagos borivó ember sokkal jobb fickó, mint az átlagos prohibicionista, és hogy az átlagos gazfickó jobb társaság, mint az átlagos szegény háziállat, és hogy a leggazabb nőfuttató, akit ismerek, illedelmesebb ember, mint a bűnök ellen ágáló legjobb kereszties lovag. Épp így meg vagyok róla győződve, hogy az átlag nő, akármilyenek is gyarlóságai, magasan fölötte áll az átlag férfinak. Épp az a könnyűség, amellyel vele dacol és becsapja őt az élet több legfontosabb helyzetében, a legnyomósabb bizonyítéka általános fölényének. Nem az istenektől kapta ajándékba jelenlegi kedvező helyzetét, hanem azt csak hosszú és gyakran elkeseredett küzdelem után vívta ki magának, és ebben a küzdelemben úgy ítélőképesség, mint gyakorlatiasság tekintetében igazán csodálatraméltó tehetségekről árulkodott. Nem volt a férfinak gyöngéje, amelybe bele nem hatolt volna és ki nem használta volna. Nem volt fogás, melyet tényleges hasznára nem alkalmazott volna. Nem volt ötlet, még olyan merész és rendkívüli sem, amelytől visszaretent volna.

A legújabb és legnagyobb gyümölcse ennek a női tehetségnek a harc terén a választójog kiterjesztése volt, ismét egyetemesen a protestáns országokban, sőt másokban is, melyekben görög és latin fajúak vannak. Ez a gyümölcs nem egy tömegroham, hanem egy tisztára rablótámadás nyomán burjánzott fel. Azt hiszem, hogy a nők többsége, olyan okokból, melyeket most fogok

felsorolni, nem rajongott a kiterjesztéséért és ma már kevésre becsüli. Tudják, hogy úgylis megkaphatják azt, amit akarnak, anélkül, hogy a megfelelő választóhelyiségbe mennének, sőt nem rokonszenveznek a legtöbb hamis reformmal sem, amely mellett hivatásos szüfrassetek – férfiak és nők – buzgólkodnak. A jelenlegi szüfrasset platform követeléseinek pusztá felsorolása, a kuruzsló biztosmegoldások hosszú listájával, melyek a világ minden baját meg fogják szüntetni, csak szomorú mosolyt tud a nő arcára csalni. A nők különösen hitetlenek azon reformok tekintetében, melyek óriási számú szavazónak tömegakcióitól függnnek, olyan szavazóktól, akiknek nagy része teljesen esztelen. A normális nő épp olyan kevésbé hisz a nemzeti demokrácia lehetőségében, amilyen kevésbé hisz abban, hogy otthon, saját tűzhegyénél a demokrácia érvényesülhessen; jól tudja, hogy kell lennie egy osztálynak, amely parancsol, és egynek, amely engedelmeskedik – és hogy a kettő sohasem egyezhet meg. Az iránt a halom szentimentalitás iránt sincs fogékonysága, amin az egész demokratikus eszme alapszik. Ez nagyon drámai módon tünt ki 1920-ban az Egyesült Államokban a nemzeti választás alkalmával, mely Woodrow Wilson kolosszális és siralmas bukásával végződött – tehát az első választáskor, amidőn valamennyi amerikai nő szavazhatott. A helyzet minden szentimentalitása Wilson oldalán volt, és mégis, az újonnan felszabadított női szavazók háromnegyed része

ellene szavazott. Dacára a becsapáshoz való nagy lehetőségének, csapnivaló tömegpszichológusnak bizonyult, így hiábavaló volt erőlködése, hogy könnykipréseléssel fogja meg a lányokat: minden hozzáértő emlékezhet hanglejtéseire, melyekkel meg akarta repeszteni a világ szívét. Nos, igen kevés nő hisz a tört szívben, minek okát nem messze kell keresni: a gyakorlatban minden nőnek, aki huszonöt évnél idősebb, meg van törve a szíve. Ezzel azt akarom mondani, hogy átment már egy igen nagy csalódáson, vagy úgy, hogy nem tudta valamelyik csinos fickótól, akinek szívét adta, megkapni, vagy – ami még rosszabb – úgy, hogy tényleg megkapta és aztán jött rá, hogy hitvány vagy hülye fráter, esetleg mindkettő. Így, tört szívvel járva a világot, a nők tudják, hogy a bántalom nem komoly. Amikor Wilson szónoklatai közben előrántotta a Vox angelica hangszínt és elkezdett zokogni, szuszogni és tragikusan orrot fújni, akkor a tudós doktor úr egyszerűen átkergette valamennyi nőt Hon. Warren Gamaliel Harding karjaiba, aki sokkal butább volt, hogysen egyáltalán elvei legyenek, de egészen egyszerűen kihasználta azt a negatív előnyt, melyet ellenfele a maga iránt felidézett bizalmatlansággal nyújtott neki.

Ha egyszer a keresztény kultúra női kényük-kedvük szerint fogják használhatni a szavazólapokat, és megszabadulnak azoktól az együgyű vén banyáktól, akik megszerezték nekik azokat és akik most arra akarják oktatni

őket, mit kell tenni a szavazati jogukkal, első törekvésük az lesz, hogy lefékezzenek egy csomó szentimentalitást, amely jelenleg fertőzi a politikát. Elsősorban, azt hiszem, a demokrácia ellen fognak rendszabályokat kezdeményezni – mert ez a leggonoszabb baja a jelenlegi világnak. Ha ehhez a dologhoz érnek, egész bizonyos, hogy nem fogják a választójognak a gyermekekre, gonosztevőkre és örültekre való kiterjesztését elrendelni – röviden, ezekre a még lobbanékonyabbakra és aljasabbakra, mint azok a hímszarvasok, amelyek olyan rég óta élvezték azt, hanem meg fogják kísérelni, hogy elérjék a választójog szűkítését, lépésről-lépésre, egészen addig az apró kisebbségig, amely intelligens, meglátó és önuralommal bíró – mondjuk hat nő és egy férfi arányában. Így a realitás iránti nagyobb ösztönükkel bebiztosítják a demokráciát a demokrácia ellen.

A férfi átka és majd minden fájdalmának oka bámulatra méltó képessége arra, hogy higgyen a hihetetlenben. Mindig tárt karokkal fogadja az önámításokat és minden új önámítás rosszabb, mint a régiek. De hol van az az önbecsapás, melyet a nők üdvözölnek? Úgy értem: szokványosan, állhatatosan, szenvedélyesen. Ki tud felsorolni javaslatokat, melyeket hoztak és fenntartottak józan, komoly állapotokban, amelyek nem voltak szemmel láthatóan igazak és helyesek? (Itt természetesen, valódi nőkről beszélek, nem szüfrazettekről és más hasonló álférfiakról.) Én nem vállalkoznám arra, hogy

felsoroljak egy ilyen listát. Tényleg semmit nem tudok, amit idesorolhatnék. A nők, mint osztály, nem hisznek egyikében sem azon nevetséges jogoknak, kötelességeknek és kegyes kötelezettségeknek, melyekről a férfiak örökké fecsegnek. Az ő szellemi fölényüket semmi sem mutatja beszédesebben, mint az az irónia, amellyel mindezekre tekintenek. Megszokott magatartásuk a férfiakkal szemben a távolról való lenézés, és magatartásuk azzal szemben, amiben a férfiak hisznek, amiért izzadnak, amiért ordítóznak, lényegében ugyanaz. Kétszer olyan sokáig tart, hogy egy csoport nőt valami újféle gázság részére megnyerjenek, mint amennyi időbe kerül rávenni egy csoport férfit, és a nők még akkor is megtorpannak, haboznak és tele vannak mardosó kritikával. Colorado asszonyai 21 évig szavaztak már, míg végre eléggé megpuhultak, hogy megengedték az állam férfiszavazóinak, hogy elfogadják az alkoholtilalmat; a saját szavazataik többsége végig ellene volt. Ezalatt az idő alatt egy tucat amerikai államban, ahol a nők nem voltak választók, a férfi választók zokogva gyászoltak emiatt. Californiában, ahol 1911-ben kaptak választójogot a nők, 1914-ben visszautasították a józansági törvényjavaslatot. A nemzeti tilalmat a háború folyamán a nők szavazata nélkül hozták – nem kaptak szavazati jogot az egész országban, míg az Alkotmányba nem került e joguk – és a szesztilalom ma is a nők hozzájárulása nélkül áll fenn. Az amerikai férfi, dacára annak a hírének, hogy

nem szereti a törvényt, nagyon fél a rendőrségtől és mindenütt, ahol a tilalom jelenleg ki van kényszerítve, részint azzal mentegeti magát, amiért olyan gyáván elfogadta, hogy végeredményben ez üdvös lesz, vagy hogy alá kellett rendelnie saját óhaját a köz érdekének. De majdnem lehetetlen olyan, csak kevéssé is kulturált amerikai nőt találni, aki helyeselné. Valamennyi, az utolsó szálig, ellene van a nyugtalanságnak és korrupciónak, ami ezzel jár, és érzékeny az iránt a szabadságkorlátozás iránt, amely mögötte van. Minthogy realisták, semmiféle olyan programban nem hisznek, amely törvényhozási eszközökkel gyógyítaná ki a férfi a természetből fakadó disznó voltát. Minden nő azt hiszi és egész pontosan, hogy az átlagférfi egészen olyan, mint az ő férje, a John, és nagyon jól tudja, hogy ez a John egy gyenge, együgyű és gaz fickó. és minden erőlködés, hogy azt egy nap alatt arkangyallá változtassák át, csak keserűségre vezet. Ami a nőnek a saját nemebeli átlagos teremtményről való véleményét illeti, ezt olyan átható cinizmus jellemzi, ami olyan romboló, hogy annak pusztakijelentése is megrendítőbb lenne, semhogy ki lehetne bírni.

A női szavazó

Így hát a legkisebb kilátás sincs arra, hogy a protestantizmus felszabadított asszonyai, ha egyszer szabadon élhetnek választójogukkal, törődni fognak az exszüfrazettekkal, akik most a politikában vezetni és oktatni akarják őket. Évekkel ezelőtt előre megmondtam, hogy ezeket a szüfrazetteket, ha egyszer győzelemre viszik az ügyet, idióták fogják kiszorítani helyükből. Most erős munka folyik, amely ezt igazolja. Egyik fele annak szenteli magát, hogy főképp nemi jellegű reformokért harcol, még pedig olyan szélsőségesen ostoba módon, hogy még a férfi politikusok és újságkiadók is kinevetik őket; a másik fele abszurd módon meghódol a régi vágású férfi politikusok hízelgésének s így beolvasztják magukat nagy politikai pártokba. Az a nő, aki ilyen pártokhoz csatlakozik, egyszerűen férfiutánzattá válik, másképp kifejezve: számárrá. Ettől fogva nem egyéb, mint jelentéktelen csavar egy ócska és nyikorgó gépezetben, melynek egyetlen látható célja, hogy megtartsa egy horda gazembert a közhivatali állásában. Az ő szavazatát azonnal megsemmisíti valamelyik nővérenek a szavazata, aki a másik camorrához csatlakozott. Zárójelben hozzáfűzném, hogy ezen hölgyeket mindezen politikai áldozáshoz vinni rettenetesen egyhangú volna.

Anglia, Németország és Skandinávia politikus hölgyeit csak fényképük után ismerem, melyek képeslapokban jelentek meg, de az Egyesült Államokbelieket közlől tanulmányoztam különféle nagy politikai gyűléseken, beleértve azt a két nemzetgyűlést, mely a választójog kiterjesztését követte. Igazán nem vagyok válogatós fickó – sőt, jobb szeretnék egy bizonyos melankolikus hervadságot a nőben, mint az ifjúság hangos cirkuszkocsi ragyogását – de szavamat adom önöknek, hogy ott nem volt öt nő, egyik nemzetgyűlésen sem, aki engem megcsókolhatott volna úgy, hogy előzetesen ne kellett volna klorált bevennem. Néhány vezető valójában egyenesen olyannyira ocsmány volt, hogy az ájulás környékezett, valahányszor rájuk kellett nézmem.

A reformmal kufárkodó szüfraszettek a bájosság adományától úgy látszik épp olyan mentesek. Lehet, hogy altruisztikus szenvedéllyel vannak tele, de biztos, hogy a külsejük rossz és nem sok tudja közülük, hogyan kell megfésülködni. Kilenc tizedük a férfiak állítólagos furfangjai elleni reformokért küzd – a rendes receptekkel: a vőlegények orvosi bizonyítványa, születésszabályozás és így tovább. Az indok itt, azt hiszem, tisztára düh és féltékenység. Az a nő, aki után nem mennek, felállítja a tételt, hogy az utánamenés sértő a nemére nézve és főbenjáró bűnt akar belőle csinálni. Igazán vonzó nőnek soha nincs ilyen vágya. Szereti a férfi csodálatát, bármily erőszakosan nyilvánítja azt ki, és egé-

szen jól tud vigyázni magára. Sőt, nagyon jól tudja, hogy nagyon kevés férfi elég merész ahhoz, hogy egyes invitáció nélkül közeledjen, és ez a tudat rendkívül cinikussá teszi azon nőkkel szemben, akik arról panaszkodnak, hogy a férfiak kínozzák, körülveszik, ostromolják és elcsábítják őket. Valamennyi intelligensebb nő, akit ismerek, egyhangúlag azon a véleményen van, hogy egyetlen épeszű lányt sem csábítottak el ténylegesen, mióta a világ áll, és valahányszor ilyen esetről hallanak, mindig a férfival rokonszenveznek. Még tovább menve, a nagyon bájos normális nő, aki a férfiak közt jár-kezel, mindig megkísérli elnyerni azon férfiak hódolatát, akikről tudja, hogy előbb más nőnek hódoltak; a nő jobb szereti a hivatásos hódítót, mint az amatőrt, és saját ügyességét azoknak a nőknek vonzó voltával méri, akik eddig vadásztak a vadra. Ha egy olyan bádogarcú szüfrazsett egyáltalán férjet kap, az csak olyan lehet, akinek teljességgel semmi szentimentális tapasztalata nincs. Mert ha a legcsekélyebb ilyen tapasztalattal bír, akkor a nő kegyetlen mesterkedései nevetésre ingerlik és visszaszítja őt a szépség és a szeretetreméltóság hiánya. Valamennyi ilyen szüfrazsett (kivéve néhány csodás szépséget) kilencedrangú férfihez megy nőül, ha férjhez megy. Meg kell elégedniük a hulladék-férfiakkal, akik mindig készek, hogy beleszeressenek egy női fizikusba, embriológusba vagy hullabalzsamozóba.

Az emberi nem szerencséjére, ezek a méltatlankodó férfinők hadjáratai semmit sem érnek el. A férfiak követni fogják a nőket, míg a pokol meg nem fagy, és a nők csalogatni fogják a férfiakat. És ha az utóbbi vállalkozás megszűnne, az egész szerelmi játék befejeződne, mert nem sok férfi veszi észre a nőket saját elhatározásából. Tíz közül kilenc férfi, ha egyszer megszokta a nyugalmat, azt hiszem egészen boldog lenne, ha nők nem volnának a világon. A gyakorlatban valamennyi férfi akkor a legboldogabb, ha olyan tevékenységet folytat, amelyben a nők rendszerint nem vehetnek részt, pl. ivás, játék, vadászat, üzlet, kaland. A nők azok, akik őket elcsábítják az efféle nő nélküli teendőktől. A nyúl a kutya előtt pózol el és rohangál. Annak a módja, hogy véget vessenek az efféle tarka bűnözésnek, melyről a rémlátó szüfrazsett beszél, az, hogy a világ összes csinos lányának le kell borotválni a haját, kitépni a szemöldökét, kihúzni fogait, khakiba kell őket bújtatni, el kell őket tiltani attól, hogy táncteremben forogjanak, vagy hogy illatszert használjanak, vagy ajakrúzszt, vagy hogy forgassák a szemüket. A reform, mint rendszerint, összetéveszti a halat a léggel.

Pillantás a jövőbe

Az ex-szűfrazsettek jelenlegi nyilvános sikerei főképp annak a ténynek tulajdoníthatók, hogy a régi férfi politikusok, akik természettől fogva nagyon ostobák, azt hiszik, hogy ezek a nők az egész női nem szóvivői, így udvariasságot tanúsítanak velük szemben. De előbbutóbb – és valószínűleg előbb – az okos és látó nőknek nagy tömege ellenük fog fordulni és megszabadul tőlük, azután pedig a nők szavazata nem fog többé a hamis Nagy Gondolkodók és Megváltók rendelkezésére állni. Ha a szűfrazsettek folytatni fogják, hogy az újságokat ostobaságokkal töltsék meg és ez a fenti változás bekövetkezik, a szűfrazsettek serege nem lesz többé más, mint egy túrt kisebbségi szekta, épp úgy, mint a Swedenborgianusok, Keresztény Tudományosok, Hetedik napi Adventisták és napjainknak más ilyen fanatikussai. Ez volt a választójog kiterjesztésének a története valamennyi amerikai államban, ahol az a nők nemzeti felszabadítása előtt már megvolt, és ez fog megismétlődni most a nemzetben, valamint Nagy-Britanniában és a kontinensen is. A nőket a sarlatánsággal nem lehet úgy megfogni, mint a férfiakat, logikájuknak kemény héja van s ez teszi nehezzé, hogy indulataikhoz férhesen valaki. Egy nőre, aki nyilvánosan tanúskodik, hogy

meggyógyította a rákját valami csalo a szabadalmazott gyógyszerével, legalább hús ilyen bizonygató férfi tanú jut. Még az olyan csalások, mint a közkedvelt amerikai elixír vagy Lydia Pinkham Növényi Összetétele, melyek kizárólag női betegségek gyógyszerei lennének, amely betegségek tehát anatómiailag lehetetlenek a férfiaknál, – ahogy nekem egy intelligens gyógyszerész elmondta – még ezeket a gyógyszereket is főképpen férfiak szedik.

Az én hitem, mely fáradságos kutatások és hosszú elmékedések eredménye, az, hogy a szavazogolyónak a női kézbe való juttatása rejtett, de azért nem kevésbé reális kezdete politikánk és egész kormányzati elméletünk javulásának. Ahogy a dolgok jelenleg állnak, majdnem lehetetlen a köztársaság valamely vezető problémájával tervszerűen megbirkózni. Demokrácia idején a politikus rendszerint nem abban az arányban boldogul, melyben elvei egészségesek és becsülete megtámadhatatlan, hanem abban az arányban, amelyben kiválik hangzatos frázisok gyártásában, képzeletbeli veszélyek és azok elhárítási módszereinek kitalálásában. Politikánk ily módon tisztára koboldüldözéssé fajul; a férfiszavazó, aki épp olyan gyáva, amilyen számár, mindig: valami új rémtől retteg és megválaszt valamilyen szájhóst, hogy elhárítsa a rémet. Száz év óta az Egyesült Államokban, ebben a legrettenetesebb demokratikus államban, alig volt politikai harc, melynek alapja ne valami ostoba félelem lett volna először a rabszolgaságtól,

aztán a felszabadított rabszolgáktól, először a kapitalizmustól aztán a kommunizmustól, először attól, ami új, aztán attól, ami régi. A nők sajátlagossága, hogy nem ijeszti meg őket egykönnyen az ilyen vaklárma, nem keverednek bele ilyen olcsó kavarodásokba és gyűlölködésbe. Ami egy férfigyűlésen a legerősebb felhördülést és remegést idézi elő, az egy női gyűlésen csak közönyös sóhajra bírja a résztvevőket. Amire szükségünk van, ahhoz, hogy elhárítsuk a csöcselékuralmat és megóvjuk a kormányzás civilizált alakját, az még több ilyen sóhaj. Amire szükségünk van és aminek végül meg kell jönnie, az egy olyan hatalmas sóhaj, ami megálljt parancsol annak, hogy a hajót az előfedélzetről kormányozzák és amely képzett személyzetet helyez el a hajóhídon, ami értelmesen kifejezhető módon vezeti a hajót.

A modern demokráciákban a férfiválasztók a tiszteket a választójog kiterjesztése előtt nem alkalmasságuk alapján, hanem a hülyeséghez való pusztá tehetségük alapján jelölték ki; ezek aztán visszatükrözték a férfi gyengeségét mindenben, ami szónoklás, szentimentális, gyenge és hazug. Nézzük például, mi történt egy adott esetben. Az Egyesült Államok férfi szavazói minden négy évben kiválasztanak maguk közül egy férfit, aki előtérbe került, mint az ott lakó férfiak közül a legtökéletesebb, hogy legyen az a köztársaság legelső polgára. Megválasztották leírhatatlan viták után; képességeit alaposan bírálgatták, nagyon nagy hatalommal és mélt-

tósággal ruházták fel. Nos, rendszerint mit látunk, ha ezt az úriembert vizsgálgatjuk? Látunk nem egy mély gondolkodót, nem valami egészséges vélemény képviselőjét, nem valami nevezetes eszű férfit, hanem olyan gyermekes fogalmak nagykereskedőjét, amelyek még egy érző csecsemőt is undorral töltenének el – röviden, egy csalásokat és szentimentalításokat okádó gejzírt, az indokolatlan előfeltételezések és üres erkölcsök vízésését, egy unalmas fráziskufárt és közhelyraktárt, egy fickót, akinek legmagasabb eszmeszárnyalásait bókál illeti az, aki azt mondja, hogy érthetők – egy Wilson, Taftot, Rooseveltet vagy Hardingot.

Ez volt a férfi bajnok. Én nem akarok arra a kegyetlenségre vetemedni, hogy összehasonlítsam az ő puffogó fecsegéseit egy ugyanolyan hírű és pozíciójú nő tiszta okfejtésével; mindössze azt kérem, mérjék össze őket ész, fortélyosság, zavaros dolgok intelligens felfogásának képességében, intellektuális becsület és bátorság dolgában az átlagos nő szellemével.

A szüfrazsett

Én bizonyos lenézéssel beszéltem a szüfrazsettekről. Ő alapjában igen egyszerű probléma; olyan nő, aki ostobán irigysége tárgyává teszi a férfi bizonyos felszínes előjogait, mégpedig olyan mértékben, hogy az már a gyötrellemmel egyenlő; ez pedig olyannyira elvakítja, hogy nem látja ez előnyök értéktelen és gyakran képzeletbeli voltát. Különösen egy meghatározott előjogra összpontosítja örületét, a férfinak a szabad szerelemre való állítólagos előjogát, a modern *droit du seigneur*-ra. Olvassák el a fő női Savonarolák könyveit és látni fogják, hogy át vannak itatva hisztérikus vádaskodással az ellen, amit kétféle erkölcsnek neveznek; ennek az álláspontnak ténylegesen egész irodalma van. Ennek a kétféle standardnak a léte úgy látszik félig-meddig az örjögésbe kergeti ezeket a szegény lányokat. Rekedtségig üvöltik, hogy el kell törölni, és követelik, hogy a ledér férfit még hülyébb büntetésekkel sújtsák, mint azok, amelyekkel jelenleg a helyes útról letért nőket büntetik; vannak, akik egyenesen amellet kardoskodnak, hogy a férfit klinikailag megcsönkítsák és így a bűnre való fizikai képtelenség által kényszerítsék a helyes ösvényre.

Mindez természetesen csak komédia és azt, akinek ítélőképessége van, egy pillanatra sem téveszti meg.

Nem azt kívánják ezek az erényes szépségek, hogy ve-
gyileg tisztítsák a férfiak erkölcsét, hanem azt, hogy a
férfiak szabadsága a szerelmeskedésre rájuk is kiterjed-
jen. Freud pszichológiájának legelemibb ismeretei fel-
fedik titkos lelkületüket. Minthogy a jelenlegi rendszer
mellett képtelenek a férfit behálózni, vagy minthogy
mindenesetre képtelenek úgy behálózni a férfit, hogy
ezzel felkeltsék más nők irigységét, átcsapnak arra az
elméletre, hogy ezt könnyebben érhetik el, ha kevésbé
szigorúak volnának a szabályok. Ez az elmélet megmu-
tatja tökélyüket nemük fő jellemvonásában: a pontos
megfigyelésben. A valóság az, hogy még ha meg is volna
ez a szabadságuk, amelyet a férfiaknál feltételeznek,
még akkor is nehéz lenne, hogy elérjék vágyaikat, mert
az átlagos férfi, bármilyen ostoba is, ahhoz elég okosan
tud ítélni, hogy egy igazán vonzó nő puszta mosolyát is
többre becsülje, mint egy tipikus szüfrazsett legszélsőbb
mámoros kegyeit. Így tehát a huhogók és prüszkölők
ezen ügyének elmélete úgy belülről, mint nyilvános ar-
culatában egészségtelen. Ők egyszerűen olyan nők, akik
ízlésükben és gondolkodásukban kétharmad férfiak, és
ez épp olyan tisztán magyarázza meg, hogy miért nem
sikerül nekik elfogadható férjet vagy legalább annyit
kiküzdeni, hogy megcsalják őket, mint ahogy megma-
gyarázza hiszékenységüket politikai és filozófiai abszur-
ditásokkal szemben.

35.

Mesebeli veszély

A valóság az, hogy a férfiak bujaságának az a képe, amelyre a nők esküsznek, majdnem teljesen a mesék világába való, amint ezt már megjegyeztem, amikor Dr. Eliza Burt Gamble-nek, ennek a valamivel magasabb színvonalú tévkövetkeztetőnek szofizmáiról beszéltem. Ahogy a férfit lefestik törvénytelenségről, nőrabszolga-kereskedelemről és az ophthalmia neonatoriumról szóló lázas értekezéseikben, az átlagos férfi házasságtörő a mai keresztény és művelt országokban vidám életet él, egyszerűen gurul egyik viszonytól a másikhoz, a tönkretett divatáruslányok, táncosnők, szenesasszonyok, társalkodónők és ápolónők majdnem végtelen sorát hagyva maga mögött, akik mind méreg által vagy kétségbeesésükben haltak meg. A férfi élete, ahogy ezek a dühösen irigy lények látják, egy színházi revü hőséneke az élete. Ő többnejű, soknejű, milliónejű, telhetetlen, lelkiismeretlenül züllött alak, a szerelmi szabadosság szörnyetege, tékozlóan hűtlen nejéhez, sőt még barátjai nejeihez is; mérhetetlenül buja és mindenekfelett boldog.

Szürke valóság, hogy korunk és fajunk átlagos férfia teljesen képtelen erre az izzó és fondorlatos szórakozásra, ő sokkal, de sokkal erényesebb, mint amilyenek beállítják, sokkal iskolázatlanabb a bűnben, sokkal ke-

vésbé vállalkozó szellemű és sokkal kevésbé könyörte-
len. Természetesen nem állítom, hogy tiszta szívű, mert
hát valószínűleg nem az; csak annyit mondok, hogy az
esetek túlnyomó többségében tiszta a cselekedeteiben,
még a kísértéssel szemben is. És miért? Több erős oknál
fogva, hogy a kisebbeket ne is említsük. Egyik, hogy
nincs hozzá bátorsága. A másik, hogy nincs hozzá pén-
ze. Egy másik, hogy alapjában erkölcsös és van lelkiis-
merete. Sokkal több bűnös iniciatívát igényel az, hogy
belevesse magát egy kalandba, mint amennyi neki van,
hacsak ez a kaland nem nagyon piszkos és alkalmi; sok-
kal több ügyesség és merészség kell a kiviteléséhez, mint
amennyi neki van; több pénz kell hozzá, mint amennyit
társa előtt eltitkolhatna. A férfi kényszerítheti feleségét,
hogy megossza vele a legborzasztóbb szegénységet, de
még a legkisebb igényű, harmadosztályú női vámpír is
megköveteli, hogy „nagy életet” – már a férfi viszonyai
szerinti nagy életet – élveztesen vele és ennek költségei
mindegyiket elijesztik, kivéve a csalás specialistáinak
csekély kisebbségét. Ameddig a feleség pontosan tudja,
mennyi a férje jövedelme, biztos eszköze van rá, hogy
hűségesküje betartására szorítsa.

De még a pénzügyi akadályoknál is nagyobb a férfi
gyávasága. Olyan tulajdonság ez, amely megkülönböz-
teti a férfit a többi magas rendű gerincestől, mértéken
felüli féltékenység, könnyű megriaszthatóság, képtelenség
a kalandra, ha nem érez maga mögött egy tömeget.

Normális valóságában épp olyan kevésbé képes arra, hogy egy törvényen kívüli kalandot kezdjen – természetesen egy kávéházi szivaroslánnyal való sületlen, ártalmatlan dologtól eltekintve – mint arra, hogy a pokol ormait megostromolja. Szereti magáról elképzelni, hogy megteszi, épp úgy, ahogy szereti elképzelni, hogy egy lovasrohamot vezet, vagy megmássza a Matterhornt. Gyakran hiúságában még azt is elképzei, hogy a dolgot meg is tette és hunyorgatásokkal, pirulással bevallja, hogy gonosz szívrabló. De mindennek a cifra hencegésnek alján nincs több szubsztancia, mint egy buta tet-szelgő vigyorgás valami ronda boltilányra, vagy lábszár-dörzsölés az asztal alatt. Ajánlom, hogy minden asz-szony, akinek férje hűtlenkedéseiről hoz hírt, próbálja elképzelni, meddig tartott volna, míg őt meg merte volna kérni, ha ezt egészen férjére bízta volna, és aztán kér-dezze meg önmagától, hogy egy ilyen gyámoltalan te-remtést el tud-e képzelni Don Jüan szerepében.

Végül ott van a lelkiismerete – számtalan generáción keresztül összegyűlt alapja az ősi lágyszívűségnek, bizonytalan vallásos félelmekkel és babonákkal puhítva és erjesztve. Micsoda? Lelkiismeret? Igen, drága barátaim, lelkiismeret. Ez a lelkiismeret lehet ügyetlen, unintelligens, hamis. Lehet, hogy alig különböztethető meg néha az attól való félelemtől, hogy „valaki meglátja”. Lehet átítatva kétszínűséggel, ostobasággal, színészke-déssel. A férfi – gondoljuk meg – nem egy űrben lebegő

lény; ő függvénye és rabja az őt körülvevő környezetnek. Az ember nem léphet be a képviselőházba, vagy a szenátusba, vagy gonosztevők börtönébe anélkül, hogy maga is bizonyos mértékben gazemberré ne válna. Nem lehet a fedélzetről leesni anélkül, hogy vizet ne inná az ember. Nem lehet elvégezni egy modern egyetemet sebek nélkül. És ugyanilyen oknál fogva nem lehet egy modern demokratikus államban élni és meglenni évről-évre anélkül, hogy legalább bizonyos fokig az alá az erkölcsi sanyargatás alá ne kerüljön az ember, amely a csőcselék felszabadított férfiának a gyári bélyege. Egy ilyen polgár, belemélyedve Nietzsche „Mensch und Übermensch” című művébe, vagy más olyan magasaróptú irodalmi termékbe, hízeleghet magának azzal a felfogással, hogy ő immorális, hogy az ő lelke tele van a bűn istápolásával, hogy ő elszakította magát az Isteni Kinyilatkoztatástól. De mindvégig marad egy része, amely egészséges, keresztény, helyesen gondolkodó és előrelátó. És ez a rész, nehézségek idején, bebiztosítja önmagát. Mindennapi események nem zavarják. Nem akadályozza meg, amidőn káromkodik vagy az ajtó mögött felhörpint egy korty pálinkát, vagy vasárnap elmegy motorozni; még akkor is békén hagyja, ha egy női lábkiállításra megy el. De abban a percben, amikor egy konkrét kísértő nő bukkan fel, fehér orral, rúzsozott ajakkal, szempilláit kihívóan lesütve – abban a percben, hogy egy ilyen elvetemült kéjnő kiszemelte őt és a férfi lelki-

erejének hiánya összefog a bátorság hiányával, hogy megtámadja és legyűrje őt – ebben a pillanatban lelki ismerete fellobban és véget vet a dolognak. Először nehézséget lát, aztán veszélyt lát, aztán bajt lát. És az eredmény? Az eredmény az, hogy remegve elillan és egy zsákmány ismét kisiklott a vámpír kezeiből.

Bizony, a legtöbb férfi hű a nevéhez. Sokáig kereshetünk, míg olyan férfit találunk, aki ezt be is ismeri, de a tény tény marad és én bizonyára nem vagyok olyasvalaki, aki ezt kigúnyolja.

36.

Egy tévedés eredete

Annak a tévhitnek az eredetét, hogy az átlagos férfi egy II. Lipót vagy Erős Ágost, aki annyit szeretkezik, mint egy tengerimalac, nem kell messze keresni. Három oka van, melyeket itt röviden felsorolok.

1. A férfi hülye hiúsága, mely örökké tartó hencegéséhez vezet, vagy nyílt beszéddel, vagy ártó célzásokkal.

2. A bűnellenes kereszties lovagok, nonkonformista papok, Keresztény Fiatalember Klubjainak titkárjai és más ilyen buja gyávák gondolatai arról, mit tennének, amennyiben kellő bátorsággal bírnának.

3. Ugyanez bizonyos szüfraszetteknel ugyanúgy, ugyanannyira.

Íme, az általánosítás eredete, mely a kevésbé kritikus asszonyoknak nagyon sok felesleges kellemetlenséget okoz és mérheteretlenül felfokozza a férfiakról való képzelődést. Valamelyik pornografikus vén fickó, ellátva kötelességeit, melyek mint valamelyik bűnellenes egyesület vezetőjét terhelték, végigszánt olyan könyveken, mint „Fanny Hill Emlékiratai”, „Casanova Vallomásai”, Gaius Petronius „Cena Trimalchionis”-a és „II. Sámuel”. Ettől az áttanulmányozástól azzal a meggyőződéssel kel fel, hogy a vörös lámpák közti életnek az

ördögösségnek valami csodálatos forgataga kell hogy legyen, hogy azok a boltoslegények, akiket éjjel a Piccadillyn vagy a Broadwayen lát, olyan kicsapongások után járnak, melyek ellen Szodomában és Ninivében is tiltakoztak volna, hogy az az átlagos férfi, aki a poklot választja, olyan életet folytat, mint egy mormon püspök, hogy a bibliai osztályokon kívül a világ olyan zsúfolt elcsábított boltoslányokkal, mint egy szardíniás doboz, hogy mindenki, aki nem hiszi el, hogy Jónás elnyelte a cethalat, egész szabad idejét azzal tölti el, hogy a tízparancsolat hetedik tilalmán ugrál keresztül. „Ha nem lennék Isten által megváltva és felkenve” – rebege a bűnüldöző a saját fülébe – „akkor én is ilyeneket tennék.” Néhai Dávid király így tett, emberi volt, tehát erkölcsstelen. Néhai VII. Edward király nem állt minden gyanún felül: maga a számjegy a nevében szuggerál. Mások milliói ugyanazon úton haladnak... Ergo, fel vitézek, rajta! Adjátok alám a teljhatalom harci ménjét. Rendeljétek ki a fáklyákat és ostromlétrákat. Még négyszáz rendőrt! Kergessük ki ezeket a pokol-kutyáit a kereszténységből és biztosítsuk a világot a monogámia, a szegény munkáslányok és a gyermekek részére.

Ilyen csalárdul érvelnek sokan, saját titkos vágyaik nyomán. Okoskodásában ott téved az ilyen ember, amikor azt hiszi, hogy az avatatlanok, midőn megosztják vele a kicsapongás és csábítás utáni vágyakozását, mentesek az ő többi gyengéjétől, vagy féltékenységétől, lel-

kiismeretlenségétől. Mint mondtam, nem mentesek. Azoknak, akik látogatják a bűn nyilvános tartózkodási helyeit, túlnyomó többsége nem azért van ott, hogy részt vegyenek a trágárságok szembeszökő cselekedeteiben, hanem tisztán csak hogy kellemesen remegjen a szakadék szélén. Ők pontosan azok a félnék kísérletezők, akik a világ középútjain szoronganak és szennyes látványosságokhoz mennek, ellepik a nemi raktárakat és olvassák azokat a könyveket, melyeket bűnellenes kereszteslovag barátunk olvas. Szeretik felidézni az érzékiség varázsát és kisegíteni kissé lomha fantáziájukat tényleges bepillantásokkal, de ha arra kerül a sor, hogy egy megtámadjanak nyílt szívű vezért, rendszerint nem tudnak kellő bátorságot tanúsítani. Egy bolti segédre, akit elbuktatnak egy utcalány gyönyörűségei, ötszáz olyan jut, aki a pénzhiánynak, a nemi higiénisták intelmeinek és saját lelkiismeretének hódol meg. Egy olyan „klubtagra” (értsd: pénztárosra vagy városi lovasra), aki behatol a nők boltjaiba, megnyeri valami ártatlan kisasszony vonzalmát, gyalázatba csábítja és eladja az olaszoknak, ezer olyan esik, aki soha tovább nem jutott, minthogy megkérdezte a kölni árát és suttyomban megkockáztatott néhány kacsintást. Egy északi férjjel, aki egy szőke kóristalánynak keleti kényelemmel berendezett lakást tart „a másik utcában”, tízezer állítható szembe, aki évről évre hű marad nevéhez, és megannyi halálraítélt börtöntöltelék is épp olyan kevésbé volna képes

efféle kárhozatos helytelenségre, még ha erre szabad alkalma is nyílna, amennyire képtelen volna levágni gyermekei füleit.

Sajnálom, hogy ennyi regényességet rombolok le. Különösen a szüfrazettek miatt sajnálom, akik külön állnak az ő kettős lobogójuk alatt, mert ha a végén nadrágba bújnak és meglesz nekik az új szabadságuk, szomorúan fogják látni, hogy ábrándképet kergettek – hogy valójában nincs még egy olyan igavonó állat, mint az az anarchista férfi, akit annyira ócsároltak és irigyeltek – hogy az a nagybani házasságtörés alig fordul elő gyakrabban, mint a becsületes hirdetés, vagy a jó főzés; ők követték a pornómániásokat abban, hogy álmoképet ölelnek magukhoz és ez, ha elérkezik a megváltás napja, semmivé fog foszlani karjaikban.

A tévedésük, mint mondom, ott van, hogy túlbecsülik a férfi bátorságát és vállalkozó kedvét. Bennük – a csupán fizikai bátorságot leszámítva, ami olyan tulajdonságtól, melyben az átlagos férfit messze felülmúlja az átlagos sakál vagy farkas – mindkettőből több van. Ha a férfi számára a legkisebb leszállás a szüziességből tizedannyi azonnali és barbár következménnyel járna, mint amilyenek egy fiatal lányt hasonló esetben sújtanak, egy hadosztály gyalogság nem volna elegendő ahhoz, hogy ennek a lex talionis-nak az egész nyugati világban csak egyetlen kigúnyolóját előkaparja. Ahogy a dolgok ma állnak, az átlagos férfi még az ő részén levő

nagy előnyök mellett is habozik és így nincs elveszve. Nézze csak meg a bűnellenes keresztes lovagok statisztikáját, aki kétkedik. Meglátja, hogy a bűn rakpartjának heti újonc-átvétele majdnem mindig több, mint a kereslet; hogy több fiatal nő lép a skarlátvörös életpályára, mint amennyi jól megélhet rajta; hogy diákjaink megrontásának fő oka a kísértés nyomása, melyet el kell viselniük. Mi volt az első dolga az amerikai hadseregnek, amikor elkezdte beidézni a fiatal írkokokat, főiskolai fiúkat, és napszámosokat? Első teendője volt, hogy minden táborhely köré úgynevezett erkölcsi zónákat jelölt ki, melyeket sáncokkal és gépfegyverekkel biztosított és kiküldött egy csomó önkéntes zsembelődő járőrt, hogy az összegyűjtött ifjúság az egyenes úton maradjon és megóvják őket az odasereglő tejeslányok és „szegény munkáslányok” csapataitól.

37.

A nők mint mártírok

Három okát adtam, hogy miért virágzik a vélemény, mely szerint a férfi természettől fogva poligám, aki mindig hajlandó arra, hogy megmerítse magát a pokol hetedik bugyrában. Ehhez még egy okot kell sorolni: a mártíromság vágyát, mert olyan sok nőnél jelentkezik, különösen a civilizáció magasabb formái közt. Ez az egészségtelen vágy a civilizáció egyik bajának vehető; primitívebb társadalmakban majdnem ismeretlen fogalom. A vad nő, kit a kultúra nem védelmez, akit folytonos és nehéz munkára kényszerítenek, megőrizte fizikai erejét, ezzel tisztességét és önbecsülését. A civilizált nő, aki fokozatosan elfajult a nagyobb kényelem folytán és akit a civilizált férfi kíváncsi vezettek lefelé, erényt csinált törekenységéből és ennél fogva olyan gyengeséget affektál, amely messze túllépi a valóságot. Ezen a módon tudja leghatározottabban lefegyverezni a férfi bizalmatlanságát és megkapni azt, amit óhajtott. A férfinak hízeleg minden, még fensőbbes erejének és képességének őszintén elismerése is. Szereti, ha támaszkodnak rá, hozzáfordulnak, alázatosan követik. És ez a tisztelettanúsítás az ő hatalma iránt úgy lelki, mint tisztán fizikai téren úgy hat rá, mint a cirógatás. Nem csak azt élvezi, ha átsegítheti a nőt valami árkon, élvezi azt is, ha

leszáríthatja könnyeit. Az eredmény az a hatalmas színjáték, ami a nemek kapcsolatát jellemzi a civilizációban: a férfi ügyes és független, a nő függő és engedékeny. A férfi mindig olyasvalakit keres, aki előtt hengeghet, a nő mindig olyasvalakit keres, akinek vállára hajthatja fejét.

Ez a női affektáció természetesen a megállapodott szokás erejévé fokozódott és így bizonyos támogatásra talált az önámítás mindennapi folyamatában; bizonyos mértékben realitássá vált. A civilizált nő örökli ezt a szokást, ahogy ügyességét is örökli. Már születésekor félig meg van győződve, hogy olyan gyöngye, amilyennek később tettet magát, és ezt a hagyományos néphit is igazolja. Az ebből keletkező jelenségek egyike a mártíromságban való gyönyör érzése, melyet olyan gyakran találni a nőknél, különösen a legkevésbé ébereknél és szemlélődőknél. Fájdalmas, egészségtelen örömet lelnek a szenvedésben, csábítóan tetszik nekik, hogy gyötrődnek, szeretik magukat szent vértanúknak lefesteni. Így mindig találnak valamit, amiért panaszkodhatnak – már a háztartási élet feltételei magukban bőséges anyagot szolgáltatnak nekik a panaszra. És ha véletlenül nem tud panaszra okot találni, vagy az ok megszűnik, akkor kényelmetlenül érzi magát és boldogtalan. Legyen a nőnek olyan férje, akinek viselkedését józan ésszel nem lehet kifogásolni, hát ki fog találni mesebeli sérelmeket, hogy el tudja viselni férjét. És ha nem tud semmit kitalálni, nyomorúságosnak és megalázottnak érzi magát. Ez

a tény valószínűleg sok érthetetlen válópert megmagyaráz: a férj nem túl rossz, hanem túl jó volt. Mert a közvélemény, ne felejtjük, nem kedveli azokat a nőket, akik tele vannak nyugodt meglegedettséggel és akiknek a férjük igazságtalanságai miatt nincs panaszolni valójuk; ha a nő azt mondja, hogy teljesen meg van elégedve férjével, úgy néznek rá, mint egy tökfegyűre, aki még férjénél is ostobább. A férfi, ha más férfiakkal nejről beszél, azt mindig rendkívüli módon dicséri. Ha henceg a feleségével, saját magának hízeleg; szereti felkelteni társai irigységét. De ha két nő beszél férjéről, kizárólag erőszakoskodásodról folyik a szó. A legtöbbre azt a női feleséget becsülik, amelyik a panaszok leghosszabb és legváltozatosabb repertoárját tartalmazza.

Ez a sóvárgás a vértanúság után magyarázza meg a nők egyik általában ismert jellemvonását: szívós képességüket a fizikai fájdalom elviselésére. Mint láttuk, tényleg sokkal kisebb a tűrésre való képességük, mint a férfiaknak; súlyosabb sérelmek komolyabban rendítik meg és gyorsabban ölik meg őket. De ha az akut algéziát nem kíséri valami mélyebb tünet, tagadhatatlanul sokkal nagyobb megadással képesek azt elszenvedni. Az okot nem kell messze keresni. A fájdalomban a férfi támadást lát a szabadsága, ereje és önbecsülése ellen. Lenyomja őt, uralkodik rajta és nevetségessé teszi. De a nő, aki finomabban és másként gondolkodik, érzi a drámai hatást, amit szenvedésének látványa kelt a né-

zókben, akik már amúgy is részvétellel vannak eltelve gyengesége miatt. Így sokkal jobban dicsőítik, amiért a mártír bátorságával állja a kint, mintha olyan orvoságokon elmélkedne, amelyekkel megszabadulhat a kínoctól – ami a férfi első gondolata. Nem asszony találhatta ki a kloroformot, sem pedig az alkoholt. Mindkét gyógyszer olyan helyzetekből és tapasztalásokból való menekülést nyújt, amelyeket a nők még súlyosabb esetekben is kedvelnek. Annál a nőnél, aki iszik, mint a férfiak, hogy emelje az izgalom szintjét és enyhítse az életagóniát, majdnem mindig a női jelleg hiányossága és a férfi jellegzetességének aránytalan túltengése mutatkozik. Majdnem kivétel nélkül azt látjuk ilyenénél, hogy hiú és hencegő és tele van azzal a dagályos dicsekvéssel, mely olyan szabályosan férfi jellegzetesség.

38.

Patologikus hatások

A nőknek ez a szomjúsága a mártíromságra természetesen gyakran egyenesen patologikus jellegű és így a pszichiátert is foglalkoztatja. A nőkön számos ilyesfajta vonás észlelhető. A keresztény civilizációnk alatt nőnek lenni annyi, mint olyan életet élni, mely roskadozik az elfojtások és tettetések súlya alatt, és ezek az elfojtások és tettetések idővel feltétlenül olyan hatásokat eredményeznek, melyeket nem lehet megkülönböztetni a betegségtől. Egyes eseteket hosszasan tárgyalnak a pszichoanalízisről szóló könyvekben. „A bécsi nő” Adlertől és a „Dán nő” Poul Bjerretől, amellet érvelnek, hogy a nőiesség, ahogy azzal a kereszténység alatt találkozunk, nem más, mint betegség. Valamennyi nő szenved a mi mesterséges kultúránk által rákényszerített tilalmak elleni elfojtott lázadás miatt, és ez az elfojtott lázadás a lelki tünetek olyan összességét eredményezi, melyet a jól ismert freudista eszközök segítségével valamennyien kibogozhatunk. A mérleg egyik serpenyőjében ott látjuk a szüfrazsettet, ahogy groteszkül kisajátítja a férfi hitét a törvényben, frázisokban és talizmánokban, meg az ő hisztérikus vágyát a nemi szabadosság után, amellyel, ha megvolna neki, nem tudna mit csinálni. A másik serpenyőben ott van a szipákoló és neu-

rotikus nő, hamis vértanúságával, extravagáns szemérmeskedéseivel és patológikus önámításaival. Ahogy Ibsen régen megfigyelte, ez a férfi világa. A nők régi bilincseikből sokat szakítottak szét, de még mindig vergődnek egy, a férfiak által tabukból és szentimentalitásokból szőtt bonyolult hálóban, és legalább még egy emberöltő kell, hogy valódi szabadságot nyerjenek. Hogy ez így van, ezt az a mélységes nyugtalanság is bizonyítja, mely nemüket jellemzi, dacára a legutóbbi társadalmi, politikai és gazdasági haladásuknak. Majdnem lehetetlen olyan férfit találni, aki igazán azt kívánja, hogy bár nőnek született volna, de majdnem minden nő – élete egyik vagy másik szakában – azzal a bánattal gyötri magát, hogy miért nem lett ő férfi.

A két legsúlyosabb dolog, amit a nőknek el kell viselniük, (a) a férfiak ostoba ellenkezése, hogy elismerjék a nők szellemi fensőbbiségét, vagy csak egyenrangúságát, vagy csak annyit is, hogy a nőnek egyáltalán van normális képessége arra, hogy gondolkodjon, és (b) az épp olyan ostoba férfidoktrína, hogy a nők a gerincesek egy olyan különleges és kifejezhetetlen osztályát alkotják, melynek nincsenek meg a fajnak természetes ösztönei és vágyai – hogy Hackle kifejezésével éljünk, túlvilági és úgyszólván légies emlősök, akiket az emlősök bizonyos kimagasló tulajdonságainak teljes hiánya jellemez. Az első hülyeséggel már hosszasan foglalkoztunk. Ennek olyan művekben is nyomát találjuk, ame-

lyeknek célja, hogy ezt cáfolják. Egy ilyen könyvben például a következőre bukkantam:

Ami a krími háborúban a férfiak üres ügyességének és szervezőképességének nem sikerült, azt véghezvitte Florence Nightingale bájos nőiességével és lelki nemességével.

Más szavakkal: azáltal, hogy valami rejtett és leírhatatlan varázslatosság birtokában volt, mely élesen elválasztandó a férfi rendes gondolatmenetétől. Ez az elmélet egészségtelen és együgyű. Miss Nightingale nem varázslattal, hanem nagy általános eszével érte el eredményeit. Előtte egyszerű szervezési probléma állott. Sok férfi próbálkozott ezzel előtte és csodálatos módon nem ért el sikert, ő csak asszonyi éleselméjűségét és ravasz női gondolkodását vitte harcba, hogy felülkerekedjen. A probléma nem bírt ellenállni ennek az ostromnak, midőn a probléma már meg volt oldva, könnyű volt másoknak befejezni azt, amit a nő megkezdett. De a férfivilág véleménye még mindig szívesebben tulajdonítja sikereit valami titokzatos, angyali tulajdonságnak, melyet világos szavakkal nem lehet meghatározni s melynek nincs több realitása, mint egy érsek isteni ihletének. Így kényelmesen az asztal alá dobják az ő rendkívül éles és pontos intelligenciáját, a férfiak önimádata pedig nem szenved sérelmet. Mert, hogy elismerjék azt, hogy neki több esze volt, mint valamennyi angol férfinak,

olyan kegyetlenül nyers igazság hangoztatása volna, amit nem lehet elviselni.

A másik önámítás rendszerint abban a már megvitatott elméletben jelentkezik, mely szerint a nők minden nemi ösztöntől mentesek – hogy a férfi undorító öleléseinek csak akaratuknak hatalmas erőfeszítése árán vetik magukat alá, azzal az egyetlen céllal, hogy eleget tegyenek az utódok iránti kötelezettségüknek. Lehetetlen volna ennek a tévedésnek a taglalásába a megfelelő őszinteségre és az azt megillető részletességgel bocsátkozni egy olyan könyvben, mely arra van szánva, hogy azt családi körökben olvassák fel. Minden, amit ez irányban tehetek, hogy az olvasót a nemi pszichológia bármely döntő erejű tekintélyének, mondjuk Ellisnek könyveihez utasítsam, vagy – ha tud ilyeneket szerezni – azokra a bizalmas vallomásokra, melyekkel ismerősei körének bármely előzékeny agglagénytagja szolgálhat.

A nők mint keresztények

Azok az örvendetes újdonságok, melyeket Krisztus prédikált, szemmel láthatólag igen kedvezőek a nőkre, ő az Úr előtti egyenlőségre emelte őket akkor, amikor korra rivális teológusainak többsége még azt is kétségbe vonta, hogy a nőnek lelke van. Mi több, ő társadalmilag becsülte őket, értéket tulajdonított élelméjűségüknek és a női nem legmegvetettebbjeinek egyike, olyan, aki azelőtt nyilvános életet élt, rendes tanácsadói közé került. A Mária-tisztelet így tehát semmi esetre sem a középkori pápák találmánya, amint ezt a protestáns teológusok el akarták hitetni velünk. Ellenkezőleg, tisztán fellelhető már a Négy Evangéliumban. Amit a középkori pápák feltaláltak (helyesebben újra feltaláltak, mert az alapelemeket egyszerűen Szent Páltól vették kölcsön), az a nő alsóbbrendűségéről szóló doktrína volt, pontosan az ellenkezője annak, amit rájuk bízta. Minthogy könnyen érthető fegyelmi okokból nőtlenségre voltak kötelezve az egyház által, támogatniuk kellett ezt a felfogást azzal, hogy mindennemű érintkezést a nőekkel, mint kockázatosat és alacsonyrendűt festettek le. Ennek az eredménye volt a nő közönséges voltának, felelőtlenségének és általános szellemi fogyatékoságának megszervezett és kifejlesztett elmélete. A nők vala-

miféle ördögök lettek, de a szabályszerű démonok megcsodált intelligenciája nélkül. Ha nők alkalmilag elég tökéletesek, hogy az Isten jobbjára felül ülhessenek – már pedig gyakran van ez így és ezt az egyház is kényszerült elismerni – akkor bizonyára nem lehet valamennyi nő olyan gonosz, amilyennek a könyvek őket leírják. Így keletkezett az angyali nő, a természetes szűz fogalma; egész nagyságában láthatjuk őt a középkor lovagi románcaiban. Ebből aztán valamiféle kettős doktrína fejlődött ki a végén, egyik, hogy a nők ördögök, másik, hogy angyalok. Ez az ostoba dualizmus napjainkban, mint láttuk, egy megalkuvó dogmában olvadt föl. Ezen dogma szerint a nők egyrészt unintelligensek és erkölcstelenek, másfelől a test mindazon gyengeségeitől mentesek, melyek a férfiakat jellemzik.

Így hát a kereszténység egyidejűleg kárhóztatja a nőket és hízeleg nekik, de a kárhóztatás mindig túlsúlyban van. A kereszténység alapjában tehát a nők ellensége, amint Krisztus vallása, mely most teljesen kialudt, barátja volt. És ők, ahogy fokozatosan levetették bilincseiket, melyek ezer évig megkötötték őket, méltányolják is ezt a tény. A nők valójában nem természettől fogva vallásosak és ahogy az évek kergetik egymást, mindig kevésbé lesznek vallásosakká. A rendszerinti alázatosságukban kevés vallásos áhítat van, ha egyáltalán van benne; az egész nem más, mint megszokott gyakorlat, melyet a nőre a férfiak azon felfogása kényszerített,

hogy a szentségnek a látszata illik a nő alázatos helyzetéhez, valamint a férfiak érzése, hogy a templomba járás valahogy rendben tartja és elvonja őket kevésbé kívánatos dolgoktól. Ha valami valódi vallási buzgalmat tanúsítanak, úgy annak nemi jellege rendszeren olyan szembeötlő, hogy még a férfiak többsége is észreveszi azt. A nők sohasem mennek rajokban felhevülve egy olyan templomba, melyben az Úr szolgája egy öreg asztmatikus, kinek féltékeny felesége van. Ha azt látjuk, hogy a szentek érdemei az örületbe hajtottak őket, és zokognak a pogányok szenvedései miatt, és kirohannak, hogy az egész szomszédságot feljajgassák bocsánatkérésekkel, és órákat töltenek térdelve hisztérikus alázatban a mennyei trónus előtt, egészen biztosan lehet feltételezni, még látatlanban is, hogy a lelkész, aki ezt a csodát felidézte, szép és kívánatos fickó, és inkább szerelemre gerjesztő, mint tanult. A nőknek valamennyi modern nagy prédikátorja nyájas és behízelt modorú férfi volt, és a legtöbbje Henry Ward Beechertől fölfelé és lefelé előbb-utóbb olyan tranzakcióikba keveredett, amelyek sokkal inkább a budoárba valók voltak, mint a Mindenható zsámolya elé. A leghíresebb hódításaikat mindig a legoktalanabb fajtájú nők között csinálták – röviden, azon fajtájú nők közt, akiknek olyan kevés jutott a nők rendes eszességéből, hogy a férfiak pusztá szépsége is megzavarta őket.

Az ilyen nők kisebbségben vannak és így a női nem százalékszámában sokkal kevesebb vallási rajongóit mutat fel, mint az érzés és hit neme, a férfinem. Midőn több évvel ezelőtt többször jelen voltam P. Billy Sunday tiszteletesnek, a híres amerikai szónokbohócnak gladiátormutatványainál, állandóan feltűnt a férfiak számbeli túlsúlya abban az elkülönített rekeszben, melyben a „megtértek” foglaltak helyet. Mindenféle korú férfi özönlött az oltárhoz óriási számban, hangosan rikoltozva segítségért bűneik ellen, de a nők egyáltalán nem voltak sokan és az a kevés, aki ott volt, vagy elkábított serdülőlány volt, vagy kenetteljes vén iszákos nő. Hat estén keresztül direkt a tehetséges lelki tanácsadó szószéke alatt ültem anélkül, hogy egyetlen olyan nőt is láttam volna, akit a statisztikusok szülőképes korban levőnek jeleznek, aki tehát intelligenciájának és bájainak teljében van. Azon bárgyú fráterek közt, akiknek ezen idő alatt teleordította a fejét, volt egy vasúttársasági elnök, féltucat gazdag bankár és kereskedő, és az egyik amerikai tagállam volt kormányzója. De hasonló rangú vagy méltóságú nő egy sem volt ott. És olyan nő sem, akinek egy önmagát kissé becsülő agglégény megcirógatná az állát. Valószínűleg ez a cinikus felfogás a vallási indulatok, és velük együtt az egész papi zagyvalékok tekintetében okozza, legalábbis részben, hogy a nők idegenkednek attól, hogy egyházi pályára lépjenek. Azokban a keresztény szektákban, amelyekben még elzárják

őket a szószéktől – rendszerint azon tökéletlenül burkolt okból, hogy nem rendelkeznek azokkal a szellemi és erkölcsi tulajdonságokkal, amelyeket a szószék állítólag megkövetel – sohasem halljuk, hogy e tilalom ellen tiltakoznának; szívesen engedik át az aljas gazságot a férfiaknak, akik arra tehetségüknél és lelkiismeretüknél fogva alkalmasabbak. És azokban a főként amerikai barokk szektákban, melyekben nyitva áll útjuk, nem nagyon tülekednek, hogy felvegyék a stólat és miseruhát. Midőn az első papnő megjelent az Amerikai Egyesült Államokban, a rémlátók azt jósolták, hogy ki fogják szorítani a férfialkat a szószékről az új konkurensok. Semmi ilyesmi nem történt, kilátás sincs rá. Az ország női papjainak egész testülete belefér egy kis szobába. A nők, ha irodalmi műveltségük van, sokkal intelligensebbek, semhogy ténylegesen egyházi szolgálatot vállaljanak. Az ő éles érzékük a realitás iránt végtelen ellenszegülés a vallási maskarák ellen, és cinikus kedélyük elene van annak a prüszkölésnek, amely elválaszthatatlan a szószéktől.

Azok a nők, akik a vallási pályára lépnek, majdnem mindig olyan indokból teszik azt, amely teljesen különbözik a pusztá kegyes fellángolástól. Közhely, hogy katolikus országokban a lányokat sokkal gyakrabban hajtják kolostorba a gazdasági okok vagy szerelmi bajok, mint az üdvözülés reménye. Olvassák csak el a női szentek életét és látni fogják, közülük hány próbálta meg

előbb a házasságot, és csak miután csalódott benne, folyamodott a valláshoz. Protestáns országokban igen kevés nő választ effajta hivatást és e kevésnél a világi ok majd mindig felismerhető. Arról a lányról, akit hirtelen elfog a vágy, hogy idegen országokban, a pogányok közt szolgáljon, ha firtatjuk a dolgot, kiderül, hogy olyan lány, aki arra gondolt, hogy kellemes volna feleségül menni valami hősiés misszionáriushoz. Rendszerint pontosan feleségül is megy hozzá. Otthon talán lehetetlennek találta, hogy férjet kapjon, de Kína, Szenegál és Szomáliföld elhagyottabb részein, ahol nincs női konkurencia, majdnem lehetetlen, hogy kudarcot valljon.

40.

Kegyesség mint társadalmi szokás

Ami a nők állítólagos ájtatosságából megmarad, az csak kevéssel több, mint társadalmi szokás, melyre legtöbb községben más, kedvesebb szórakozások hiánya kényszeríti. Aki látta már Olasz- és Spanyolország hölgyeit ájtatosságuk közben, annak nem szükséges mondani, milyen nagy mértékben csak alkalom az Isten imádása a pihenésre és pletykára. Ezek a nők mindennapi életükben a középkori tabuk formális hálózatával vannak körülvéve, enyhülés és érintkezési szabadság utáni normális emberi vágyuk kielégítésével szemben áll a férfiak bizalmatlansága és babonája; nem találkozhatnak idegenekkel, nem látnak és hallanak semmi újat. A Leghatalmasabbnak házában megmenekülnek ettől a kínzó állapottól. Itt hozzádörgölözhetnek a tömeghez. Itt, képletesen szólva, megmozdíthatják szellemi nyakukat és kinyújthatják szellemi lábukat. Itt mindenképp előttről egyfajta kontaktusba kerülhetnek aránylag nyájasabb, kulturáltabb és kedvesebb férfiakkal, mint férjük és apjuk – a főtisztelendő papsággal.

Máshol a kereszténységben, bár a nőket nem őrzik és rekesztik el olyan irgalmatlanul, a változatosságnak és

izgalomnak ugyanazt a szükségét érzik, és mindkettőből jut nekik valami az Isten házában. Biztos vagyok afelől, hogy senkinek sem kell magyarázni azt, hogy az átlagos missziótársaság vagy templomi varrókör elsősorban nem vallási szervezet. A tényleges célja pontosan ugyanaz, ami azoknak a lehetetlen kluboknak és titkos társaságoknak, melyekhez az alsóbb és legkevésbé tehető férfiak tartoznak: módot nyújt a felfrissülésre, önkifejezésére, személyes kiállításra, politikai manipulációkra és hengegésre, és ha a lelkész úr véletlenül érdeklődik, diszkrét és szinte mindig törvényes szerelmi cselzövésekre. Egy olyan élet folyamán, mely javarészt az áhítatosság tüneteinek tanulmányozásával telt el, soha egyetlen nővel sem találkoztam, aki igazából elítélte volna a tényleges pogányt. Az üdvözülésben majdnem mindig tisztán a társadalmi az, ami őket vonzza. A nők ugyanolyan okokból mennek a templomba, mint a farmerek és a bennlakó intézeti növendékek.

Végül ott van az esztétikai csalétek. A vallás a kereszténység legtöbb részében egyetlen csalétkül a szépséget veti ki, melyről a lakosok mindig tudnak. Ad zenét, enyhe fényű világitást, aránylag igényes építészetet, ékesszólást, formaságokat és titokzatosságokat, azt a jóleső jelentéskülönbséget, ami a költészet mélyén van. A nőknek sokkal több érzékük van ilyesmik iránt, mint a férfiaknak, akik rendszerint épp olyan mentesek minden esztétikai érzéstől, mint az ökör. A tipikus férfi ál-

lásfoglalása a szépség különböző formáival szemben a gyanakvás és ellenségeskedés. A férfi nem úgy tekinti a művészi munkát, mint valami tisztára lomha és ostoba dolgot; ő valami meghatározhatatlan módon egyenes támadást lát benne. A művészen hivatásos kéjencet és gazembert lát és épp olyan kevéssé bízna rá háza táját, mint amilyen kevéssé bízna egy szerecsen papra a baromfiudvarát. Férfiak voltak és nem nők, akik olyan közösleges vallásokat találtak ki, mint a mennoniták, dunkardok, wesleyánusok és skót presbiteriánusok vallása, az ő szép rítusok iránti ellenszenvükkel, trágár Istenvadászatukkal, nagy tehetségükkel, hogy a vallás kimondhatatlan misztériumát hülyék sivár zagyvaságává fokozzák le. A normális nő, amennyiben egyáltalán van valami vallása, feltartóztathatatlanul a katolicizmus felé mozog az ő költői homályosságaival. Az evangelista protestáns szektáknak nehéz feladatuk, hogy megbirkózzanak vele. Épp olyan kevéssé tud a nő methodista lenni, mint ahogy egy úriember sem tud methodista lenni. Ezt a szépség iránti vonzódást az átlagos tuskóeszű elveti, mint olyat, ami csupán gyenge szentimentalitás. Az igazság azonban éppen az ellenkezője. Bizonyára nem szentimentalitás, ha valakit megindít a tömeg méltóságteljes és titokzatos szertartása, vagy azok félnék utánzata, amit német protestáns templomban lehet megfigyelni. Az ilyen eljárások, bármik legyenek is hibáik a tiszta esztétikus szempontjából, mindenesetre

sokkal szebbek, mint a bennük résztvevő nép magánaktusai. A nők felülhelyezkednek a mindennapi élet hasonelvétségének korlátain, nem különben azokon a siránkozó szentimentalizmusokon, melyekben a férfiaknak gyönyörűsége telik. Megfelelő és kecsegtető lehetőséget adnak, mellyel megmenekülhetnek attól az aljas gondolkodási és foglalkozási rutintól, amely ellen a nők olyan állhatatosan láznak.

A nők etikája

Azt mondtam, hogy a Jézus által prédikált vallás (amely immár teljesen feledésbe merült a világban) nagyon kedvezett a nőknek. Ez nem azt jelenti, hogy a nők viszonzták a bókot és elfogadták ezt. Ők épp olyan közönyös keresztények a primitív értelemben, amilyen rossz keresztények a jelenlegi antagonisztikus értelemben, ami különösen a dolog etikai oldalát illeti. Ha tényleg elfogadják a lemondásokat, amelyeket a hegyi beszédben rájuk parancsoltak, ez csak abbéli erőlködésükben történik, hogy a külszín leple alatt kigúnyolják a lényegét. Egy nő nem alázatos valóban, mindegyik csupán politikus. Egy nő sem választja szabad akaratából az önfeláldozást; ebben az irányban a legtöbb, amit valójában kíván, egy látványos vértanúság. Egy nő sem találja örömét a szegénységben. Egy nő sem enged, ha győzedelmeskedhet. Egyik sem becsületesen igénytelen.

Gyakorlati etikájukban a nők valóban kevés figyelemben részesítik a kereszténység alapítójának parancsait és ez a tény közmondásossá vált. Az ő gyengédségük, hasonlóan a férfiak úgynevezett becsületéhez, csak olyan helyzetekben észlelhető, amelyekben nincs fenyegetés. Abban a percben, amint a nő úgy látja, hogy olyan ellenféllel áll szemben, aki komolyan veszélyes,

akár az ő részére, akár azokra nézve, akiknek jóléte az ő védelme alatt áll – mondjuk a gyermekre vagy férjre nézve – olyan harciasságot tanúsít, amely semmitől sem riad vissza, még a gyalázatostól sem. Bírósági tárgyalásokon találkozunk néha olyan szélsőséges férfival, aki megmondja az igazat, az egész igazságot és semmi mást, csak az igazságot, még ha az saját maga ellen van is, de sohasem volt ilyen nő Justinianus óta. A bírósági terem axiómája, hogy a nők kivétel nélkül hazudnak és az ügyvédnek, akinek egy nő a kliense, teljes erőfeszítésére van szüksége, hogy féken tartsa, nehogy fölöslegesen felébredjen a bírák szunnyadó gyanúja. Női pereskedők majdnem mindig megnyerik perüket, nem azért, mert, mint rendszerint feltételezik, az esküdtek beleszeretnek, hanem egyszerűen és csakis mert tisztafejűek, tehetségesek, könyörtelenek és aggodalom nélküliek.

Annál, ami itt, az Igazság csarnokaiban, a hazugság elleni küzdelem mérhetetlen technikai felszerelésével szemben látható, tízszeresen szembeötlőbb az, ami szabadabb tereken tapasztalható. Mindegyik férfinak, aki olyan szerencsétlen, hogy komoly összeütközésbe került egy nővel, mondjuk pénzügyi dologban, teológiai vagy szerelmi ügyben, feltétlenül kell, hogy az az érzése legyen, hogy most egy veszélyes és majdnem kegyetlen tapasztaláson ment keresztül. A nők nemcsak suttyomban harapnak, hanem nyílt harcban is, és hogy úgy mondjam, olyan messzire érnek fogaik, hogy az elké-

pesztő. Nincs olyan elkeseredett támadás, amit nem kísérelnének meg, ha egyszer följazották őket, nincs olyan inkorrekt és rettenetes terv, melytől visszariadnának. Fiatal éveimben, hogy prózámot megjavítsam, tudósítóként szolgáltam körülbelül egy évig egy rendőrbírósnál valamelyik újságnak és ez idő alatt talán négyszáz ilyen úgynevezett asszonyharapásnak voltam szemtanúja. A férjek majdnem mind igazolták magukat védekezésükkel és egyesek olyan megindító történeteket mondtak el körmönfont gonoszságokról, melyekkel a nők a házi tűzhelyt úgy pszichikailag, mint fizikailag pokollá tették, hogy a tapasztalt hatóság könnyes szemekkel mentette fel őket, és még a tárgyalóterem szolgálói is szívgöggé fújták orrukat. Ezen a tényen nem lepődik meg az, akinek ugyanolyan alkalma volt bepillantást nyerni abba, ami évről évre látszólag boldog otthonokban történik. Egy nő, ha a férjét gyűlöli (és sok nő van így), olyan keserűvé és undokká tudja tenni az életét, hogy ahhoz képest a gályán való meghalás gyönyörnek tűnik fel. Ez a gyűlölet természetesen gyakran, talán mindig, egészen igazolt. Egy átlagember feleségének lenni tényleg olyan gyötrelme, melyet nehéz elviselni. Ennek a fickónak az üressége, hiúsága, kicsinyes aljassága és ostobasága, nyafogó szentimentalitása és hiszékenysége, puffogó kakas-a-szemétdombon modora, érzéketlensége az ész minden szava és intelme iránt és mindenekfelett utálatos ügyetlensége a szerelemben –

mindez fel kell, hogy háborítson minden nőt, ha nem a legeslegalacsonyabb fajta. Nem várható, hogy egy ilyen teremtmény ostoba érzelmeinek megnyilvánításai, még ha ezen érzelmek igazak és mélyek is, eszes és kifinomult nőnek valódi örömet okozzanak. Vitézi szerepjátéka, ahogy Honoré de Balzac régen megjegyezte, menthetetlenül úgy tűnik, mint egy gorilla erőlködése, hogy hegedüljön. A nők csak nagy színjátszó képességük segítségével képesek túlélni ezt a tragikomédiát. Olyan realiztikusan tudnak játszani, hogy sokszor még saját magukat is félrevezetik; az átlagos nő meglepőtelensége nem más, mint színésztehetségének diadala. De még így is, titokban számtalan lázadásnak kell őt marnia, és az ember néha csodálkozik, hogy olyan kevés nő mérgezi meg az urát, holott könnyen és biztosan megtehetné. Talán nem is olyan ritka eset, mint amilyennek a halottképek és statisztikusok feltüntetik; ez a halálozási arány a férfiek között sokkal nagyobb, mint a nők között. Nem egyszer voltam valamely ismerősöm temetésén és figyeltem meg a vigasztalhatatlan özvegy szemében valami furcsa felvillanást.

Még az emancipáció jelen korszakában is, a normális nőknek kevés komoly tranzakciója van az életben, kivéve a férjükkel vagy a lehetőség szerinti férjükkel valókat; a házasság ügylete az ő legfontosabb ügyletük a serdülőkortól az aggkorig. Ha megszokott körükből ki lépnek, ugyanazt az éber és élénk körültekintést tanú-

sítják, amelyet azon belül mutattak. Annak a férfinak, akinek dolga akad velük, ugyancsak helyén kell tartania az esztét, és ha még olyan óvatos is, gyakran zavarba hozzák a nő hirtelen és lelkiismeretlen betörései. Amikor egy nő kereskedelemre szánja magát, egyhamar szert tesz a jó kereskedő hírnevére. Amerika minden kis városának megvan a maga Hetty Greenje, mindegyik vért sajtol ki a répából is, mindegyik réme a környékbeli férfi uzsorásoknak. Az a férfi, aki a cserekereskedésnek egy ilyen amazoniával kerül össze, jól vigyázzon, alig van több kilátása a sikerre a női technikával szemben az üzlet terén, mint a női technikával szemben a házasság terén. Mind a két arénában a nők előnye a szentimentalitástól való mentességben rejlik. Üzleti dologban kizárólag csak a saját hasznukat nézik és egyáltalán nem törődnek üzletfelük reményeivel, vágyaival és önszeretével. A nemek harcában nem azért vívnak, hogy pontokat érjenek el, hanem hogy lefegyverezzenek és harc képtelenné tegyenek. A férfi, ha sikerült neki lerázni egy nőt, aki el akarta vetetni magát vele, mindig valami síró rokonszenvet érez a nő iránt ennek veresége és megdöbbenése miatt. De senki még nem hallott olyan nőről, aki megszánta volna azt a szegény flótást, akinek célravezetőnek látta felkorbácsolni őszinte szenvedélyét. Ellenkezőleg, a nők gyönyörűséget találnak az ilyen bohóckodó vergődésében, büszkén mutogatják és a többi nő előtt hengegnek vele.

V. AZ ÚJ KOR

42.

Az értékek átértékelése

A nők fokozatos emancipációja, amely az utolsó században megindult, még nagy fejlődés előtt áll és még sokáig fog tartani, míg teljesen felszabadulnak a hagyományos terhektől és teljesen mentesek lesznek a férfiak elnyomásától. De már eddig is tagadhatatlan, hogy óriásit haladtak – talán többet, mint a megelőző tízezer év alatt. Az ipari rendszer fejlődése, mely általában olyan súlyosan nehezedett a fajra, néhány félreismerhetetlen előnyt hozott nekik. A gazdasági függésük, bár még mindig elég erős ahhoz, hogy a házasság nagyon vonzó dolog legyen részükre, mégis olyannyira meg-

szűnt, hogy a nőknek nagy osztályai majdnem önállóan cselekvők és a férfiak kegyétől egészen függetlenek lettek. Ezeknek a nőknek a legtöbbször, azon eszméknek megfelelően, melyek még most is olyan hatalmasak, még leköti a házasság, melyet az eljövendő autonómia fölé helyeznek, de az a tény nem változott, hogy ebben a kérdésben szabadon dönthetnek, különösen, hogy a szörnyű szükség többé nem kényszeríti őket. Mindent egybevetve, nem muszáj férjhez menniük, ha nem akarnak, meg tudják keresni kenyerüket saját munkájukkal is a világ munkahelyein. Nagyanyáik sokkal nehezebb helyzetben voltak. Ha nem tudtak férjhez menni, nem csak kegyetlen lenézést kellett elszenvedniük, hanem az éhhalál fenyegetése is szemben állt velük. Egyszerűen nem volt a szabad nő számára azon idők gazdasági világában lehetőség a tisztességes elhelyezkedésre. Vagy zárdába kellett mennie, vagy elfogadnia egy lenéző gyámkodást, mely épp olyan keserű volt, mint a jótékonyság. Semmi sem érthetőbb, mint az a hatás, melyet a növekvő gazdasági biztonság gyakorol a nők egész élethabitusára és gondolkodásmódjára. A kisebbedő házassági arányszám és a még gyorsabban csökkenő születési arányszám megmutatja, honnan fúj a szél. A férfinemű statisztikusok, az őket jellemző hülyeséggel, a házasságkötések csökkenését a férfiak növekvő ellenszenvének rovására írják. Ez a növekvő ellenszenv valójában a nők részéről jelentkezik. Bár eddig a

nőknek egy jó nagy csoportja még nem ért ahhoz a végleges doktrínához, hogy a házasság kevésbé kívánatos, mint a szabadság, látni kell, hogy sokkal nagyobb göggel mennek a házasságba a mai nők, mint amelyet nagyanyáik, vagy akár anyáik mutattak. Nehezebben kielégíthetők és így ritkábban megelégedettek. Az egy évszázad előtti nő nem tudott a maga részére kedvezőbb dolgot elképzelni, mint a házasság; még egy ötödrangú férfival való házasság is jobb volt, mint semmilyen házasság. Ez a vélemény fokozatosan háttérbe szorul egy ellenkező vélemény előtt. A nők általában előnyben részesítik a házasságot a munkával szemben, de van egy gyarapodó kisebbség, mely kezdi megállapítani, hogy a munka talán nagyobb megelégedést nyújt, különösen ha bizonyos mennyiségű szerelmeskedéssel elegyül.

Már felbukkant egy osztálya az asszonyoknak, akik, bár még nem fordulnak el ténylegesen a házasságtól, mentesek attól az elmélettől, hogy az szükséges, vagy pláne változatlanul kívánatos valami. Ezen nők közt jó csomó kissé hangos propagandista van, akik majdnem férfiak az ő erőszakos komolyságukkal; ezek a férfievő szüfrassetektől átvándorolnak a szabad anyaság hirdetőihez, mint amilyen Ellen Key, és a polgárság olyan hivatásos megbotránkoztatóihoz, mint Margaret Sanger, a születésszabályozás amerikai apostola. De sok van közöttük, aki nem zavarja fel a világot olyan zajos bőbeszédűséggel, hanem megelégszik azzal, hogy gondolatait nyu-

godt és tiszteletreméltó modorban közli. Az ilyen nők száma sokkal nagyobb, mint általában gondolnák, és ez a szám állandóan növekedő tendenciát mutat. Ezek olyan nők, akiknek gazdasági függetlenségük biztosítva van akár örökség, akár saját, főként művészi és ipari téren kifejtett munkásságuk folytán, és akik teljesen úgy tesznek, ahogy nekik tetszik, és nem csinálnak ekörül semmiféle lármát. Igen érthető, hogy a konvencionális és az általános örülettel szemben mutatkozó fölényességük rendkívül nagy vonzerővel bír a jobbfejta férfiak számára, így nem ritka az eset, hogy egyiket-másikat megkérik önként, anélkül, hogy valamit is tett volna e célból – olyan élmény, melyben bizonyára igen kevés rendes nőnek van része, hacsak álmában vagy delíriumában nem. A régi rend megváltozott és helyet adott az újnak. A női klubokban és a női kollégiumokban, nem kétkedem, még sok vita folyik arról a régi és együgyű kérdésről, hogy vajon lehetségesek-e a különböző neműek közötti plátói kapcsolatok. Más szóval, lehetséges-e a nem nélküli barátság? Sok nő elveti ezt a problémát egy másik kérdéssel: Miért nem nélkül? A nőről való régi felfogás hanyatlásával, mely szerint a nő jóság, feltétlenül el kell jönnie az egész nemi kérdés revíziójának, ebből az újramegfontolásból pedig a középkori büntetések megváltoztatásának kell elkövetkeznie, melyekkel ma a nő legkisebb meggondolatlanságát is büntetik. Az a felfogás, hogy a nő becsülete pusztán fi-

zikai kérdés, hogy egyetlen eltévelyedés teljesen méltatlanná változtathatja át a legérdeműsabb nőt is, hogy az egyedüli becses dolog, amit a nő a házasságba vihet a szüzesség – ez a felfogás olyan ostoba, hogy azt semmilyen intelligens személy, akár férfi, akár nő, nem fogadhatja el többé. Fennmaradt, mint a kereszténység egyik üres konvenciója – mint a kereszténység előtti levantin barbarizmus csökevénye. Ahogy a nők eldobják a többi előítéletet, amelyek most kötik őket, úgy fogják elhajtani ezt az egyet is és így erényük, mely most önbecsülés és büszkeség helyett pusztá félelmen alapul, sokkal dicséretre méltóbb dolog lesz, mint amilyen a jelenlegi szisztéma mellett. És a hiánya miatt, ha úgy tetszett nekik, hogy rendelkezzenek felette, nem fognak jobban bocsánatért esedezni, mint ahogy azt ma egy férfi teszi.

43.

Az örömhölgy

Az idők folyamán még a prostitúció is többé-kevésbé tiszteletre méltó foglalkozássá válhat, mint az a görögök nagy napjaiban volt. Okvetlen tiszteletre méltóvá válik majd, amikor teljesen fölöslegessé fog válni. Minden, ami fölösleges, mindig tiszteletreméltó, például a vallás, szép ruhák és a latin nyelvtan ismerete. A prostituáltat nem becsülik manapság, nem azért nem, mert a foglalkozásában valami lényegileg lealacsonyító vagy pláne kellemetlen van, hanem mert általánosságban az a vélemény róla, hogy a legszörnyűbb kényszerűség, méltósága és hajlama ellen hajtotta őt bele. Hogy ez a feltevés rendszerint helytelen, nem változtat a dolgon; a világnak majdnem egész gondolkodása, különösen az erkölcs terén, egészségtelen feltevéseken alapszik, pl hogy Isten egy veréb elpusztítását is figyelemmel kíséri és megbotránkozik egy vasárnapi iskolamester botlásán. A valóság az, hogy a prostitúció egyike a legvonzóbbaknak azon foglalkozások közt, melyek nyitva állnak az afféle nőknek, akik erre a pályára lépnek, valamint hogy a prostituált rendszerint szereti foglalkozását és a világon semmiért nem cserélné egy boltoslánnyal vagy ápolónővel. Az ellenkező felfogást az olyan prostituál-

tak terjesztik, akik itt nem boldogultak és hivatásos reformerek kezeibe kerültek. Ezek aztán helyeslik az ilyen ostoba elméleteket is, hogy megnyerjék jóindulatukat, épp úgy, ahogy a fogházak bennlakói, ha mértékletességi egyletek tagjai kérdezzetik őket, azt mondják, hogy az alkohol hajtotta őket a bűnbe. Egyetlen prostituált sincs, akinek szellemi képessége csak hasonlít is valahogy a rendes intelligenciához, a legcsekélyebb kényszer alatt sem; teljes szabadságában áll foglalkozását abbahagyni és valami üzletbe vagy gyárba menni, vagy háztartási szolgálatot vállalni, amikor csak kedve támad erre; minden közszájon forgó fecsegés nőrabszolga-börtönökről és gyermekrablókról, szenteskedő gazemberektől ered, akik abból élnek, hogy a hiszékenyeket ilyen képtelenségekkel traktálják. Mindaddig, míg a prostituált jól tud élni, egészen megelégedett sorsával és önzően állítja szembe sorsát erényes testvérei sorsával. Ha panaszkodik, biztosra vehető, hogy sikere nem olyan, amelyet elvárt. Az éhenhaló ügyvéd mindig igazságtalannak látja a bíróságot. A rossz fizikus elkeseredetten kritizálja Pasteurt és Ehrlichet. És ha egy külvárosi parókia papját valami sekrestye-forradalom kiborította állásából, majdnem mindig arra a megállapodásra jut, hogy az emberi gonoszság gyógyíthatatlan és néha még a szentírásban is bizonyos nyomdatechnikai hibákat vél találni.

Az a nagy érték, melyet a férfiak a szüzességnek tulajdonítanak, amely becsülésnek hiúságuk és kéjenc voltuk az oka, sok nőt arra késztet, hogy sokkal féltékenyebben őrizték meg a magukét, mintsem saját hajlamuk és érdekeik kívánják. Azt képzelik, hogy elvesztése ténylegesen csökkenti házassági eshetőségeiket. Ezt az elméletet a tények nem támogatják. A valóság az, hogy annak a nőnek, aki érintetlenségét feláldozza, ha minden más feltétel egyenlő, sokkal nagyobb a kilátása, hogy elfogadható házasságot köthessen, mint azé, aki érintetlen marad. Ez különösen áll az alacsonyabb gazdasági osztályok nőire nézve. Egyszeriben érintkezésbe jutnak a magasabb körök férfijaival, ami eddig nehéz, néha lehetetlen volt, és nemük sajátos nagy alkalmazkodási képességével kezdik elsajátítani ezen magasabb körök finomultságait, ízlését és életfelfogását. A hölgyecske így bájt szed magára és az, ami a szeretetre méltóság piszkos üzletének indult, nem ritkán házassággal végződik. Az ilyen házasságok száma jóval nagyobb, mint ahogy felületesen látszik, mert mindkét házastárs érthetően azon van, hogy elpalástolja ezt a körülményt. Az én szükségképpen korlátolt ismeretségi körömben belül is tucatszámra ismerek férfiakat, köztük gazdagokat és magas állásúakat, akik ilyen házasságokat kötöttek és akik ezt – úgy látszik – nem bánták meg. Régi megfigyelés, hogy az a nő, aki már előzetesen másnak ajándékozta erényét, jó feleség szokott lenni. A közfel-

fogás azzal magyarázza ezt, hogy az ilyen nő hálás férjének azért, hogy kimentette a társadalomkívülségből; az igazság az, hogy azért jó feleség, mert ravasz, mert szakismereteket szerzett a férfiak gyöngéi tekintetében és így különlegesen jártas neme hagyományos dolgaiban. Az ilyen nő gyakran pompás éleselmjúséget árul el. Nagyon nehéz őt logikai téren megtéveszteni és lehetetlen érzelmileg lefegyverezni. Már a világ szemérmeskedései és érzelgősségei elleni fellázadása is szellemi vállalkozóképességének és bátorságának bizonyítéka; az pedig, hogy lázadása sikerrel jár, rendkívüli állhatatosságának, tartalmasságának és éleselmjúségének bizonyítéka.

Még a legalsóbbrendű prostituálnak is jobb dolga van az élet minden útján, mint a saját társadalmabeli erényes nőnek. Kevesebbet kell dolgoznia, ez is kevésbé egyhangú és elkésérítő, sokkal változatosabb férfiakkal kerül össze és ezek érezhetően a maga körénél magasabb osztályokhoz tartoznak. Az sem igaz, hogy foglalkozása kockázatos és annak vége tragikus. Vagy tizenkét évvel ezelőtt ennek kissé mulattató bizonyítékát figyelhettem meg. Abban az időben ennek az amerikai városnak bizonyos szentimentális fontoskodói nagy munkába fogtak, hogy behatoljanak a prostitúció rejtelmébe; néhányan előzetesen hozzám fordultak, hogy tőlem, mint gyakorlati újságírótól, tanácsot kérjenek, miként fogjanak hozzá. Úgy láttam, hogy valamennyien hittek ab-

ban a babonában, hogy a hivatásos prostituált átlagos élettartama öt év, és hogy aztán kivétel nélkül a csatornában fejezi be az életét. Rettenetesen meg voltak lepve, amikor megállapították a valóságot. Ez a valóság pedig azt volt, hogy a városbeli prostituáltak átlaga nem a hullaházban, hanem az oltár előtt fejezte be pályáját, és hogy azok, akik férjezetlenek maradtak, gyakran tíz, tizenöt, sőt húsz évig folytatták mesterségüket, majd jó módban vonultak vissza. Megállapították, hogy nyolcvan százalék férjhez ment és ezek majdnem mindig olyan férjeket kaptak, akik elérhetetlenek lettek volna számukra, ha erényesek maradtak volna. Egy prostituáltra, aki kocsihoz vagy jelentéktelen bokszolóhoz ment férjhez, egy tucat jutott, akinek férje tekintélyes mechanikus, rendőr, kiskereskedő, altiszt, és legalább kettő-három, aki jómódú kereskedő és iparosemberhez ment. Az ezrek közt, kiknek életmenetét, sorsát tanulmányozták, valójában volt egy olyan, aki a város leggazdagabb bankárjának a feleségévé végezte. Ő volt az, aki az egész városban a legjobb fogást csinálta. Ez a nő mint szolgálólány kezdte és otthagya nyers és sivár életét, hogy a bordélyba lépjen. A tapasztalatai itt úgy csiszolódtak és civilizálódtak, hogy öreg napjaira nagyon méltóságteljes *grande dame* lett belőle. Sok résztvetést azért pazarolnak e régi foglalkozás üzőire, mert a szánezők saját szempontjukból tévesen ítélik meg a helyzetet. A jól nevelt úrinő, ha azt hallja, hogy egy törékeny

nővérétől, aki bordélyházban van, megkövetelik, hogy mindenféle ember iránt előzékeny és barátságos legyen, arra gondol, hogyan riadna ő maga vissza az ilyen érintkezéstől; így pedig arra következtet, hogy a tényleges prostituált is rettenetesen szenved. Azonban elkerüli figyelmét, hogy azok a férfiak, bármilyen durvák és visszataszítóak az úrinő szemében, aránytalanul különb férfiak, mint a prostituált saját társadalmi, otthoni körének férfiai – mondjuk, mint az ő apja, vagy fivérei – és hogy szó sincs arról, hogy az ezekkel való érintkezés a prostituálnak utálatos volna, hanem ellenkezőleg, regényes neki. Jól emlékszem, hogy amikor a többször említett bűnellenes kereszteslovagokkal együttműködtem, megfigyeltem az egyik kéjhölgy elragadtatását afelett, hogy sikerült felkeltenie egy rendőrhadnagy figyelmét; nagyon, de nagyon örült, hogy van egy kliense, akinek ilyen gögös modora, ilyen gyönyörű ruhája és – az ő szemében legalábbis – ilyen méltóságteljes foglalkozása van. Mindig elfelejtik, hogy ez a gyengeség nem szorítkozik csak a prostituáltakra, hanem megvan az egész női nemből. Az a nő, aki elképzelni sem tudná, hogy valami tilos viszonya legyen egy gazdag szappangyárossal, vagy akár még ügyvéddel is, nagyon könnyen tudja elképzelni, hogy meghódol egy nagykövetnek vagy egy hercegnek. Ez alól a szabály alól igen kevés kivétel van. A legelőkelőbb modern társaságokban azok a nők alkotják a társaság krémjét, akik különös előzékenységet

tanúsítanak a királyi család tagjai iránt. És a királyi nők, hogy befejezzük a kört, nem ritkán engednek színészeknek és zenészeknek, t. i. olyan férfiaknak, akik még a hercegekénél is különb fényt sugároznak ki.

A házasság jövője

Az értékek azon átértékelése, amely most folyamatban van, lassan folytatódni fog, mégpedig még nagyon sok ideig. Hogy egészen beteljesüljön, az természetesen lehetetlen. Vannak inherens különbségek, melyek az idők végéig mutatkozni fognak. Ahogy a nő fokozatosan fel fogja ismerni a gazdasági függetlenségnek nem csak lehetőségességét, hanem értékét is, valószínűleg csökkenti majd jelenlegi mindenekfölött álló vágyát a házasság után és arra fog törekedni, hogy a szabad gazdasági jólét helyzetében találkozzon a férfival. Vagyis arra fog törekedni, hogy megszerezze azt a gyakorlati jártasságot, azt a nagy tehetséget a gyermekes és java-részt gépies szaktudáshoz, ami jelenleg a férfit a nő fölé helyezi a világ munkaerőpiacán. Hogy ezt megtehesse, fel kell majd valamit áldoznia mostani intelligenciájából; lehetetlen elképzelni, hogy egy valóban intelligens emberi lény gyakorlott ügyvéd legyen, vagy gomblyukvarró, vagy könyvkiadó, vagy zongorahangoló, vagy szobafestő. A nőknek, hogy versenyezzenek a férfikkal, ilyen ostoba foglalkozásokban szellemi öngyilkosságot kell majd elkövetniük, ami valószínűleg sokkal több, mint amennyire valaha is tényleg hajlandók

lesznek. Így tehát a férfiak jelenlegi fölényének egy árnyéka mindig meg fog maradni, ezzel az ő viszonylagos gyarlóságuknak árnyéka is. A házasság vonzó marad számukra, mindenesetre legtöbbször nézve, így elejét veszik a házasság felborulásának. Egészen lerombolni, ahogy azt láztól hevült újítok tervezik, éppolyan nehéz lenne, mint lerombolni a nap-éj egyenlőség precesszióját.

Jelenleg a nők kissé lehetetlen módon ingadoznak a régi és az új életrendszer között. Egyrészt gazdasági függetlenségük tele van feltételekkel, másrészt harcban állnak az elképzelhetetlen előítéletekkel. Az eredmény: általános nyugtalanság az esztelen és szertelen lázadás tüneteivel. Az egyik tünet egy szellemi törekvés felbukkanása a nőnél – sajnos nem az ész valódi gyöngyei és rubintjai felé, hanem tisztán csak azon szellemi pecsétek megszerzése felé, melyeket a férfiak úgynevezett gondolkodásuknál használnak. Így vannak asszonyaink, akik belevetik magukat politikai pártokba és megtöltik fejüket hatalmas tömegű haszontalan ismerettel politikai fogások, elméletek és személyiségek tekintetében. Így van nőnemű szociális reformátorunk is, aki nevetésre ingerlően tipeg néhány utópista férfi mögött. Épp így vannak nőink, akik olyan előrehaladt tudományok mellett szállnak síkra a női klubokban, melyek most divatosak – röviden, tudományok mellett, melyek teljességgel tudatlan, jelentéktelen és valótlan véleményekből és ja-

vaslatokból állnak. Az ilyen banális törekvések a legpazarabbul az Egyesült Államokban burjánzanak, ahol a felületesség már nemzeti betegséggé fejlődik. Ennek a népszerűségét az amerikai nép aránylag több szabadidejének lehet tulajdonítani, mely kevesebbet dolgozik, mint bármely más népe a világnak, és mindenekfelett a nők aránylag több szabadidejének. Nők ezrei mentesülnek mindennemű kényszertől, hogy termelő munkát végezzenek anélkül, hogy bármiféle szellemi, művészi vagy társadalmi működéssel kártalanítanának ezért. Az eredmény, hogy a női klubokba özönlenek és elpazarolják idejüket azzal, hogy rossz költészetet, még rosszabb zenét és még ennél is rosszabb felolvasásokat hallgatnak Maeterlinckről, Balkán politikáról és a tudatalattiról. Ilyen nők közt figyelhető meg az időszakos őrjöngés bergsonismusért, Montessori módszerért, öntudathasadásért és más ilyen bolondságokért, ami olyan nevetségesen jellemző az amerikai kultúrára.

Ezen irányzat egyik káros hatásáról már elzengtem a magam dalát, még pedig az amerikai nőknek azon növekvő hajlamáról, hogy minden gyakorlati munkát, különösen kézimunkát úgy tekintenek, mint méltóságukon alulit, így elviselhetetlent. Ebből a felfogásból aztán számos sajnálatos jelenség fakad. Egyfelől számos egészséges és jól táplált nőnk van, aki nyilvános szereplésekre kötötte le magát, melyek kilenc esetben tíz közül értelmetlenek, tévesek és ártalmasak, másfelől a házi te-

endők művészetében olyan hanyatlást láthatunk, hogy az elmúlt háború első zűrzavarában a nemzeti kormány-
nak külföldi szakértőket keltett importálnia, hogy meg-
tanítsák az ország háziasszonyait a takarékoság legkez-
detlegesebb elemeire. A kontinens háziasszonyainak
nem volt szükségük ilyen tanításokra. Egyszerűen
megmondták nekik, mennyi eleséget kaphatnak, és
természetes képességeikkel elvégezték a többit. Ott
nincsen semmiféle elderülhető pazarlás sem békében,
sem háborúban. Egy francia háziasszony nem igen
használja a szemetesládát, hacsak arra nem, hogy elhe-
lyezze benne a felemelő irodalom termékeit. Igyekszik a
legjobban gazdálkodni a rendelkezésére álló eszközök-
kel; nemcsak háború idején, hanem minden időben.

Amint újra meg újra hangoztattam e tanulmányban,
a nő idegenkedése attól, hogy megszerezze azt az alapos
szaktudást, mely alapja a jó háztartásnak, elsősorban ak-
tív intelligenciájának tulajdonítható; nehezebbre esik,
hogy azt ilyen ostoba és kicsinyes dolgokra összponto-
sítsa. De legyen az nehéz vagy könnyű, szembeötlően
fontos az átlagnő számára, hogy kissé erőlködjön ebben
az irányban, mert ha ezt elmulasztja, ott a zavar. És ez a
zavar tisztán megfigyelhető az Egyesült Államokban. Itt
nyilvánul meg a nők egyik földöntúli tulajdonsága: a
lelkiismeretesség hiánya. Ők teljesen híján vannak an-
nak a kutyaszerű kötelességérzetnek, amely egyike a fér-
fi ragyogó bélyegeinek. Ők sohasem mutatnak nagy

büszkeséget, ha olyasvalamit tesznek, amit elvégezni kellemetlen; mindig tiltakozva mennek a gályára és fogadkozva, hogy szabotálnak; alapfilozófiájuk majdnem egyezik a szindikalistákéval. A férfi érzelgőssége ezt elnézi és így nagyrészt felelős ezért. Mielőtt az átlagos lányka, a konyhában tanonckodva, a negyedrészt elsajátítaná azon kulináris finomságoknak, melyek még egy étkezőkocsifőnök előtt is közhelyek, már férjet fogott és nem kell neki ilyesmivel többé bíbelődnie, mert neki (a férjnek) végső elemzésben, azt kell megennie, amit neje elébe tálal; és a férj intelligenciájának hiánya könnyűvé teszi a nőnek, hogy lerázza az akadémikus kritikákat a férj érzelmeire való hivatkozásokkal. A férfi végül egy könnyű folyamattal pozitív értéket társít a tunyaságához. A bizonyítéka annak, gondolja, hogy milyen finom lelkű nő. A nő fennkölt inkompetenciája letaglózta a férfit.

De ahogy a nők – szert téve a gazdasági önállóságra – fokozatosan egyre elkeseredettebb versengéssel fognak szembekerülni, a férfiak ébredő bizalmatlansága és a nőktől való félelme még a házasság elvarázsolt birodalmában is vissza fog tükröződni; és miután legtöbb régi jogáról lemondott, a férj kezd majd új féltékenységet felfedezni azon jogokra nézve, amelyek megmaradtak; különösen a saját szorgalma irányításának jogára nézve fog egy csinos *quid pro quo* jelentkezni. Röviden, ahogy a nők lerázzák régi gyengeségeiket, úgy rázzák majd le

egyed régi mentelmeiket is, és a férfiak cselekedeteit majd józanabb és többet követelő szigorúsággal fogják mérlegelni, mint ahogy most történik. A szavazati jog kiterjesztése, azt hiszem, fokozni fogja ezt az ébredést; midőn a nyugati világ női kicsikarták a választójogot a vonakodó férfiaktól, sárkányfogakat ültettek el, amelyek éppen felugranak a nőkbe harapnak. Most, hogy a nőknek megvan a politikai hatalmuk, hogy igazságos jogukat megkapják, kezdik elveszíteni a régi hatalmukat, hogy az érzelgősség alapján külön előjogokat kérhessenek. A férfiak, velük veszekedvén, újból szemügyre fogják őket venni őket, nem mint regényes politikai és társadalmi rokkantakat, akiket becézni és kényeztetni kell, hanem mint szabad versenyellenfeleket a zord világban. Ha megtörténik egyszer ez az új szembetalálkozás, a két nem közötti viszony általános felborulása fog bekövetkezni és a szebbik nem tagjai közül jó néhány fogja kívánni, hogy bár maradt volna minden a régiben.

45.

A háború hatásai

A háborúk mostani sorozata, úgy látszik, húsz-harminc évig, vagy talán még tovább is folytatódni fog. Hogy az első összecsapás nem volt befejezés, fényesen kitűnik abból az ostoba békéből, amit végül elértek – egy olyan mesterkéltséget és becstelenséget ez, hogy már az aláírása is egy új hadüzenettel egyértékű. Legalább három nagyszabású küzdelemre van okvetlen kilátás – egyre Németország és Franciaország között, hogy megszüntessék egy gyenge és tehetetlen nemzet zsarnokságát egy erős és vállalkozó nemzet fölött, egy Japán és az Egyesült Államok közt a Csendes-óceán fölötti uralom miatt, egy pedig Anglia és az Egyesült Államok között a tengeri uralomért. Ehhez hozzá kell adni egy csomó kisebb harcot és egyet-kettőt, mely talán a legnagyobbak közé fog tartozni: Oroszország erőfeszítését, hogy visszanyerje régi egységét és hatalmát, Törökországét, hogy elfojtsa a rabszolga felkelést a görögök, örmények, arabok és a többi nép között, ami most fenyegeti őket, a latin-amerikaiak erőfeszítését, hogy lerázzák a kínzó yankee igát, valamint Oroszországnak és Németországnak együttes erőfeszítését, hogy megmeneküljenek az olyan internacionális bajoktól, mint az egészségtelen

Lengyel köztársaság, a Baltikum törpe államai és talán a Balkán államok legtöbbje, nem is szólva arról, hogy valószínű események még az indiai forradalom, Kína felkelése Japán ellen és egy általános harc Dél-Afrikában új határok megállapítása végett. Ezek a háborúk mind, akár kicsik, akár nagyok, valószínűek; a legtöbbje emberileg biztos. Vadul fogják őket megvívni és a romboló gépek legnagyobb tökélyével. Összehasonlíthatatlan embermészárlást fognak magukkal hozni és ezen emberek nagy része negyven éven aluli korú lesz.

Ennek eredményeként a kereszténységben nagy hiány fog beállni férjek tekintetében, és további következményképpen a túlélők nehezebben lesznek elkábíthatók, mint a mai férfiak.

Minden kellemes külsejű és jómódú férfit üldözni fognak a nők, de nem mint most, tucattájjal, húszával, hanem teljes századokkal és hadosztályokkal, és pusztá önvédelemből nehéz küzdelmekbe fogják őket hajtani. Talán végül az államnak kell majd közbelépnie és elejét vennie annak, hogy a férfi el ne kallódjék az alkalmak forgatagában.

Hogy milyen alakot fog ölteni ez a közbelépés, az még nem látszik tisztán. Franciaországban már folyik a házasságon kívül született gyermekek gyári üzemből való törvényesítése és Kelet-Európában már megtörtént, hogy lármásan követelték a többnejűség törvénybeiktatását, de ezek az eszközök nem oldják meg a fő

problémát, ami pedig a monogámia legszélsőségesebb biztatása. A magától értetődő mód arra, hogy javítsák az egyneű férfi helyzetét, a legtöbb keresztény állam törvényei folytán egyre kényelmetlenebbé válik. Nem hiszem, hogy a nők intelligensebb fajtája, szembeállítva a férfiak veszélyes hiányának eshetőségével komolyan ellene szegülne ennek a javításnak. Tisztán kell látniuk, hogy a jelenlegi rendszer, ha folytatódik, legjobb érdekeik ellen kezd majd hatalmasan működni, ha mással nem, azzal, hogy megerősíti a jobbfajta férfiak már most is fennálló ellenszenvét a házassággal szemben. Meg vagyok arról győződve, hogy egy valóban tapintatos nő sokkal inkább megy egy felsőbbrendű férfihoz, még kedvezőtlen feltételek mellett is, semhogy egy Kovács Jánosból csináljon magának férjet, rabszolgát és foglyot egy csapásra.

A törvénynek esetleg fel kell ismernie ezt a tényt és intézkednie kell ez ügyben. Az átlagos férj talán kevés segítséget érdemel. Azt a nőt, aki ilyenre veti szemét és hozzámegy, még ha önző indokokból teszi is, az államnak illően meg kellene jutalmaznia a szolgálatáért – olyan szolgálatért, melyet nem szabad ilyen harcias korszakban lebecsülni. És ennek a jutalomnak talán legmegfelelőbb módja, hogy mint az Egyesült Államokban, szabályokat alkossanak, melyek az ilyen nőnek jogcímet adnak a férje reáltulajdonainak egy nagy részére, és kötelezzék a férjet, hogy bevétele legnagyobb részét átadja

nejének, aki viszont minden engedelmesség és mindennemű háztartási kötelezettség alól felmentetik. Azonban annak a nőnek, aki magasabb prédára vadászik, véleményem szerint le kell mondania ezen előnyökről azon nagyobb tisztesség ellenértékeképpen, hogy egy értékes ember felesége és gyermekei anyja lehet. Egészen csak az szükséges, hogy a törvények megengedjék neki, hogy ha akar, lemondhasson özvegyi hagyatékáról, tartásdíjáról és a fegyelem alóli menteségről, hogy előnye végre kiegyenlítődjék. Jelenleg a nők képtelenek arra, hogy megtegyék ezen engedmények legtöbbször: a nyugati államok többségének törvényei hajthatatlanok. Ha például egy angol nő egy házasság előtti szerződésben alávetné magát a fegyelmezésnek, nem a jelenlegi törvények szerintinek, hanem a régebbi szokásjog szerintinek, amely megengedte a férjnek, hogy nejét megfenyítse a hüvelykujjánál nem vastagabb bottal, bármely érzelgős szomszédjának módjában állna ezt a szerződést megsemmisíttetni azzal, hogy a hatóság elé cipelteti a férjet azért, mert teljesítette a szerződést, és biztos fogadás volna, hogy a bíróság bebörtönözné a férjet.

Ez a terv, bármilyen újnak tetszik is, valójában már működésben van. Sok férjes nő, hogy visszatartsa férjét a fellázadástól, több-kevesebb engedményt tesz bizonyos olyan jogai és mentelmei tekintetében, melyek az élő törvények szerint megilletik. Ott vannak például

azok a nők, akik szakértéssel és szorgalommal elvégzik a háztartási dolgokat, dacára, hogy a törvények nyilvánvalóan semmiféle büntetéssel nem sújtják, ha ezek elvégzését elmulasztják. Vannak nők, akik külső iparokat és foglalkozásokat űznek és hozzájárulnak a családi pénztárhoz. Vannak olyan nők, akik engedelmessé válnak férjeiknek, még jobb meggyőződésük ellenére is. Vannak – még pedig nagy számban – nők, akik tapintatosan figyelmeztetik férjüket elutazásuk alkalmával a tisztaság tekintetében az oltár előtt tett esküre. Közhely, hogy sok boldog házasságban engedik meg egy harmadik fél részvételét is. Több ilyen lenne, ha több nőben volna elegendő szellemi higgadság ahhoz, hogy felismerje ennek a berendezkedésnek előnyeit. A fő baj az ilyen háromszögeknél nem ott van, hogy esküszegéssel járnak, vagy hogy valami fundamentális sérelmet szenvedne a nő; ha mellőznék a banális színészkedéseket, akkor tényleg az volna a hatásuk, hogy fokoznák a férj alázatosságát és tiszteletét felesége iránt, ha másképp nem, mint egy összehasonlítás gyümölcset. A baj ott van, hogy közülünk igen kevésnek van elég érzéke, hogy intelligensen kezelje az ilyen háromszöget. A férfi elméjét hamar meghódítják mutatós értékek; az átlagos nő férfi, ha egyáltalán áldozatul esik, akkor valami buja és hamis teremtmény hódítja meg, aki csak ki akarja fosztani. Itt mutatkozik meg a francia ember nyers realizmusának fölénye a teuton fajta szentimentalizmusa fe-

lett. Egy francia épp olyan kevésbé gondolna arra, hogy felesége megkérdezése nélkül keressen szeretőt magának, amilyen kevésbé jut eszébe, hogy felesége tanácsa nélkül hivatalt vállaljon. Ennek az az üdvös eredménye van, hogy ritkán csapják be. Egy olyan francia férfira, akit a nők tettek tönkre, legalább száz ilyen angol és amerikai jut, dacára, hogy százszor annyi francia férfi próbálkozik az újjászületés e módjával. Zola esete tipikus. Mint ismeretes, az ő szerelemeit Mme. Zola gondosan felülvizsgálta házasságuk első napjától kezdve, és ennek folytán élete teljesen mentes maradt botránytól, figyelme pedig nem terelődött el munkájától

Az örök románc

De bármi legyen is a monogám házasság jövője, sohasem lesz semmilyen hanyatlás abban a kellemes kalandosságban, mely most a nemek közötti tranzakciók mélyén van. A nők megtehetik, hogy emancipálják magukat, kikölcsönözhetik a férfiaktól egész trükkkészletüket és kigyógyíthatják magukat vágyakozásukból a házasság főzélékbiztonsága után, de sohasem fognak megszűnni nők lenni; mindaddig, míg nők maradnak, provokálni fogják a férfiakat. Fő bajuk éppen abban a tényben van, hogy veszélyesek, hogy fenyegetik a férfiak szabadságát és függetlenségét, hogy éles elméjük sokkal nagyobb fenyegetést képvisel, mint az Isten vagy a nyílt ellenség tettei – és veszélyesek maradnak mindörökre. A férfiak félnek tőlük és meg vannak babonázva általuk. A nők tudják, hogy kell bájosan mutatni a foguk fehérét; a felvilágosultabbak kidolgozták az elbűvölés nagyszerű technikáját. Nietzsche mondta a nőről, hogy ő a harcos újjáteremtése – jól figyeljünk – nem a gyámoltalané, hanem a harcosé. Mély mondás. Végtelen tehetségük van, hogy kicsi és ellenállhatatlan hízelkedésekkel jutalmazták a férfi szorgalmát és vállalkozását; éles megértés párosul azon képességükkel, hogy fel-

idézzék a szépség eszméit, ami összehasonlíthatatlan társakká teszi őket, midőn a komoly napi ügyletek befejeztettek és eljött az idő, midőn kényelmesen lehet a csillagos éterbe nyúlni. Minden férfinak, merem állítani, megvan a saját fogalma, hogy mi adja a teljes békét és megelégedést, de ezen fogalmak valamennyije, dacára a nemek közti alapkonfliktusnak, a nők körül forog. Ami engem illet – és remélem, bocsánatot nyerek, hogy tanulmányom ezen előrehaladt stádiumában, a magam személyét vonom bele – a két legközönségesebbet közülük visszavetem: a szenvedély, legalábbis kalandosabb és melodramatikusabb képeiben, túl izgató és nyugtalanító egy olyan tunya ember számára, amilyen én vagyok, és én túl egoista vagyok ahhoz, hogy nagyon vágyjak a dajkáltatás után. Hát akkor mi marad részemre? Hadd kíséreljem meg, hogy leírjam.

Egy bosszantó és elfoglalt nap alkonya; mondjuk fél hat vagy hat óra egy téli délután. Megittam egy vagy két koktélt és kinyújtózkodom egy pamlagon a tűzzel szemközt, szivaromat szíva. A dívány végén, elég közel hozzám, hogy kezemmel is elérhetem, egy nő ül: nem túl fiatal, de még jó kondícióban, jól öltözöten – mindenképp fölött halk, lágy és kellemes hangú nő. Én szundikálok és ő cseveg – akármiről, mindenről, valamennyi dologról, amiről a nők beszélnek: könyvről, zenéről, játékról, férfiakról, más nőkről. Nem politikáról. Nem üzletről. Nem vallásról. Nem metafizikáról. Semmi izgatót és

bosszantót – de emlékezzenek: ő intelligens; amit mond, azt tisztán fejezi ki és gyakran festőien. Nézem a haja finom fényét, fehér foga villanását, szemöldöke ívét, karja kecses hajlását. Hallgatom hangja bájos zümmögését. Fokozatosan elalszom, de csak egy pillanatra. Abban a percben kissé felemeli hangját és én felébredek. Aztán megint aludni – csendesen és elbűvölően, le az álmok enyhe lejtőjén. Aztán megint felébredni, megint elaludni és így tovább.

Komolyan kérdelem: lehetne-e valami kimondhatatlanabbul szebb? Az elalvás szenzációja számomra a legkedvesebb a világon. Annyira élvezem, hogy még a halál elé is alattomos csodálattal és kíváncsisággal nézek. Nos: a halál költőiesített álom és így duplán édes. Olyan álom, melyhez csak a világ legszebb zenéje fogható. Többre becsülöm ezt a helyzetet mindennél, amit csak kigondolhat az ember. Nemcsak elbűvölő, hanem a szó valódi jelentésében nemesítő is. A végén, ha a lányka meglehetősen bosszankodik már és kidob engem, valahogy megtisztulva és megdicsőülve térek vissza gondjaimhoz. Jobb ember vagyok a magam szemében. A lilomok mezején legeltem. És valóban, teljesen és megbánásmentesen boldog voltam.

Mentegetőzés a lezárásban

A végén a kulturált olvasó elnézését kérem mindazon szükségképpen látható tökéletlenségekért, melyeket itt papírra vettem: tökéletlenségek ezek, melyek nemcsak a hiányos információnak és tévelygő logikának tulajdoníthatók, de – és talán több joggal – bizonyos alapvető gyengeségeknek is, melyek azon nemnek sajátosságai, melyhez tartozni szerencsém van. A férfi elválaszthatatlan veleszületett hiúságaitól és ostobaságaitól, ahogy a kutya elválaszthatatlan a bolháitól. Megnyilvánulnak mindenben, amit tesz és mond, de legjobban akkor nyilvánulnak meg, ha a nő legfenségsőbb misztériumáról elmélkedik. Amilyen bizonyosan nyafog és forgatja a szemeit a nő jelenlétében, épp olyan bizonyosan nevetséges és levehetetlen bohócságot ölt magára, ha megkísérli felboncolni őt a laboratórium magányában. Nincs olyan nőkről szóló könyv, amely ne lenne a nagyképűsködéseknek és az ostobaságoknak gyűjteménye. Csak két könyv van, amely talán felületes vágyat mutat, hogy becsületes legyen: *A női szavazati jog elleni cenzúrázatlan érv* Sir Almroth Wright-tól és a jelen könyv. Wright egy gáláns merényletet kísérelt meg, hogy megmondja az igazat, de még mielőtt feladata felé-

ig ért volna, kiirthatatlan férfi csacsisága felülkerekedett pszichologista örületén, így gyorsan mosta kezeit és kiadott egy félig sült és ostoba könyvet. Talán én is megbuktam és talán még dicstelenebbül. Ha így van, akkor tele vagyok őszinte és leírthatatlan bánattal.

Vége

AZ ELSŐ NEW DEAL

Az 1845-ös franciaországi állapotok nagyon hasonlítottak az 1928-as Egyesült Államok állapotához. Az ország sok fogcsikorgatás és nyöszörgés közepette végre sikeresen kigyógyult a Napóleoni háborúk következményeiből, a trónon egy mérhetetlenül ostoba, de mérhetetlenül tiszteletre méltó király ült, a kormány – F. P. G. Guizot miniszterelnöksége alatt – elkötelezte magát a „béke és semmi reform” elve mellett, a vállalkozások jól és egyre jobban mentek, a részvények és a kötvények ára egyre magasabbra nőtt, a bérek velük együtt szárnyaltak, és látszólag a teljes látkép melaszban úszott. Az angolok – akik a csatornán túl morcoskodtak – és a németek – akik sötét pillantásokkal méregették a Rajna

másik oldalát – őszintén irigykedtek, és úgy hiszem, ekkoriban volt, hogy az utóbbi előrukkolt az egyik legékesszólóbb mondásával: *wie Gott in Frankreich*.³

1847-ben azonban valami kicsúszott a kezekből – és mielőtt véget ért volna az esztendő, a francia gatyákban már hemzsegték a hangyák. Senki sem tudta igazán, hogy mi is történhetett. Egyik nap minden csodaszép volt, a következőn pedig pánik tört ki a tőzsdén, Párizs boltjai hirtelen kiürültek, mindenfelé gyárak zártak be, és száz- meg százszazer francia veszítette el az állását. Természetesen az összes politikusnak volt minderre magyarázata, az egyik ezt mondta, a másik azt, a Sorbonne professzorjai számtalan ellentmondásos statisztikai grafikont és táblázatot publikáltak – az átlagember azonban bizalmatlan volt, az előbbit zsványnak, az utóbbit idiótának tartotta, következményképpen pedig zúgolódás támadt szerte az országban.

A zúgolódás *pianissimo* folytatódott a következő mintegy hat hónapon át, azután egyszerre kellemetlen *forte*-ba csapott át, gyakori *sforzando* ütemekkel. Ezzel egyidőben megszorodtak az országban a vándor kuzuzslók, akik közül sokan egy új evangéliumot hirdettek: a szocializmust, amit a közelmúltban talált fel egy Karl Marx nevű ember. A bajok – mondták ezek a kuzuzslók – mind a Romlott Gazdagok miatt történtek.

---

³ [Él, mint Isten Franciaországban]

Franciaország – tartották – még mindig majd’ túlcsondul a vagyontól, de a Romlott Gazdagok maguknak tartogatják mindet. Nézd csak meg az elegáns szekereiket piros kerekkel, fém- meg üvegajtókkal, és diploma-tajlmezbe öltöztetett kocsisokkal. Nézd csak, milyen obszcénül öltöztetik selyembe, szaténba, gyöngyökbe, rubinba és gyémántokba a feleségeiket, a lányaikat és a szeretőiket. Vess csak egy pillantást, *mon cher*, a barokk kastélyaikba: aranszékeikre, leopárdbőr-szőnyegeikre, a kézzel festett olajfestményeik erkölcstelen kiállítására. Mindenekfelett, kisnyulam, gondolj arra, milyen szoros pórázon tartják a gazdagok engedelmes szolgájakat, a hamis és gonosz Lajos Fülöp királyt.

Így 1848. február 24-én megszabadultak Lajos Fülöp-től, és a helyére ültettek egy ideiglenes kormányt. Ezt a kormányt – ahogy később kiderült – hivatásos politikusok irányították a háttérből, de amit az átlagember a kezdetben látott, az nem volt más, mint egy megkapó Agytröszt, ami akkoriban valami egészen új dolog volt az egész világon. Azóta megannyi Agytrösztöt látott a Föld, és néhányuk tündökölt a zsenialitástól, de kétségtelen, hogy egyik sem volt képes túlragyogni ezt a legelsőt. Hiszen nem csak korának összes haladó politikai és gazdasági gondolkodóját foglalta magába, Louis Blanc-tól Louis Banqui-ig, és Jacques Cavaignactól Alexandre Ledru-Rollinig; úgyszintén fel tudott mutatni egy te-

hetséges proletár metafizikust, Alexandre Albertet, és egy ünnepelt költőt, Alphonse de Lamartinet.

Ezek a tehetséges urak azonnal nekiláttak, hogy megajándékozzák Franciaországot egy Tervgazdasággal. A kapitalista rendszert pillanatok alatt eltörölték, és felállították helyette a Vagyonmegosztás rendszerét [...]. Elrendelték a férfiak és nők közötti régi egyenlőtlenség megszűnését, és hogy a jövőben minden szabad francia polgár kapja meg... nem azt, amit csak meg tud szerezni, hanem amire vágyik. De honnan fognak pénzt keríteni mindehhez? A Romlott Gazdagoktól, természetesen. Nem sanyargatták a szegényeket I. Károly óta eleget? Nem köztudott, hogy annyi erkölcstelen zsákmányra tettek szert, hogy majd' kipukkadnak? –

Meghánytatni őket azonban nehezebbnek bizonyult, mint várták. Sokan közülük továbbálltak – ahogyan Lajos Fülöp is – és a legtöbbnek sikerült magával vinnie az aranyát és az ingóságait. A többi azzal mentegetőzött, hogy ők épp annyira le vannak égve, mint mindenki más. Bedeszkázták a barokk kastélyaik ajtóit-ablakait, bezárták az emberevő gyáraikat. A munkahelyek a tél előrehaladtával egyre tovább fogyatkoztak. Az emberek masírozni kezdtek Párizs utcáin, kenyeret követelve. Az Agytröszt éjt nappallá téve munkálkodott forradalmi tervein, hogy újratervezze a társadalmat, de a legmerészebb és legreménytelibb fondorlatai sem tudtak lépést tartani a balszerencsés események sorozatával.

Végül kiötlött egy új tervet és bejelentette, hogy végre-valahára megoldotta a problémát. A baj ezidáig – magyarázta – az volt, hogy az átlagember túlságosan is a Romlott Gazdagokra támaszkodott a munkahelyekért. Ezentúl ez meg fog szűnni. Innentől az Állam – azaz az Agytröszt – biztosít majd minden munkahelyet. Azonnal állami gyárakat fognak létrehozni, ahol munkát kap mindenki, aki dolgozni akar. Franciaországban nem lesz többé munkanélküliség, a munkások pedig, akiktől eddig munkájuk gyümölcsének 99%-át elvette a tőke, most az egészet hazavihetik.

Ezeknek a gyáraknak a felállítását egy fiatal, progresszív gondolkodóra bízta, aki a sármosan csengő Marie névre hallgató, ő pedig sebesen munkához is látott. Emellett készen állt hatalmas léptékű kültéri közmunkaprogramokat is indítani – két óriási vasútállomás felépítésébe kezdett Párizsban, nekifogott az Oise folyó kikotorásának, új kanálisok és vasútvonalak kiépítését vette tervbe minden irányba, és így tovább. De valami meghatározatlan oknál fogva – talán a betiltott tőkés titkos cselszövései folytán, talán a kereslet és a kínálat törvényének gonosz fondorlatai miatt – az így teremtett munkahelyek képtelenek voltak elszállásolni a munkanélküliek hordáját. Ami azt illeti, a munkanélküliek száma egyre csak növekedett, és egyhamar lázongások törtek ki Párizsban – M. Marie pedig a munkanélküliek

soraiba lépett, és egy Thomas nevű, éles eszű fiatal vette át a helyét.

De Thomas professzor is melléfogott, és 1848 végére Franciaország sokkal rosszabb állapotban volt, mint a New Dealje kezdetén. Ekkorra már elhajtották az eredeti Agytröszt megannyi tagját, de mindig jelentek meg újak, az újoncok pedig egyre szorgalmasabban tolták ugyanazt a szekeret, miközben a gyászos esztendő haladt tovább. Minden nap bejelentettek egy újabb és remekebb tervet, ami majd elhozza a millenniumot, és minden nap lemondtak egy másikról, ami füstbe ment. Az átlagemberek eközben tovább kutakodtak valami munka után, és továbbra sem találtak, a politikusok a színpalak mögött pedig várták, hogy elérkezzen az idejük. Decemberben el is érkezett. Néhány nap alatt kitessekkelték az Agytrösztöt és a szolgálatkész Louis Napóleont tették meg Franciaország elnökének. A Romlott Gazdagok rögtön elkezdtek visszasomfordálni, újra megnyíltak a bezárt gyárok, és ismét megjelentek a munkahelyek. Három évvel később Louis Napóleontól császár lett.

Érdeemes megemlíteni ennek a történetnek néhány részletét. Az egyik az, hogy az Agytröszt – minden fellelengzős látszat ellenére – sosem volt több a politikusok számára, mint egy álarc. Hagyták, hadd élje ki magát, amíg az átlagemberek hisznek a varázslatában, de amint világhosszá vált, hogy a kuruzslás pusztá szemfényvesztés,

mindenki visszatért a színpalak mögül és átvette a régi helyét. A másik érdekesség az, hogy az Agytröszt – bár olyanokból állt, akik saját bevallásuk szerint koruk elsőrangú elméi voltak – totálisan leszerepelt. A Bősége-sebb Életre törekvő, pompás tervei közül egyik sem vált be. A műveletei végeztével az egyetlen, amit fel tudott mutatni, egy hatalmas államadósság, Franciaország történelmének legmagasabb adói, és a munkanélküliek végeláthatatlan serege volt.

Hogy mennyibe került ez a kaland az országnak, először és utoljára, azt nem tudom, de kétségtelenül sokmillió frank volt. A francia adófizető volt a fejőstehén. Végül neki kellett állnia az összes vasútállomás örületes felépítésének, az összes fanatikus folyókotrásnak és kanálistúrásnak a számláját. Abból a tézisből kiindulva, hogy a Romlott Gazdagok gazemberek voltak, és ki kell őket zsebelni, az Agytröszt könnyedén tovább haladt ahhoz a tézishöz, hogy mindenki, akinek van bármennyi tulajdona, egy gazember, akit szintúgy ki kell zsebelni. A gazdagok végső soron el tudtak menekülni, de a kisember képtelen volt, és bizony jól kizsebelték.

És mi lett az Agytröszttel, miután véget ért a bál? Felzívódott, olyan rejtélyesen, ahogyan összeállt, alig hagyva bármi nyomot maga után. Az egyetlen géniusza, aki bárminemű ismeretséggel bírt, a költő, Lamartine volt. A történet végetértével úgy döntött, hogy hivatásos politikus lesz, és 1849-ben ismét elindult Franciaor-

szág miniszterelnöki címéért Louis Napóleon ellen. Miután sokmillió szavazattal lemaradt mögötte és veszített, visszatért a költői szakmához, de azzal sem tudta megkeresni a kenyerét, és élete utolsó napjaiban a francia állami segélyen éldegélt. Ilyen emberek voltak azok az okos és minden hájjal megkent alakok, akik Franciaországban száz évvel ezelőtt megpróbálták megdönteni a kapitalista rendszert, újraelosztani a vagyont, felszámolni a szegénységet, munkát adni mindenkinek, és elhozni az Új Jeruzsálemet.

A JÓZAN ÉVEZRED

A szent háború

Azt a tényt, hogy a szesztilalom az elnyomás és az igazságtalanság hosszú listájával jár – hogy megjutalmazza a legalantasabb kémkedést, könnyű megélhetést biztosít a hivatásos gazemberek egész hordájának, sok ezer tisztességes embert tesz a legrosszabb zsarolás áldozatává, megsérti az otthon elméleti szentségét, valamint keserű és könyörtelen ellenségeskedést szít – ezt a tényt most a tilalom örökösen reménykedő ellenségei használják érvként arra, hogy miért kellene felhagyni ezzel az egész gusztustalan hadjárattal. Arra számítanak, hogy ezzel sikerül meggyőzniük a józanok akár egy nagy kisebbségét, látszólag arra az elméletre alapozva, hogy ér-

zelmi alapon és hirtelen térítették meg őket a tilalom oldalára, és észhez fogja téríteni őket, ha az igazságosság-érzetükre és becsületességükre apellálnak.

Semmi remény nem lehetne ennél hiábavalóbb. Amit az összes optimista figyelmen kívül hagy, az az, hogy az illogikus és védhetetlen üldöztetés, ami a szesztilalom alatt egyre nagyobb számban történik, a *fő forrása* a tilalom népszerűségének az olyan emberek körében, akik támogatják. Más szóval a jellemző tilalompárti ember tele van vallásos buzgalommal, amihez a megszkott szadista felhang társul. Örömet leli az öncélú üldöztetésben. Szereti látni, ahogy a másik felugrik, és szereti hallani, ahogy felkiált. Ez a szomszéd rettentően nyilvánvaló az ország összes feltűnő, örült mollája esetén – azaz az amerikai kultúra tényleges vezetőiben. Az olyan tehetséges ostobahajcsárok, mint Dr. Billy Sunday tiszteletes, tudják, milyen ez a kultúra; tudják, mit akar a tömeg. Így az Úr állítólagos Igéjének hirdetését átalakítják a vitathatatlan bűnösök durva üldözésévé – mint a kocsmatulajdonosok, a prostituáltak, a Szabbattörők, a darwini hipotézisben hívők, német exegéták, a kézikönyvek, a pókerjátékosok, a házasságtörők, a cigarettázók, a káromkodók. Az üldözés az, ami felvillanyozza a methodisták nagy tömegét, nem az Ige. És az a tény, hogy az üldözés igazságtalan, annál jobban felizgatja őket, hiszen a hatalom jele büntetlenül igazságta-

lanságot elkövetni, és a hatalom az, amit az alsóbbrendű ember mindig a legerőszakosabban akar.

Minden alkalommal, amikor az újságok ismét beszámolnak arról, hogy a tilalom ügynökei meggyilkoltak valakit, aki ellenállt, vagy átkutatták valami nő alsóneműjét, vagy rajtaütöttek egy Vanderbilt-jachton, vagy megszarolták a törvényhozókat, vagy elkövettek valami hasonló, mértéktelen és antiszociális bűntettet, egyszerűen ezer új szavazatot szereznek a tilalom pártján. Pontosán ez a fajta szórakozás az, ami népszerűvé teszi a tilalmat az ostobázia szemében. Pontosán azért rajonganak érte annyira, mert igazságtalan, mert imbecillis, mert önkényes és zsarnoki. Az, hogy mellékesen még az alsóbbrendű ember szabadságát is megsérti, nem elegendő ok arra, hogy ne lelje örömét az üldözésben. Az újságokban jelentett áldozatok rendszerint felsőbbrendűek nála; így ősi demokratikus kielégülést nyerhet a tönkretételükből. Valamint nem is epekedik nagyon a szabadság iránt. Parancsszóra mindig hajlandó feladni azt. A legnépszerűbb ember a demokráciában nem a legdemokratikusabb ember, hanem a legdespotikusabb. A köznépet elragadtatja az ilyen emberek általi sanyargatás. Szeretik, ha parancsolgat nekik. A természetes járásmódjuk a libasor.

A romantikusok azt jövendölték, hogy amikor megérkezik a szesztilalom, az amerikai munkások fel fognak lázadni a zsarnoksága ellen, hogy le fognak állni a gyá-

rak és meg fognak bénulni az üzemek. Bizonyos iszákos munkásvezetők még általános sztrájkjal is fenyegettek. Természetesen semmi ilyesmire nem került sor. Egyetlen amerikai munkás sem szólt egyetlen szót sem. Az egyetlen tiltakozó szavakat néhány barbár külfölditől lehetett hallani, és ezeket az elégedetlenkedőket egyhamar engedelmesre verte a *Polizei*. Egy-két hét alatt minden sörtartalék elfogyott, minden korsó valódi tömény ital kiürült. Azóta – leszámítva azokat a rettenetes pancsokat, amiket zárt ajtók mögött kotyvasztott – az amerikai munkás józan. Ami ennél is rosszabb, emellett néma is. Egyetlen hang sem hagyta el a száját... De fortyog a gyűlölettől? De túrheterlen sérelmeket táplál? Előbb vagy utóbb meg fogja bosszulni a választóurnánál? Egy frászt! Semmi hasonlót nem fog tenni. Azt fogja csinálni, amit mindig csinál – azaz erénnyé fogja kövácsozni a nyomorát és egyenesen hinni kezd abban, hogy *szereti* a tilalmat, hogy sokat segít rajta, hogy ha tehetné sem szabadulna tőle. Ez az alsóbbrendű ember szokásos gondolkodásmódja, mindig és mindenhol. Ez az egyszerű emberek józan esze.

Az idealizmus diadalma

A szesztilalom másik hatása az lesz, hogy fokozatosan elkergeti az Egyesült Államokból a civilizált embe-

rek jelenlegi apró kisebbségét. Szinte mindenki, akit tisztel az ember, vágyakozó pillantásokat vet az óceán túloldalára. Néhányuk nyíltan beszélnek az emigrációról, amint Európa összeszedi magát. Mások csupán azt mondják, hogy évente egyszer külföldre utaznak és a lehető legtovább ott maradnak, hogy csak időnként látogattják meg az Egyesült Államokat, ahogyan mondjuk egy orosz nemes látogatta az ukrán birtokait. Ami ennél is rosszabb, a tilalom el fogja rémiszteni a jobbféle bevándorlókat a túloldalról. Az alsóbbrendű munkások talán továbbra is érkezni fognak kisebb létszámban – azt tervezve, hogy megszedik magukat a lehető legtöbb pénzzel, majd elmenekülnek, ahogyan az olaszok teszik éppen most. De egyetlen elsőrangú ember sem fog jönni – semmilyen Stephen Girard, vagy William Osler, vagy Carl Schurz, vagy Theodore Thomas, vagy Louis Agassiz, vagy Edwin Klebs, vagy Albert Gallatin, vagy Alexander Hamilton. Nem maga a tilalom az, ami távol fogja őket tartani, hanem a társadalmi és politikai attitűdök teljes szerkezete, ami meghúzódik a tilalom mögött – a féktelen puritanizmus teljes klinikai képe.

De a tilalompártiak szemszögéből mindez nem érv a tilalom ellen. Épp ellenkezőleg, ez a tilalom melletti érv. Hiszen az ember, akit a tilalompárti – azaz az alsóbbrendű puritán – a legintenzívebben gyűlöl, akiben a legjobban gyanakszik, az pontosan az, akit az emberiség többi része felsőbbrendű embernek tart. Tévedsz, ha

úgy gondolod, hogy mondjuk Mississippi becsületes kisbirtokosai szánják aényt, hogy egyetlen kimagasló ember sincsen az egész államukban. Igazából örömet lelik benne. Számukra a büszkeség forrása az, hogy nem él ott egyetlen olyan hitetlen gazember sem, mint Balzac, és egyetlen olyan botránys házasságtörő sem, mint Wagner, és egyetlen olyan hitvány ateista sem, mint Huxley, és egyetlen lármás zongorapüfölő sem, mint Beethoven, és egyetlen német kém sem, mint Nietzsche. Ha ilyen emberek telepednének le ott, meglátogatná őket egy igazságtevő bizottság, és szigorúan kiválatlnák őket. A puritánok soha nem közösködnek eretnekekkel.

A SZABADSÁG TERMÉSZETE

Minden alkalommal, amikor egy rendőrtiszt az amerikai törvény által ráruházott jogos és rettenetes hatalmának gyakorlása során koponyarepedésben részesít egy őrizete alatt álló polgárt vérzéssel, sokkal, kómával és halállal, felhangzik egy gyenge, falzett tiltakozás az emberi szabadság szakemberei részéről. Jelentéktelen volna talán a tény, hogy ezt a tiltakozást sosem támogatja az amerikai szabad polgárok nagy többsége, az áldozat családja és hitelezői kivételével? Úgy gondolom, nem. Itt, mint rendszerint, a közvélemény igen realiztikus. Nem kel fel a rendőr ellen, annál az egyszerű ténynél fogva, hogy nem kérdőjelezi meg a jogát ahhoz, hogy azt tegye, amit tett. A rendőrök nem dísznek hordják a gumibotot. Azzal a céllal adják a kezükbe, hogy betör-

hessék az ellenszegülő közemberek koponyáját, legyen akár Republikánus, akár Demokrata. Amikor véghez viszik eme kötelességüket, nyilván a törvény szerint járnak el.

A fent említett szakemberek egyazon fanatikusok, akik sírásukkal töltik be az étert minden alkalommal, amikor az Egyesült Államok postaügyi minisztere kitilt a levelezésből egy magazint, mert nem szíveli annak eszméit, és minden alkalommal, amikor deportálnak valami szegény orosz, mert Marxot olvasott, és minden alkalommal, amikor egy szesztilalmi ügynök meggyilkol egy szeszcsempészt, aki nem fizeti meg az illetékeit, és minden alkalommal, amikor az Igazságügyi Minisztérium ügynökei kidobnak egy olaszt az ablakon, és minden alkalommal, amikor a Ku Klux Klán vagy az Amerikai Légión kátránnyal és libatollal ékesít egy szocialista prédikátort. Röviden, ezek radikálisok, és ha megkapargatjuk az egyiket egy vasvillával, egy bolsevikot találunk; megvetik az amerikai intézményeket és gyűlölik az amerikai idealizmust. És gonosz elveik nem kevésbé sérteők a helyesen gondolkodó és vörös vérű amerikaiaknak, amikor azok szenátorok vagy gazdag újságok szerkesztői, mint akkor, amikor azok becsmértelt szakszervezeti tagok, akik döglött macskákat és pokolgépeket hajítanak a Rotary Club gyűléseibe.

Ami elsősorban gyötri őket, az a tudatlan és kritikátlan monománia, ami lesújt mindenféle fanatikusra

mindig és mindenhol. Miután korlátolt szellemi képességeikkel megértették a Jognyilatkozatban lefektetett elméleti elveket, szenvedélyes meggyőződésbe ringatják magukat, miszerint azok az elvek azonosak a törvény és igazságosság szabályaival, és szó szerint végre kell hajtani őket, még hozzá a legkisebb tekintet nélkül a körülményekre és a célszerűségre. Pontosan olyan ez, mintha a magas egyház rektora, miután véletlenül belelapozott a Krónikák könyvébe, kiváltképp a második fejezetbe, a szószerűről hirtelen parancsba adná, kiátkozás és a pokol tüzének terhe mellett, hogy pontosan kövessék a benne lefektetett példát, miszerint: „Isai pedig nemzé Eliábot, az ő elsőszülöttét, és Abinádábot, másodikat, Simeát, harmadikat, Netanéelt, negyediket, és Raddait, ötödiket, Osemet, hatodikat és Dávidot, a hetedik fiát,” és így tovább. Talán igen pontos teológia volna, de kétségtelenül nem állna összhangban a modern eszmékkal, és a tisztelendő úr rettenetesen szerencsés volna, ha nem adna neki a püspök tíz nap pihenőt az egyházmegyei siten.

Így van ez a Jognyilatkozattal is. Ahogyan a köztársaság atyái megalkották, az otromba, nyers, rugalmatlan, kissé ábrándos és transzcendentális. Lefektette a polgár jogait, de nem mondott semmit a kötelességeiről. Azóta a törvénykezési tudomány szabályszerű folyamataival és a jogművészet annál is finomabb és gyönyörűbb eszközeivel sokkal rugalmasabbra és észszerűbbre gyúrták és

puhították. A polgár egyrésztől még mindig megtartja a nagy privilégiumot, hogy tagja lehet a legkiválóbb szabad nemzetnek, amit valaha látott a föld. Másrésztől, megannyi ravasz rendelet és okos döntés eredményeképpen egészséges korlátok között tartják természetes vágyait és étvágyait, így megtartja illemét és méltóságát. Semmi mesterséges akadály nem áll legmagasabb törekvései útjába. Bármi lehet belőle, akár még rendőr is. De amint rendőrré lesz, a törvényhozás és az igazságszolgáltatás karjai védelmezik speciális jogait és kiváltságait, amelyek magas hivatalával járnak, beleértve kiváltképp a jogot ahhoz, hogy belátása szerint síttrre vágja a laikusokat, hogy megizzassa és kizsebelje őket, alávesse őket a harmadfokú kínvallatásnak és elfojtsa az ellenállásukat azzal, hogy péppé veri őket. Akik nincsenek ezzel tisztában, egyszerűen nem ismerik az amerikai joggyakorlat alapelveit, ahogy azok számtalanszor napvilágra kerültek az elsőfokú bíróságokon és magasztos kifejezésekkel ratifikálásra kerültek az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága által. Ezeknek a csodálatosan elért irányító döntéseknek az egyetlen célja, hogy óvják a közrendet és a közbiztonságot, valamint hogy bírósági eljárással helyettesítsék a disszonáns egók kifejetlen és veszélyes kölcsönhatását.

Képzeljünk el egy példát. Tegyük fel, egy békés polgár vagy és éppen hazafele tartasz a munkahelyedről. Egy rendőrőrmester, miután kiszemelt téged a tömeg-

ben, odalép hozzád, nyakoncsíp és közli veled, hogy le vagy tartóztatva egy trolivezető meggyilkolásáért a pennsylvaniai Altoonában 1917-ben. Megdöbbenve a vád hallatán, rögvest úgy ítéled, hogy a rendőrtiszt elvesztette az eszét és futásnak eredsz. Ő üldözőbe vesz. Te tovább szaladsz. Ő előveszi a revolverét és feléd lő. Eltéveszt. Ismét lő és lábon talál. Te a földre zuhansz, ő pedig rádveti magát. Kész vagy ellenállni a nyilvánvalóan mániákus támadásának. Ő agyba-főbe ver a husángjával és berángat téged a járőkocsiba.

Az őrházhoz érve bezárnak egy szobába öt detektívvel és öt órán keresztül vallatnak a rafinált művészetükkel. Te dühös leszel – talán elveszíted a szokásos udvariasságot a lüktető fejed és lábad miatt – és csípősen válaszolsz. Ők pedig leütnek. Miután képtelenek voltak kicsikarni belőled egy vallomást, bezárnak egy cellába és egész éjszaka otthagynak. A következő nap elvisznek a rendőrkapitányságra, fotót készítenek rólad a bűnügyi nyilvántartásba és szabályszerűen kiállítanak belőle egy példányt a „gyilkosok” szekcióban. Aztán börtönbe szállítanak és ismét elzárnak. Ott is maradsz egészen addig, amíg meg nem érkezik a trolivezető felesége Altoonából, hogy azonosítsa téged. Az asszony megdöbben-ti a rendőrséget azzal, hogy kijelenti, nem te vagy az az ember. A valódi gyilkos, úgy néz ki, olasz volt. Miután benntartanak még egy-két napig, átkutatják a házat szeszfőző készülékeket keresve, átvilágítják az adóbeval-

lásodat és megvizsgálják a feleséged házasság előtti tisztaságát, elengednek.

Természetes módon némiképp irritálva érzed magad a tapasztalatodtól és talán sürget a feleséged, hogy folyamodj jogorvoslatért. Nos, hogyan is lehetne orvosolni ezt? Ha tüzes lelkű vagy, abszurd módon a felháborítóan nevetséges megoldást követeled: az őrmester azonnali bebörtönzése, a rendőrbiztos elbocsátása, Mooney kiengedése, tisztességes tárgyalás Sacconak és Vanzettinek, szabadkereskedelem Oroszországgal, Egy Nagy Szakszervezet. De ha 100%-ban amerikai vagy és tiszteled országod törvényeit és intézményeit, felkeresed az ügyvédedet – ő pedig azonnal megmutatja neked, meddig is érnek és hol érnek véget a jogaid. Nem intézheted el az őrmester letartóztatását, mert ellenálltál a letartóztatásnak, és amikor ellenálltál, azonnal szert tett a jogra ahhoz, hogy erőszakkal bevigyen. Nem járhatsz el ellene azért, mert hamisan megvádolt, mert jogában áll őrizetbe venni egy gyanúsítottat, a bíróságok pedig számtalanszor úgy döntöttek, hogy egy közhivatalnok, amennyiben nem vádolható korrupcióval vagy rosszakarattal, nem felelős a hibás ítéletért, amit esküdt kötelessége teljesítése során hozott. A detektíveket sem tudod fülön csípni, mert amikor kihallgattak téged, gyilkossággal vádolt fogoly voltál, nekik pedig ez volt a joguk és kötelességük. Nem perelheted be az őrház vagy a börtön őrét, amiért bezártak, mert úgy kapták a teste-

det, ahogy a törvény előírja, jogszerű és szabályszerű módon, és büntethetők lettek volna, ha szabadon engednek.

Akkor nincs semmi jogorvoslatod, egyáltalán semmi jogod? Kétségtelenül van egy jogod, amit a bíróságok féltve megőriztek. Az Alkotmány által biztosított, tiszta jogod van arra, hogy elmenj a méltányossági bíróságra és egy utasításért folyamodj, ami megköveteli, hogy a *Polizei* haladéktalanul távolítsa el az arcképedet a bűnügyi nyilvántartásból a gyilkosok közül. Ez az elidegeníthetetlen jogod és ezt semmilyen ember vagy emberek nem vehetik el tőled a földön. Nem gátolhatod meg, hogy a titkos aktáikban dédelgessék az arcképedet, de szerezhetsz egy parancsot, ami előírja nekik, hogy örökre tartózkodjanak attól, hogy mutogassák a tétlen látogatóknak, és ha észrevétlenül be tudsz osonni a kiállítótermükbe és be tudod bizonyítani, hogy figyelmen kívül hagyták a parancsot, bíróság elé tudod rángatni őket, ahol a tanult bíró bírságot szab ki rájuk.

Így a törvény, a szokásjog és az esetjog védelmezi a szabad amerikai az igazságtalansággal szemben. Ennek a finom és tökéletes folyamatnak a nem ismerete, nem pedig a szabadság mint olyan iránt érzett valami különleges szeretet az, ami haragra gerjeszti az amerika-ellenes radikálisokat minden alkalommal, amikor a csendőrség tisztje, kötelessége egyszerű teljesítése során fejbe kólint egy polgárt. A csendőrnek egyszerűen természetes

és elidegeníthetetlen jogában áll fejbe kólintani: ez elengedhetetlen része az általános előjogainak mint a köznyugalom felesküdt tisztje és az állam szuverén hatalmának képviselője. Való igaz, úgy is alkalmazhatja ezt az előjogot, ami megtámadható azon az alapon, hogy oktalan és hiányzik belőle a józan ítélőképesség. Az észszerű emberek véleménye eltérhet efféle kérdésekben. De nyilvánvalónak kell lennie, hogy az efféle véleménykülönbségek tisztázásának épeszű és méltóságteljes módja nem a nyilvános felháborodás és a szentimentalításra való díszes apellálás, nem az osztálytudat és az antiszociális előítéletek hergelése, hanem a fékekhez és jogorvoslatokhoz való szabályszerű folyamodás, amelyet a Jognyilatkozat fölébe helyezett a méltányossági bíróságok higgadt megfontolása és szigorú logikája.

A törvény védi a polgárt. De ahhoz, hogy élvezhesse a védelmét, tiszteletet kell mutatnia annak bölcs és gyöngéd folyamatai iránt.

VAKFOLT

Kétségtelen, hogy a demokrácia mint politikaelmélet iránti ellenszenvem, mint az összes többi emberi előítélet, egy belső hiányosságból, hibából fakad, ami sokkal kevésbé az elméletben keresendő, mint bennem. Ebben az esetben igen valószínű, hogy ez az irigységre való képtelenségem. Ez az érzelem, vagy gyengeség, vagy nevezük bárminek, egészen hiányzik a jellememből; ahol lennie kellene, ott vákuum van. Egy másik ember jó szerencséje annyira hidegen hagy, mint egy tőzsdeügynököt Johann Sebastian Bach. Se örömet, se ürmöt nem érzek. Például a tény, hogy John D. Rockefellernek több pénze volt, mint amennyi nekem van, számomra annyira érdektelen, mint a tény, hogy hitt a teljes beme-rítésben és levehető mandzsettát viselt. És a tény, hogy az egyik vagy a másik félig névtelen szamarat az Egye-

sült Államok elnökének vagy harvardi professzornak választották, esetleg gazdag nőt, vagy akár gyönyörű és kedves nőt vett feleségül: ez a tény számomra annyira jelentéktelen, mint a legújabb álhír Kelet-Európából.

Mindennek az oka nem bármiféle eredendő nemeségből vagy tanult erényből fakad. Bizony közel sem. Abban a véletlenszerű körülményben rejlik, hogy a foglalkozás, amit űzök a világban, ritkán juttat igen aktív versenybe más emberekkel. Természetesen vannak riválisaim, de ők sem vetélkednek velem közvetlenül és pontosan, ahogyan az egyik élelmiszerárus, vagy lelkész, vagy jogász, vagy politikus vetélkedik a másikkal. Csak ritka alkalmakkor kerül nekem bármennyibe az ő sikerük, és a tény rendszerint még akkor is rejtve marad. Mindig volt elég pénzem ahhoz, hogy gondoskodjak szerény igényeimről, és mindig egyszerűnek találtam többet szerezni, mint amennyire ténylegesem szükségem van. Szkeptikusként minden eszme iránt, beleértve kiváltképp sajátjaimat, sosem ért gyötrelmem, ha valamilyik másik együgyű eszméi győztek.

Ennélfogva sosem vagyok irigy és lehetetlen számomra bármi szimpátiát érezni az emberek iránt, akik azok. Ennek megfelelően lehetetlen bármennyire is lelkesednem az olyan hallucinációk iránt, mint a demokrácia és a puritanizmus, mivel ha kiszivattyúzod belőlük az irigységet, azzal kiszívod az éltető erejüket: megmozdíthatatlanul állnak az alsóbbrendű embernek azok el-

len irányuló gyűlöletének alapján, akiknek jobb dolga van. Az ember természetesen gyakran másféle előadásban hallja őket. A puritanizmust úgy ábrázolják, mint egyfajta fennkölt engedelmesség Isten törvényének. A demokráciát testvériségként, akár altruizmusként mutatják be. Mindez tévedés. Egyedül egy őszinte impulzus rejlik a puritanizmus mélyén, az pedig az impulzus annak az embernek a megbüntetésére, aki nagyobb mértékben képes a boldogságra – hogy lerángassák őt a „jó”, azaz az ostoba, gyáva és krónikusan boldogtalan ember nyomorúságos szintjére. Egyetlen tartható érv szól a demokrácia mellett, ami pedig az érv, miszerint bűn bárkinek jobbnak gondolnia magát másoknál, és mindenekelőtt a legförtelmesebb vétek bebizonyítása azt.

Amit a legnagyobbra becsülök valakiben, az a derült kedély, az erkölcsi felháborodástól való szilárd szabadság, a mindent magába záró tolerancia – röviden, amit rendszerint sportszerűségnek neveznek. Az efféle ember nem tévesztendő össze azzal, aki visszariad az élet kemény csapásaitól. Épp ellenkezőleg, gyakran lelkes gladiátor, aki felettébb élvezzi az ellenállást. De amikor küzd, akkor úgy küzd, mint egy párbajozó úriember, nem úgy, mint egy kikötőmunkás, aki kiürít egy parti kocsmát; más szóval óvatosan őrzi önszeretetét annak feltételezésével, hogy ellenfele épp olyan őszinte és tisztességes ember, mint ő maga – és végső soron, talán ne-

ki van igaza. Ez a hozzáállás nyilvánvalóan lehetetlen egy demokrata számára. Az ő megkülönböztető jegye a tény, hogy ellenfeleit nem csupán minden fegyverével, hanem felhorkanással és korholással támadja – hogy mindig színültig van erkölcsi felháborodással – hogy képtelen elképzelni ellenfele becsületességét, ennél fogva ő maga is képtelen a becsületre. Nem kedvelem az ilyen fickókat. Nem osztozom az érzésükben. Nem tudom megérteni a felháborodásukat, a haragjukat. Különösen nem tudom felfogni az irigységüket. Így ellennük vagyok.

A TÁRSADALMI SZERZŐDÉS

Lényegében minden állam egy összeesküvés a felsőbbrendű ember ellen: egyetlen örökös célja, hogy megrendszabályozza és megnyomorítsa őt. Ha arisztokratikus, akkor arra törekszik, hogy védelmezze az embert, aki csak a törvény szerint felsőbbrendű attól, aki ténylegesen az; ha demokratikus, akkor arra törekszik, hogy mindkettőtől védelmezze az embert, aki minden tekintetben alsóbbrendű. Tehát az államok egyik elsődleges funkciója erőszakkal parancsutasítani az embereket, elérni, hogy a lehető legnagyobb mértékben egyformák legyenek és a lehető legnagyobb mértékben függjenek egymástól, hogy felkutassa és leküzdje az eredetiséget közöttük. Egy eredeti gondolatban az állam kizárólag a potenciális változást, és ebből fakadóan a ki-

váltságai ellen irányuló támadást látja. A legveszélyesebb ember bármilyen államra nézve az, aki képes önállóan átgondolni a dolgokat, figyelmen kívül hagyva az uralkodó babonákat és tabukat. Ez a gondolkodó majdnem elkerülhetetlenül arra a következtetésre jut, hogy az állam, amely hatalma alatt él, tisztességtelen, örült és túrhetetlen, így tehát ha romantikus szellem, megpróbálja megváltoztatni azt. És ha nem is romantikus szellem, még akkor is igen hajlamos lesz terjeszteni az elégedetlenséget azok között, akik azok. Ludwig van Beethoven kétségtelenül nem volt politikus. Ahogyan patrióta sem. Demokratikus illúziókat sem dédelgetett: a bécsieket még a Habsburgoknál is jobban megvetette. Ennek ellenére meg vagyok győződve arról, hogy a Habsburg-kormány elleni metsző kritikája, amit a bécsi kávézóban hangoztatott, megtette hatását – hogy néhány gondolata 1818-ból, miután egy évszázadon át csírázott, cselekedetekké változott 1918-ban. Beethoven, mint az összes elsőrangú ember, nagyon is gyűlölte az államot, ami alatt élt. Hozzáteszem Goethe, Heine, Wagner és Nietzsche neveit, hogy a németeknél maradjak. Bismarck neve következhetne: a Hohenzollern-ideát csodálta, ahogyan Carlyle tette, nem a német népet vagy a német kormányt. Az *Erinnerungen*-jében, amikor arról a kormányról beszél, aminek része volt, nehezebbre esik az illem keretei között tartania a megvetését.

Úgy tűnik számomra, hogy az, aki megváltoztatását javasolja az államnak, ami alatt él – legyen az bármennyire hibás – tízből kilencszer szentimentalizmussal határosan romantikus. Ritkán van – ha van egyáltalán – bármi bizonyíték arra, hogy az állam, ami iránt jogellenesen vonzódik, bármennyire is jobb volna, mint az állam, amit le kíván cserélni. A politikai forradalmak igazából nem sokszor érnek el bármi valódi értéket; az egyetlen kétségtelen hatásuk, hogy egyszerűen megszabadulnak az egyik rablóbandától és a helyükre raknak egy másikat. A forradalom után természetesen a sikeres forradalmárok mindig megpróbálják meggyőzni a kételkedőket, hogy nagy dolgokat vittek végbe, és általában felakasztanak mindenkit, aki tagadja ezt. De ez nyilván nem bizonyítja az álláspontjukat. Az átlagembereket Oroszországban sok-sok éven át arra tanították, hogy ha megszabadulnak a cártól, mindannyian gazdagok és boldogok lesznek, de most, hogy megszabadultak tőle, szegényebbek és boldogtalanabbak, mint valaha. A németek, miután száműzték a Kaisert, felfedezték, hogy egy cipészből lett államférfi tízszer rosszabb, mint egy Hohenzollern. Az elzászok, miután 48 esztendő türelmetlen várakozás után ismét franciák lettek, azzal hálálták meg az áldást, hogy extravagáns germanomániások lettek. A tiroliak, bár gyűlölték az osztrákokat, most sokkal hatalmasabban gyűlölik az olaszokat. Az írek, miután 700 évnyi küzdelem után megszabadították ma-

gukat az angoloktól, azonnal rádöbbenek, hogy az angolok általi kormányzás – az írek általi kormányzáshoz képest – szinte édenkerti. Még az amerikai gyarmatok sem nyertek sokat az 1776-os forradalmukkal. Hiszen a forradalom után 25 évvel sokkal rosszabb helyzetben voltak szabad államként, mint gyarmatként lettek volna. Az államuk sokkal költségesebb, sokkal hatékonytalanabb, sokkal tisztességtelenebb és sokkal zsarnokibb volt. Egyedül az ország fokozatos anyagi fejlődése volt az, ami megmentette őket az éhínségtől és az összeomlástól, és az anyagi fejlődés nem az új kormányzat eredményének volt köszönhető, hanem a természet bőkezűségének. A brit csizma alatt ugyanolyan jól, de valószínűleg sokkal jobban elboldogultak volna.

Minden bölcselő ember eszményi állama – Arisztoteléstől Herbert Spencserig – az, ami békén hagyja az egyént – egy állam, ami alig több attól, hogy egyáltalán ne is legyen állam. Ez az eszmény, úgy gondolom, meg fog valósulni húsz vagy harminc évszázaddal azután, hogy eltávoztam erről a színtérről és elfoglaltam az otthonomat a Pokolban.

ÁLLAMELMÉLETEK

Az éppen uralkodó politikaelméletek támogatói minden korszakban azzal próbálják magasztalni azt, hogy azonosítják a kor embereinek éppen legerősebb vágyával. A monarchia korában a monarchiát a hit védelmezőjeként ábrázolták. A demokrácia jelenlegi korában a demokráciát a szabadság egyetlen oltalmazójának mondják. És a holnap kommunizmusát vagy szuper-kommunizmusát gondolom úgy fogják eladni az ostobáziának, mint ami a béke, az igazságosság és a bőség egyetlen palladiónja. Nonszensz az összes ilyen, okot és okozatot összefűzni próbáló mutatvány. A monarchia alapvetően egyáltalán nem a védelmezője volt a hitnek, hanem a riválisa és az ellensége. A demokrácia nem elősegíti a szabadságot, hanem csökkenti és elpusztítja azt. És a kommunizmus – ahogyan azt az orosz példa máris mutatja – nem egy szökőkút, amiből béke, igazságosság és bőség árad, hanem egy pöcegödör, amibe mindez belefut.

A HIVATÁSOS BŰNBANDÁRÓL

I.

A betegség, amittől a világ elsősorban szenved – legalábbis politikai értelemben – az, hogy az államai túlon-
túl erősek. Ez egy vissza-visszatérő dögvész a civilizáció
hajnala óta. Az államot – az ortodox szövegekben –
mindig úgy ábrázolják, mint a kormányzott emberek te-
remtménye; az elmélet az, hogy azért teremtették meg,
hogy biztosítsák saját biztonságukat és elősegítsék min-
dennapos ügyleteiket. De nem kellett Oppenheimer
professzor annak demonstrálásához, hogy az állam való-
jában olyasvalami, amit kívülről kényszerítenek az em-
berekre, vagy legalábbis az örököse annak, amit kívülről
kényszerítettek az emberekre. Az érdekei és a kormány-
zott emberek érdekei csak ritkán ugyanazok, és akkor is
csak véletlenül. Igaz, időnként oda kell vetnie nekik

egy-egy csontot, néha egy teljes oldalast, nehogy kétségbe essenek és megpróbálják elpusztítani, de az efféle engedményeket mindig kelleetlenül teszik és visszavonják őket abban a pillanatban, amint elmúlt a veszély.

Az Egyesült Államok történelme mindezt egészen nyilvánvalóan tükrözné, ha ezt a történelmet valaha realisztikusan tanulmányoznák. Vegyük például a szabadság kérdését. Az amerikai nép azt mondja, nagyon nagy becsben tartja a szabadságot – bizony, olyan nagy becsben, hogy amikor beszélnek róla, az valamelyest érzelgősnek és túlzásnak hangzik a legtöbb nemzet tagjai számára. Úgy hiszik, hogy több van belőle a Köztársaságban, mint bárhol máshol a földön – hogy a Köztársaságot valójában azzal az egyetlen céllal alapították, hogy megadja azt nekik. Azonban nyilvánvalónak kell lennie, hogy a szabadságuk mindig ingatag lábakon áll és az államuk megpróbálja elvenni azt tőlük, amikor csak lehet – talán nem teljesen, de mindig jelentős mértékben. Ez az állam a kezdetektől fogva ellenállt a követelésüknek, és csak nagyon súlyos küzdelem árán adta be a derekát. A Jognyilatkozat nem volt része az eredeti Alkotmánynak; csupán alkotmánymódosítással került bele. Az állam azóta minden adandó alkalommal megpróbált gyengíteni rajta. Itt igen keveset számítanak a pártok és a személyek. A legsikeresebb támadás a Jognyilatkozat ellen két embertől származott: Lincoln, egy Republikánus és (elméletben) az alsóbbrendű ember szó-

szólója, valamint Wilson, egy Demokrata, és az ügynöke annak, ami az Egyesült Államokban arisztokráciának számít.

Azok, akik az államot alkotják, persze mindig megpróbálják patrióta és altruista színben feltüntetni a cselekedeteiket – röviden, megpróbálják színlelni, hogy csordultig áthatja őket a közszellem. De senkit sem szed rá ez a színjáték, még a *Homo ostobiens*-t sem. Az átlagember tisztán látja, hogy az állam önmagán és embertársain kívül esik – hogy az egy különálló, független és ellenséges erő, ami felett csak részleges hatalommal bír, és aminek módjában áll időnként hatalmas károkat okozni neki. Romantikus pillanataiban talán úgy gondol rá, mint egyfajta jóságos apafigurára, vagy akár egyfajta *dzsinnre* vagy istenre, de sosem gondol rá úgy, mint ami önmaga része. Gondterhes időben arra számít, hogy az állam csodákat fog tenni az érdekében, máskor úgy látja, mint ellenség, amivel folyamatosan harcolnia kell. Vajon semmi fontossággal nem bír az a tény, hogy valamelyik államnak a kirablását mindenki jóval kisebb nagyságrendű bűnténynek tartja, mint egy egyén vagy egy cég kirablását? Ez az Egyesült Államokban kisebb büntetéssel és végtelenül kevesebb gyalázattal jár, mint az olyan tettek, amik természetüknél fogva triviálisak – mint például feleségül venni két nőt, akik mindketten önként házasodnak.

II.

Úgy gondolom, ennek az oka egy mélyen gyökerező és fundamentális ellenségesség a kormány és a kormányzott emberek között. Nem úgy tekintenek az államra, mint ami a polgárok egy bizottsága, akik az egész populáció közösségi ügyeit hivatottak megoldani, hanem mint ami egy különálló és autonóm cég, ami főként arra hivatott, hogy kizsákmányolja a népeiséget a saját tagjai javára. Kirabolni azt tehát szinte egyáltalán nem becstelenség – egy ilyen tett sokkal inkább hasonlít Robin Hood és a hagyomány kimagasló kalózáinak tetteire. Amikor egy magánszemélyt kirabolnak, egy kiváló embert fosztanak meg szorgalma és takarékosága gyümölcsétől; amikor az államot rabolják ki, a legrosszabb, ami történik, az az, hogy bizonyos gazemberek és léhűtők valamivel kevesebb pénzzel játszhatnak, mint azelőtt. A gondolattal, hogy pénzüket kiérdemelték, senki sem játszik el; a legtöbb értelmes ember számára ez nevetségesnek tűnne; ezek pusztán gazemberek, akiknek – jogi eshetőségek folytán – kétes joguk van embertársaik jövedelmének egy részéhez.

Az átlagember, amikor befizeti az adóit, kétségtelenül nem úgy gondolja, hogy bölcsen és produktívan fekteti be a pénzét; épp ellenkezőleg, úgy érzi, hogy szeretlenül megbírságolják olyan szolgáltatásokért cserébe, amik főként haszontalanok, és jelentős mértékben

egyenesen kedvezőtlenek a számára. Talán meg van győződve arról, hogy mondjuk egy rendőrség elengedhetetlen élete és tulajdona védelméhez, és kell egy katonaság és egy tengerészet, nehogy szolgasorba hajtsa őt valami idegen kaiser, de még akkor is hihetetlenül drágának találja ezeket a dolgokat – még a legesszenciálisabbakat is úgy látja, mint ami elősegíti, hogy az államot alkotó kizsákmányolók kirabolják őt. Ami azt illeti, a rendőr a rabló szimbóluma. A katonaság és a tengerészet mindössze dísz, hivalkodás és pazarlás – pazarlása az ő keserves munkával szerzett pénzének. Az állam többi része szintisztán fosztogató és haszontalan; úgy gondolja, hogy hatalmas és költséges műveletei nem nyújtanak nagyobb hasznot számára, mint az, ha kölcsönadná a pénzét a felesége testvérének. Az állam egy hatalom, ami folyamatosan fölötte tornyosul és minduntalan keresi az új lehetőségeket arra, hogy pénzt csikarjon ki belőle. Ha megtehetné, a bőrét is lenyúzná. Ha meghagy neki bármit is, azt csupán önös érdekből teszi, ahogyan a gazda meghagyja a tyúknak néhány tojását.

Tehát semmi rosszat nem lát abban – olyan értelemben, ahogyan rossznak látná a szomszéd kirablását – ha megfordítja a szerepeket, amikor esély kínálkozik rá. Amikor elrabol valamit tőle, csupán azt szerzi vissza, ami az övé, igazságos kamattal és némi profittal. Így két banda áll szemben egymással: az egyik az államot alkotó naplopók és kizsákmányolók, a másik a pénzmarkoló és

vállalkozó polgárok. Az utóbbit kétségtelenül nem kizárólag – ahogy a liberálisok és más hasonló romantikusok gondolják – bankárok, vasútrésztvényesek, nagyiparosok és más hasonló magnificók alkotják. Tágas hely van ott a közönségesebb emberek számára is, ha van bátorságuk arra, hogy betüremkedjenek. [...]

A különbség a két banda – hivatásos és amatőr – között az, hogy az előbbi a saját oldalán tudhatja a törvényt, így igazságtalan előnyt élvezhet. Sőt, mi rosszabb: ő alkotja meg magukat a törvényeket, amik által profitál. Ami még rosszabb, ő irányítja az összes ügynökséget, ami végrehajtja őket, a bíróságokat beleértve. A másik banda szinte teljesen védetlen. A kormány mindig képes, amikor úgy tartja kedve, kiválasztani néhány főkolomposát és sítire vágni őket. Az efféle eljárások természetesen népszerűtlenek, de mindenesetre lehetségesek. Az állami bűnbanda azonban gyakorlatilag immunis a büntetésre. Legrosszabb vagyonekobbzásait – még amikor azok nyíltan magánprofit érdekében is történnek – sehogyan nem büntetik a törvényeink. A Köztársaság legelső napjától kezdve, annak alig pár tucat tagját vonták felelősségre, és csak pár alantas beosztottat zártak börtönbe. Azok száma, akik Atlantában és Leavenworthben ülnek, mert fellázadtak az állami rablás ellen, mindig tízszer nagyobb, mint amennyi állami hivatalnokot elítéltek, mert elnyomták az adófizetőket saját hasznukért. Így a küzdelem, ami zajlik, nem kü-

lönb attól, ami a Kocsmaelleses liga és a szeszcsempészek között zajlik. Nyilvánvalónak kell lennie, hogy a Kocsmaelleses liga épp annyira bűnöző, mint a szeszcsempészek; szakmailag elkötelezte magát a Jognyilatkozat megsértése mellett; bírái egész jól megfosztották a polgárt minden alkotmányos garanciától. De az, hogy ő irányítja a kormányt, a törvény fölébe helyezi. Ügynökei szinte zavartalanul követik el a bűntetteiket; ami azt illeti, csak az egyikük került valaha börtönbe – és az is csak egyfajta véletlen folytán.

De a közvélemény főképp a szeszcsempészek oldalán áll. Ők képviselik a harcban a közembert, akit mindörökké elnyomnak és kifosztanak az uralkodói. A népszerűségükben látható a lázadás első szikrája, ami egyszer meg fogja rázni a világot – lázadás nem az egyik vagy a másik kormányforma ellen, hanem a zsarnokság ellen, ami benne rejlik *minden* államban. Az állam túlságosan erősre nőtt napjainkban ahhoz, hogy biztonságos legyen. Nincsenek többé polgárok a világon; csak alattvalók vannak. Látástól vakulásig dolgoznak az uralkodóknak; kötelesek meghalni az uralkodóknak, ha azt követelik. A halálig tartó munkájukból ők maguk egyre kevesebbet és kevesebbet kapnak. Valamelyik fényes holnapon, egy vagy két világkorszak elteltével véget fog érni a türelmük, akkor pedig azok az újságok, amik még léteznek, olyan címlapsztorit kapnak, ami igazán megérdemli a fekete címsort.

TANÁCS FIATALEMBEREKNEK

1.

Akinek van

A legértékesebb dolog, amire az ember valaha szert tehet – a felsőbbrendűséget és megvetést árasztó légkör után – ha az a hír járja, hogy jól megy a dolga. Semmi sem könnyíti meg jobban az ember útját az életben, főleg a demokratikus országokban. A demokraták kilencvenkilenc százalékában ellenállhatatlanul ég a vágy, hogy térdre ereszkedjenek a vagyon előtt, hogy alázattal megadják magukat a hatalomnak, ami a vagyonnal jár, hogy mindenféle méltóságot lássanak bele az emberbe, akinek van, vagy akiről az a hír járja. Való igaz, hogy a hajlékony nyakkal együtt jár az irigység, de ez valahogy olyan irigység, ami veszélytelen: az alsóbbrendű ember fél gonoszt cselekedni az emberrel, aki nyolc bankban tartja a pénzét; még gonoszt *gondolni* se mer róla – azaz bármit, ami nyilvánvaló vagy offenzív. A tö-

ke, mint elvont fogalom ellen szüntelenül locsog, és minden törvényt, amit támogat, úgy kezeli, mintha az bűnöző lenne. De egy konkrét tőkés jelenlétében feltűnően talpnyalóvá válik. Hogy miért, arra könnyű rájönni. Vágyva vágyik a lehetőségre, hogy megcsapolhassa a tőkés pénztárcáját, míg mélyen legbelül nagyon jól tudja, hogy túl gyáva és ostoba ahhoz, hogy erőszakkal tegye. Így az udvariassághoz fordul és megpróbálja behízelegni magát. Amint felröppen a hír, hogy valaki degeszre kereste magát a tőzsdén, vagy elrabolta valami hiszékeny özvegy hagyatékát, vagy rászedte az államot valami patrióta vállalkozással, az ápolatlansága azonnal bájos különccséggé változik, rögtön érdemes meghallgatni a véleményét a borokról és hirtelen figyelemre és tiszteletre méltó a véleménye a politikáról. Az ember, akit szegénynek gondolnak, sosem kap lehetőséget. Senki sem akarja meghallgatni. Senkit sem érdekel, mit gondol, vagy tud, vagy érez. Senki sem vágyik a véleményére.

Ezt az elvet hamar felfedeztem az életem során és jó hasznát vettem azóta. Sokkal többet szedtem ki a férfiakból (és nőkből) azzal, hogy a jómódú ember hírében jártam, mint azzal, hogy illedelmes voltam velük, vagy elkápráztattam őket a bölcsességgemmel, vagy kemény munkával, vagy egyedülálló és leírhatatlan személyes szépséggemmel.

2.

A tiszteletreméltóak

Minél idősebb vagyok, annál kevésbé hiszek a népszerű doktrínában, miszerint a kor bölcsességgel jár. Őszintén hiszem, hogy ma nem vagyok bölcsőbb, mint öt vagy tíz évvel ezelőtt; ami azt illeti, gyakran úgy sejttem, hogy érezhetően *kevesbé* vagyok bölcs. A nők olyan fondorlatokkal diadalmaskodnak fölöttem, amik miatt harmincöt éves koromban páros lábbal tessékeltem volna őket ki a lakásomból. A férfi szélhámosoknak is könnyebb préda vagyok, mint régebben; ötven évesen valószínűleg klubokba fogok belépni és mexikói bányarészvényeket fogok vásárolni. Az az igazság, hogy mindenki egyre bölcsőbb lesz egy pontig, aztán ismét elkezd lecsúszni. Szinte minden öregember, akit ismerek, többé-kevésbé dilis. Elméletileg sokkal bölcsőbbnek kellene lenniük, mint a fiatalabb emberek, ha más nem, a nagyobb tapasztalatuk miatt, de valójában úgy tűnik, gyorsabban ragad rájuk az ostobaság, mint a bölcsesség. Egy harmincöt vagy harmincnyolc éves ember szinte immunis a nőkre. Herkulesi munka egy nőnek hozzámennie. De mire eléri az ötvenet, olyan könnyen beadja a derekát, mint egy egyetemista. Ugyanez az intelligencia-sorvadás figyelhető meg más területeken. Kétségtelenül nehéz volna elképzelni bármilyen harminc vagy harmincöt éves fiatalemberekből álló bizottságot, akik

azt a töretlen gyerekességet, tudatlanságot és humortalanságot mutatják, mint az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága. A tanult bírók átlagos életkora bizonyára jóval meghaladja a hatvanat, és mindegyiküknek végleges és higgadt bölcsességgel kellene bírnia. Azonban az ismeretük az igazságosság legegyszerűbb elveiről is gyakran extrém csekélynek bizonyul, és amikor grandiózusan nekiveselkednek egy nagy ügynek, az érvelőképességük gyakran egyenrangúnak bizonyul egy vonatkozással.

3.

Kötelesség

A legpontatlanabb gondolkodás többsége az etika területén a kötelesség témája kapcsán jelentkezik. Gyakorlatilag a tárgy minden szerzője egyetért, hogy az egyén tartozik bizonyos kikerülhetetlen kötelességekkel a fájának – például a produktív munkában való részvétel, valamint a házasodás és az utódnemzés. Ennek az álláspontnak az alátámasztásához szinte mindig úgy érvelnek, hogy ha *minden* ember elhanyagolná ezeket a kötelességeket, a fajunk kihalna. Ez a logika elég hamis ahhoz, hogy méltó legyen a főiskolai professzorokhoz, akik elkövetik. Egyszerűen összekeveri a többség szokáskövetését, féltékenységét, képzelőerejének hiányát *minden* ember kötelességével. A legkevesebb alapja

sincsen annak a feltételezésnek – a pusztá érv kedvéért sem – hogy valaha el fogja hanyagolni *minden* ember ezeket a kötelességeket. Mindig lesz egy biztos többség, aki hajlandó megtenni bármit, amit elrendeltek – aki készségesen elfogadja az államot, ami alá született, engedelmeskedik a törvényeinek és támogatja az elméletét. De a többséget nem azok az emberek alkotják, akik a legmagasabb és a legintelligensebb szolgálatot nyújtják a fajnak; azok alkotják, akik semmilyen szolgálatot nem nyújtanak, leszámítva az engedelmességüket.

Annak az embernek, aki bármennyire kevésbé is különbözik ettől a fásult és jól irányított tömegtől, nincsenek kötelességei *per se*. Amit spontán tenni szeretne, az sokkal értékesebb mindannyiunknak, mint amit a többség tenni hajlandó. Ami azt illeti, nincs olyan, hogy önmagában vett kötelesség; ez csupán az etikai teoretikusok kimérája. Az emberi haladást nem a konformitás, hanem az aberráció hajtja előre. A kötelesség teljes fogalma tehát az alsóbbrendűség funkciója; természetes módon a gyáva és inkompetens emberekhez tartozik. Még azon a szinten is javarészt pusztán önámítás, egy nyugtató kísértet, a szükség eufemizmusa. Amikor egy ember megadja magát a kötelességnek, csupán megadja magát a többi ember szokásának és hajlamának. A kollektív érdekük ellenszegül az egyéni érdekének. Néhányan képesek vagyunk ellenállni egy igen erős ellenszegülésnek – talán ezrek ellenszegülésének. De csak a

csodaember képes kiállni egy teljes nemzet ellenszegülését.

4.

Mártírok

„A történelem,” mondja Henry Ford, „kamu.” Én azok közé sorolom magam, akik ellenkeznek ezzel a tannal; ennek ellenére a történelem olvasása során gyakran az az érzés kerülget, hogy valótlanágok között járok. Különösen akkor fog el ez az érzés, amikor a múlt vallásháborúiról olvasok – háborúkról, ahol férfiak, nők és gyermekek ezreit mészárolták le az átlényegülésről, a vezeklésről és más hasonló metafizikai tüneményekről szóló együgyű és értelmetlen viták miatt. Nem lep meg, hogy a többség meggyilkolta a kisebbséget; a többség még napjainkban is megteszi minden adandó alkalommal. Amit nem tudok megérteni, az az, hogy a kisebbség önként ment a vágóhídra. Még a történelem legrosszabb üldöztetései során is – mint például a spanyol zsidóüldözés esetén – mindig lehetőségében állt a kisebbség egy adott tagjának, hogy mentse a bőrét azzal, hogy nyilvánosan leteszi a hitét a többség vallásos elképzelései mellett. Egy zsidónak, aki hajlandó volt megkeresztelkedni Ferdinánd és Izabella uralma alatt, lényegében haja szála sem görbült; utódjai ma 100%-ban spanyolok. Akkor miért nem volt erre hajlandó olyan

sok zsidó? Miért választották olyan sokan inkább azt, hogy kirabolják, száműzzék és esetenként meggyilkolják őket?

A filozofikus történészek által adott válasz az, hogy nemes emberek voltak, és inkább a halált választották az eretnokség helyett. De ez csak újabb kérdéseket szül. Valóban nemes dolog olyan állhatatosan ragaszkodni egy vallásos eszméhez? Számomra kétségtelenül nem tűnik annak. Végére is egyetlen ember sem *tud* semmit azokról a magasztos dolgokról, amikkel a vallások foglalkoznak. A legtöbb, amit tehet, hogy a saját személyes tippjét hozzáviszonyítja embertársai személyes tippjéhez. Ha bárki azt mondja ilyen téren, hogy ez vagy az teljességgel és kétségbevonhatatlanul igaz, ez vagy az pedig teljesen hamis, az egyszerűen ostobaságokat beszél. Ami engem illet, sosem találkoztam olyan vallásos gondolattal – és ebből nem hagyom ki még Isten létezésének gondolatát sem – ami annyira meggyőző volt azonnal és vitathatatlanul, amennyire mondjuk a kopernikuszi csillagászat azonnal és vitathatatlanul meggyőző. De olyan vallásos gondolattal sem találkoztam, amit azonnal el lehetne utasítani, mint ami nyilvánvalóan és kétségtelenül hamis. Még a legrosszabb nonszenszben is rejlik mindig elég hihetőség, vagy legalábbis valószínűség, hogy megtorpanjon és eltűnjön az ember. Bármekkora is legyen a valószínűtlenség súlya, mindazonáltal igaz *lehet*, hogy az ember halála után egy

gáz halmazállapotú gerincessé változik, és hogy ez a gerinces, ha az emberi lárvája sikkasztott, csempészett, káromkodott vagy fajtalanzkodott ezen a földön, millió éven át főni fog egy szurokkal teli üstben. A magánvéleményem a hiányos nevelésem miatt az, hogy kétlem, és számárnak gondolok mindenkit, aki hisz benne, de világosan kimondom, hogy sehogy sem tudom megcáfolni.

Ennek a bizonytalanságnak a fényében színtiszta hitűségnek tűnik nekem, ha valaki túl szigorúan ragaszkodik a vallásos nézeteihez, vagy ha aláveti magát bármi kellemetlenségnek miattuk. Sokkal jobb, amennyiben épp sértőnek találják őket, ha diszkréten elrejtik vagy barátságosan megváltoztatják azokat, ahogy változnak a többség téveszméi. Az én nézetem ezen a téren, teljességgel szkeptikusként és toleránsként, lényegében kiállhatatlan minden más nézet követőjének; néha még az ateisták is megvetnek. Jelenleg – az amerikai politikatörténet véletlenje folytán – a teológiámmal ellentétes hitűeknek tilos megbüntetniük, amiért nem értek velük egyet. De bármelyik következő pillanatban megragadhatja a hatalmat az egyik vagy másik csoportjuk és eljárhatnak ellenem az ősrégi módokon. Ha ez valaha megtörténik, itt és most megjegyzem, hogy azonnal megtérek a sületlenségükre, így biztonságban visszavonulok, jobb hüvelykujjamat az orromnak támasztva és az ujjaimat lóbálva, mint a gabona a szélben. Akár még

ma is megtenném, ha bármi gyakorlati előnnyel járna. Ígérj nekem egy láda 1903-as évjáratú Rauenthalert, én pedig átesek a megkeresztelkedésen vagy bármi rítuson, amennyiben nem fedi fel gótikus meztelenségemet. Legyen tíz láda, én pedig beleegyezek mind a keresztelkedésbe, mind a konfirmációba. Ilyen ügyekben igen nyitott vagyok. Végtére is mit számít még egy hazugság?

5.

A rokkant veterán

A pszichopatológia tudománya még mindig gyerekcipőben jár. Három nyelvű teljes irodalmában nem találtam egyetlen sort sem a krónikus érzelmi gyötrellem maradandó káros hatásairól – például ami a szerelmi viszonyokból fakad. A világ általános feltételezése az, hogy amikor vége egy szerelmi viszognak, akkor vége van – hogy semmi nem marad utána. Ez valószínűleg rettenetesen hamis. Úgy hiszem, hogy minden ilyen tapasztalat sebeket hagy a lelkemen, és hogy azok épp olyan nyíltak és veszélyesek, mint a sebek, amiket egy kelés hagy az ember nyakán. Az, aki átesett egy szerelmi viszogyon, ha idővel még a hölgy nevét is elfelejti, utána mégsem lesz soha ugyanaz az ember. Sebei talán aprók, de maradandóak. A szentimentális, aki folyton feltépi őket, lelki nyomorékká válik; olyan rosszul jár, mint az ember, aki idegsokkal tér haza a háborúból. A

sebek pontos természete még megfejtésre vár. A saját véleményem, hogy nagy sárga foltokként jelentkeznek az önbecsülésen. Amikor egy férfi valamelyik halott szerelmi viszonyára gondol, különösen amikor megengedi az emlékezetének, hogy előássa a nő képét, remeg, mint aki valami férfiatlan és méltatlan tettet követett el. Az efféle remegések, ha elég sokszor ismétlődnek, elkerülhetetlenül lerázzák belső integritását annak alapjáról. Egyetlen férfi sem szerethet és maradhat igazán büszke; lefegyverző és megalázó egy tapasztalat.

6.

Patriotizmus

A patriotizmus elképzelhető egy civilizált ember számára viharok és megpróbáltatások idején, amikor az országa ingatag és fájdalommal vert. Országa ekkor rokonszenves számára, mint bármilyen balsors áldozata – mondjuk egy járókelő, akit rendőrök üldöznek. De amikor biztonságos, boldog és virágzó, csak undort vált ki belőle. Azok, akik biztonságossá, boldoggá és virágzóvá tesznek egy országot – tartós béke, aktív kereskedelem, politikai nyugalom otthon – mind természetük-nél fogva megrontanak és undorítóak. Épp úgy lehetetlen egy civilizált embernek szeretnie országát szép idők alatt, ahogyan lehetetlen volna tisztelnie egy politikust.

AMIBEN HISZEK

(részlet)

Ennek a cikknek a címe túlságosan széles körű. Egy magazin határain belül egyetlen ember sem volna képes teljes, vagy akár fair képet adni a krédójáról. Csupán néhány megjegyzésre kell korlátoznom magam.

Hiszem, hogy a vallás általánosságban átok volt az emberiség számára – hogy szerény és jelentősen eltűzött erkölcsi szolgálatait több mint ellensúlyozták a károk, amiket a világos és őszinte gondolkodással művelt.

Hiszem, hogy – legyen bármilyen triviális – egyetlen tény felfedezése sem lehet teljességgel haszontalan az emberi faj számára, és – vezérelje bármennyire erényes szándék – a hamisságok semmiféle hirdetése sem lehet több mint ádáz.

Hiszem, hogy minden állam gonosz, hogy minden állam szükségszerűen háborút vív a szabadság ellen; és hogy a demokratikus formája legalább olyan rossz, mint bármelyik másik formája.

Hiszem, hogy egy művész, aki saját szenvedéséből és extázisából alkot képzeletbeli világokat számunkra, mindannyiunk számára jótevő, de a legrosszabb hiba, amit elkövethetünk, hogy összekeverjük a képzeletbeli világot a valósággal.

Hiszem, hogy nem szól több bizonyíték a halhatatlanság mellett, mint a boszorkányok mellett, és nem is érdemel nagyobb tiszteletet.

Hiszek a teljes gondolatszabadságban és szólásszabadságban, mind a legszegényebb ember, mind a leghatalmasabb ember számára, és a legnagyobb viselkedéssel szabadságban, ami csak összeegyeztethető az étellel egy szervezett társadalomban.

Hiszek az ember képességében ahhoz, hogy meghódítsa a világot, hogy felderítse, mi alkotja, és hogyan működik.

Hiszek a haladás valóságában.

Hiszek–

De végső soron egyszerűen összefoglalható az egész. Hiszem, hogy jobb igazat mondani, mint hazudni. Hiszem, hogy jobb szabadnak, mint szolgának lenni. És hiszem, hogy jobb tudni, mint tudatlannak lenni.